

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA

EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Ruská federace a její vztahy s EU

Russian Federation and its relations with the EU

Student:

Bc. Tereza Hanzelová

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Eva Kovářová

Ostrava 2011

MÍSTOPŘÍSEŽNÉ PROHLÁŠENÍ

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci na téma „Ruská federace a její vztahy s EU“, včetně příloh, kromě přílohy 1 a 2, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 29. dubna 2011

Obsah

1.	Úvod.....	3
2.	Ruská federace ve světové ekonomice.....	5
2.1.	Vymezení světové ekonomiky.....	5
2.2.	Klasifikace zemí dle různých hledisek.....	5
2.2.1.	Základní členění.....	6
2.2.2.	Členění dle UNCTAD.....	7
2.2.3.	Další přístupy k členění zemí.....	8
2.3.	Postavení Ruska ve světové ekonomice.....	8
2.3.1.	Srovnání ruské ekonomiky s USA, Japonskem a EU.....	9
2.4.	Vývoj ruské ekonomiky v 90. let 20. století.....	13
2.5.	Ruská ekonomika v období 2000 - 2008.....	17
2.5.1.	Dosažené úspěchy ruské ekonomiky za období 2000 – 2008.....	17
2.5.2.	Problémy ruské ekonomiky v období 2000 – 2008.....	18
2.6.	Ruská ekonomika v období 2008 – současnost.....	19
2.6.1.	Priority Medveděvovy vlády.....	19
2.6.2.	Medveděvovo pojetí zahraniční politiky.....	20
2.6.3.	Podpis smlouvy START.....	21
2.7.	Hospodářská situace Ruska v průběhu globální krize 2008.....	22
2.7.1.	Rusko na počátku krize.....	22
2.7.2.	Průběh krize a dopady na ruskou ekonomiku.....	24
2.7.3.	Vývoj makroekonomických ukazatelů.....	25
2.7.4.	Protikrizová opatření ruské vlády.....	26
2.7.5.	Rusko na cestě z krize.....	27
3.	Zapojení Ruské federace v mezinárodních organizacích.....	29
3.1.	Skupina zemí BRIC.....	29
3.1.1.	Brazílie.....	30
3.1.2.	Rusko.....	32
3.1.3.	Indie.....	33
3.1.4.	Čína.....	35
3.1.5.	Postavení Ruska ve skupině BRIC.....	36
3.2.	Společenství nezávislých států (SNS).....	39

Postavení Ruska v SNS	40
3.3. Euroasijské hospodářské společenství (EAEC).....	41
Výhody členství pro Rusko	42
3.4. Organizace spojených národů (OSN)	43
Zapojení Ruska v rámci OSN.....	44
3.5. Skupina G-8.....	45
3.6. Šanghajská organizace pro spolupráci (SOŠ).....	45
Postavení Ruska v SOŠ	47
3.7. Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC)	48
Postoj Ruska k účasti v APEC	48
3.8. Světová obchodní organizace (WTO)	49
Přístupová jednání Ruské federace k WTO	50
4. Rusko-evropské obchodní a politické vztahy.....	51
4.1. Politické vztahy EU-Rusko	51
4.1.1. Dohoda o partnerství a spolupráci.....	51
4.1.2. Společná strategie EU vůči Rusku	52
4.1.3. Čtyři společné prostory EU a Ruska	53
4.1.4. Summit EU-RUSKO	55
4.2. Obchodní vztahy EU-Rusko	58
4.2.1. Zahraniční obchod EU-Rusko.....	59
4.3. Energetická politika	62
4.3.1. Energetická politika EU	63
4.3.2. Energetická politika EU-Rusko: vzájemná závislost	69
4.3.3. Současná situace energetické politiky EU-Rusko	73
4.4. Postavení Kaliningradu.....	75
5. Závěr.....	77
Seznam použité literatury.....	80
Seznam zkratk	
Seznam grafů, tabulek a obrázků	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	

1. Úvod

Tématem této diplomové práce je „Ruská federace a její vztahy s EU“. Samostatná Ruská federace vznikla rozpadem Sovětského svazu, a to k 31. prosinci 1991. Tehdejší Sovětský svaz zahrnoval 15 republik. Jako první se oddělily Pobaltské státy – Litva, Lotyšsko a Estonsko, jež jako jediné se nepovažují za nástupnické státy. Po rozpadu SSSR zbývajících 9 zemí včetně Ruska vytvořily „Společenství nezávislých států“, jež má podobu spolupráce mezi svými členy v různých oblastech hospodářství a je jakýmsi nástupcem Sovětského svazu.

Diplomová práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, přičemž první kapitola je úvod a pátá kapitola závěr diplomové práce.

Druhá kapitola se zabývá ekonomickým vývojem od vzniku samostatného Ruska po současnost. Pojednává o problematice situace za Jelcinovy vlády a jeho dramatických reformách. Dále o situaci za prezidenta Putina, která znamenala pro Rusko období značného hospodářského růstu a také problémů ruské ekonomiky. Dále je zaměřena na ruskou ekonomiku v době globální hospodářské krize, kdy Rusko do krize vstoupilo, jak to ovlivnilo jeho makroekonomické ukazatele a jaké zvolila ruská vláda protikrizová opatření. Součástí kapitoly je také postavení Ruska v rámci světové ekonomiky v komparaci s Evropskou unií, Japonskem a USA.

Třetí kapitola se soustřeďuje na zapojení Ruska v rámci mezinárodních organizací. Poukazuje na důležitost členství v některých z nich a na pozici v rámci světové ekonomiky a mezinárodně politických vztahů, které Rusku umožňují. Poukazuje také na zainteresovanost Ruska v těchto organizacích a jeho pozici vůči ostatním členským zemím.

Čtvrtá kapitola je orientovaná na Rusko-evropské obchodní a politické vztahy. Je zde popsán právní základ pro rusko-evropskou spolupráci, na níž se zakládá zahraniční obchod a energetická politika Ruska a Evropskou unie. Tato spolupráce v těchto dvou oblastech je stěžejním tématem čtvrté kapitoly. V neposlední řadě je zde popsáno postavení Kaliningradu v rámci Evropy.

Cílem této diplomové práce je charakterizovat postavení Ruska ve světové ekonomice a mezinárodně politických vztazích a také charakterizovat úroveň a formu vzájemných vztahů Ruska a Evropské unie. V diplomové práci je také formulována tato hypotéza: Evropská unie je strategickým partnerem Ruské federace, co se týče obchodních vztahů.

V diplomové práci jsou použity statistické údaje, které byly čerpány z oficiálních stránek Eurostatu, Světové banky a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj. V rámci této diplomové práce byly tyto statistické údaje použity pro analýzu postavení Ruské federace v rámci světové ekonomiky a komparaci obchodních vztahů mezi Ruskou federací a Evropskou unií.

2. Ruská federace ve světové ekonomice

2.1. Vymezení světové ekonomiky

Světová ekonomika představuje jednotný sociální organismus, ve kterém jsou národní ekonomiky v rozdílné míře integrovány prostřednictvím mezinárodní dělby práce a mezinárodních ekonomických vztahů. Požadavky na poznání jevů odehrávajících se ve světové ekonomice jsou však širší, tradiční pojetí nepostačuje k vysvětlení procesů, které se ve světové ekonomice v současnosti odehrávají. Proto má současná světová ekonomie dvě složky:

- teoretickou – mezinárodní ekonomii,
- a aplikovanou složku – světovou ekonomiku.

Aplikovaná složka rozšiřuje zkoumání o další jevy a subjekty, především světové regiony, integrační seskupení, nadnárodní korporace a mezinárodní organizace, které významným způsobem ovlivňují ekonomické vztahy. Ty spolu s národními ekonomikami představují prvky světové ekonomiky. Předmět zkoumání světové ekonomie se rozšiřuje i na procesy, které vedou ke změnám těchto vztahů¹.

Světová ekonomika, která je tvořená pouze národními ekonomikami a vztahy mezi nimi není reálná. Součástí národních ekonomik se staly i jiné prvky, jejichž vliv ve vývoji světové ekonomiky roste. Jedná se o nadnárodní korporace, které silně ovlivňují ekonomické vztahy, regionální ekonomické integrace a mezinárodní ekonomické instituce (např. Mezinárodní měnový fond, Světová obchodní organizace aj.), jež různou měrou regulují mezinárodní ekonomické vztahy.

2.2. Klasifikace zemí dle různých hledisek

Základními prvky světové ekonomiky jsou jednotlivé země. Tyto země mají různou ekonomickou úroveň a jsou různou měrou zapojeny do mezinárodní dělby práce. K tomu, aby

¹ Lebieczik M., Majerová I., Nezval P., Světová ekonomika. Brno 2007.

bylo možné určit tendence ve vývoji světové ekonomiky, je potřebné vymezit, jak se jednotlivé země, eventuálně jejich seskupení, podílejí na tomto vývoji. Za tím účelem je vhodné jednotlivé země klasifikovat a rozčlenit do relativně stejnorodých skupin².

2.2.1. Základní členění

V rámci světové ekonomiky se lze setkat s různorodým členěním zemí do skupin dle specifických charakteristik. V textu, který bude následovat, uvedu několik druhů členění. Tím prvním je tzv. základní členění zemí.

Výchozí členění dělí země na:

- *hospodářsky vyspělé země (HVZ)*,
- *rozvojové země (RZ)*,
- *a skupina zemí s centrálně plánovanou ekonomikou (CPE)* - některé země se svou úrovní blížili HVZ a některé RZ) – dnes už se toto rozdělení nepoužívá, označení pro tyto země je různé – země s transformující se ekonomikou (ZTE), země střední a východní Evropy (SVE), postkomunistické země a země s centrálním řízením zahraničního obchodu (např. Kuba, Laos).

K zařazení zemí do některé z těchto kategorií se užívají dvě koncepce:

1. *užší koncepce* (uplatňuje jí OSN a některé její organizace) – jako hlavní kritérium bere politickou samostatnost a charakter ekonomických vztahů. Podle ní patří do skupiny rozvojových zemí všechny bývalé kolonie. V rámci této koncepce byla vytvořena další skupina – již zmíněná skupina zemí CPE.
2. *širší koncepce* (uplatňují mezinárodní finanční instituce) – zaměřuje se na hledisko ekonomické úrovně měřené HDP nebo HNP na obyvatele a charakter odvětvové struktury ekonomiky vyjadřované pomocí podílu zaměstnanosti v jednotlivých sektorech ekonomiky na celkové zaměstnanosti, dále stav a úroveň infrastruktury.

Mezi další možnosti rozdělení zemí do charakteristických skupin dle ekonomické výkonnosti lze uvést členění dle Konference OSN o obchodu a rozvoji, jenž přiblíží následující text.

² Lebiezík M., Majerová I., Nezval P., Světová ekonomika. Brno 2007.

2.2.2. Členění dle UNCTAD

Konference OSN o obchodu a rozvoji, která je známá pod zkratkou UNCTAD byla založena v roce 1964 a jejím úkolem je podporovat integraci rozvojových zemí do světové ekonomiky. Svých cílů organizace dosahuje pomocí fóra založeného na mezivládním jednání, jež je podporováno diskuzemi s odborníky za účelem budování společných postojů. Toto fórum je podpořeno výzkumem, analýzou politik a sběrem dat. V neposlední řadě poskytuje organizace technickou pomoc, která je určena hlavně pro rozvojové země s ohledem na jejich proces transformace ekonomik.

Dle konference OSN o obchodu a rozvoji se země dělí na:

- *rozvinuté tržní ekonomiky* (země OECD a Jihoafrická republika),
- *rozvojové tržní ekonomiky* (země Asie, Afriky a Latinské Ameriky bez zemí OECD a dále Jugoslávie a Malta),
- *a země s centrálně plánovanou ekonomikou* (Kuba, Severní Korea, Libye, Saúdská Arábie, Írán a Barma).

V 90. letech 20. století se vzhledem k politickým událostem toto členění upravilo na:

- *rozvinuté ekonomiky* (Austrálie, Japonsko, Kanada, Nový Zéland, USA, Jihoafrická republika a země Evropy – mimo bývalých CPE),
- *bývalé evropské země CPE a Společenství nezávislých států* a
- *rozvojové ekonomiky*.

Rozvojové země se v rámci členění UNCTAD dále rozdělují na podskupiny:

- *skupina hlavních vývozců ropy* – země, jejichž podíl na vývozu ropy a ropných produktů je větší než 50 % celkového exportu (Spojené arabské emiráty, Irák, Kuvajt, Irán),
- *skupina nově industrializovaných zemí* – země s vysokou dynamikou růstu, které se svými parametry blíží hospodářsky vyspělým zemím (Singapur, Tchaj-wan, Jižní Korea, Hongkong),
- *a skupina nejchudších zemí světa* – země s HDP na obyvatele nižší než 200 USD (například Bangladéš, Nepál, Etiopie, Gambie a další)³.

³ Lebieczik M., Majerová I., Nezval P., Světová ekonomika. Brno 2007.

2.2.3. Další přístupy k členění zemí

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj koordinuje ekonomickou a sociálně-politickou spolupráci členských zemí, zprostředkovává nové investice, prosazuje liberalizaci mezinárodního obchodu. Cílem OECD je napomáhat k dalšímu ekonomickému rozvoji, potlačení nezaměstnanosti, stabilizaci a rozvoji mezinárodních finančních trhů.

Dle OECD lze země rozdělit na:

- *členské země OECD* – kam spadají velké země (G7), malé členské země a dále členské země EU (27) a EMU (17),
- *nečlenské země OECD* – země Afriky a středního Východu, dynamicky se rozvíjející země Asie, země Latinské Ameriky a země střední a východní Evropy.

Mezi další členění lze zařadit: emerging markets – vynořující se trhy (země Latinské Ameriky, jihovýchodní Asie a země střední a východní Evropy). Tyto země jsou cílem toku investic a představují nadějně trhy pro výrobky z hospodářsky vyspělých zemí a jsou s nimi schopny navázat výrobní kooperace.

Dále členění dle HDP na obyvatele a schopnosti produkovat inovace, které jsou základním faktorem ekonomického růstu na *centra světové ekonomiky* (země s HDP/obyv. nad 10 000 USD, které jsou také zdrojem inovací a vědeckotechnického pokroku), *blízkou periferii* (země s HDP/obyv. od 3 000 do 10 000 USD, které akceptují inovace jinde vyprodukované) a *vzdálenou periferii* (ostatní země světa s nízkou úrovní zapojení do mezinárodní dělby práce, s nízkou schopností být jen akceptovat inovace). A jako poslední uvedu členění dle počtu obyvatel na *malé* (do 20 mil. obyvatel), *střední* (20 – 100 mil. obyvatel) a *velké* (nad 100 mil. obyvatel)⁴.

2.3. Postavení Ruska ve světové ekonomice

Ruská vláda po rozpadu SSSR začala s transformací ekonomiky, která do té doby byla centrálně plánovaná. Reforma zahájená roku 1992 byla velkým zásahem, jenž vedl k velkému poklesu produkce, vzestupu inflace a zadlužení státu. Důsledkem toho byl vzestup bídy a

⁴ Lebieczik M., Majerová I., Nezval P., Světová ekonomika. Brno 2007.

nespokojenosti obyvatelstva. V roce 1993 proběhla privatizace, vznikla podnikatelská vrstva a začal se rozvíjet bankovní sektor. Tuto transformaci ale brzdil chaos a chudoba, proto v roce 1994 vláda premiéra V. Černomyrdina ohlásila nástup snah o stabilizaci ekonomiky. To se ovšem podařilo až o několik let později v období 2000 – 2008, kdy byl prezidentem Vladimir Putin⁵.

Následný text pohlíží na vnější ekonomiku Ruska a poté bude následovat přiblížení vnitřní ruské ekonomiky rozdělené dle prezidentských období.

2.3.1. Srovnání ruské ekonomiky s USA, Japonskem a EU

V následujícím textu se budu věnovat komparaci ruské ekonomiky s ekonomikami USA, Japonska a Evropské unie. Evropská unie a USA jsou uniemi fungujícími dlouhá léta a jejich integrační tendence se odráží v síle jejich hospodářství. Japonsko je sice samostatnou zemí, ale po dlouhá léta soustavného ekonomického rozvoje, jenž je výsledkem využívání moderních technologií a také ekonomického systému země jako celku, je důležitou součástí světové ekonomiky. Všechny tyto tři ekonomiky mají silné postavení ve světě, a proto jsem si je vybrala ke komparaci s Ruskem.

USA

Spojené státy americké jsou jednou z nejvyspělejších a nejsilnějších ekonomik světa. Největší podíl zaujímají služby, pak průmysl a pouze okolo 1 % se na americké ekonomice podílí zemědělství. Z následující tabulky lze vidět, jak se americká ekonomika vyvíjela od roku 2007 do roku 2012 ve vybraných makroekonomických aspektech. HDP na obyvatele v paritě kupní síly se od roku 2007 stále zvyšuje. Jeho hodnota v roce 2007 činila cca 46 500 USD a v roce 2012 má dosáhnout výše cca 50 000 USD. Do celosvětové krize, která vypukla v USA v roce 2007, se míra nezaměstnanosti pohybovala na nízké úrovni okolo 4-5 %. V roce 2009 se tato míra dostala přes hranici 9 %. Inflace se v USA pohybuje na nízké úrovni, v roce 2009 dokonce americká ekonomika zaznamenala deflací ve výši 0,32 %, Příjmy sektoru vládních institucí se mezi léty 2007 až 2012 pohybují v průměru okolo 30 % HDP. Deficit běžného účtu platební bilance vztažený k HDP se od roku 2007 snižuje, v roce 2009 dosáhl hodnoty – 2,68 % HDP.

⁵ Lebieczik M., Majerová I., Nezval P., Světová ekonomika. Brno 2007.

Tabulka č. 2.1 Makroekonomické ukazatele v USA

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	46,577.186	47,155.321	45,934.469	47,131.952	48,387.289	50,040.093
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentní změna)	2.870	3.816	-0.324	1.417	0.958	1.358
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	4.608	5.817	9.275	9.730	9.589	8.846
Počet obyvatel (v milionech)	301.903	304.718	307.374	310.282	313.249	316.240
Příjmy sektoru vládních institucí ⁶ (procenta HDP)	33.912	32.383	30.370	30.324	31.498	33.052
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	-5.107	-4.655	-2.680	-3.190	-2.642	-2.653

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: rok 2010, 2011 a 2012 jsou prognózy.

Japonsko

Japonsko je průmyslově vyspělá země a jeho hospodářství patří k nejsilnějším ekonomikám světa. V Japonsku se nejvíce podílí služby, poté průmysl a nejméně se na japonské ekonomice podílí zemědělství s cca 1,5 %. Následující tabulka poukazuje na vývoj v letech 2007 až 2012. HDP na obyvatele v paritě kupní síly za rok 2007 byl cca 33 650 USD. V roce 2009 díky celosvětové krizi poklesl o cca 1 000 USD na obyvatele, ale už v roce 2010 je jeho hodnota 33 820 USD. Japonská ekonomika se po celé 6tileté období pohybuje spíše v deflaci, výjimkou je rok 2008, kdy byla inflace ve výši cca 1,4 %. Míra nezaměstnanosti oproti jiným zemím světa je v Japonsku poměrně nízká, a to v průměru okolo 5 %, pouze rok 2007 a 2008 vykazuje hodnoty pod 4 %. Příjmy sektoru vládních institucí se pohybují tak jako v USA okolo 30 % HDP. Japonská ekonomika od roku 2007 vykazuje přebytek na běžném účtu platební bilance, v roce 2007 ve výši 4,8 % HDP, ale předpoklad je, že v roce 2012 už to bude pouze něco málo přes 2 % HDP.

Prognózy vývoje japonské ekonomiky pro léta 2011 a 2012 s určitostí nebudou takové, jaké jsou zde uvedeny s ohledem na současné problémy, se kterými se Japonsko potýká. Živelná pohroma v podobě silných zemětřesení a vlny tsunami, která na Japonsko udeřila v březnu roku 2011, představuje pro japonskou ekonomiku silný zásah. Následkem těchto událostí se do problému dostala také japonská jaderná elektrárna Fukušima, ve které

⁶ Příjmy sektoru vládních institucí zahrnují příjmy organizačních složek státu, státních fondů, mimorozpočtových fondů (např. Pozemkového fondu apod.), transformačních institucí (tj. České konsolidační agentury, její dceřiné společnosti a České inkasní společnosti), Správy železničních dopravních cest, veřejných vysokých škol, některých příspěvkových organizací, územních samosprávných celků a zdravotních pojišťoven.

došlo k výbuchu a úniku radiace. Poničená je infrastruktura, klesají ceny cenných papírů, byl pozastaven automobilový průmysl. Pro Japonsko to znamená šanci začít znovu budovat a nastartovat tak nový ekonomický růst, ale taktéž se japonská ekonomika může ocitnout v dlouhodobé recesi.

Tabulka č. 2.2 Makroekonomické ukazatele v Japonsku

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	33,656.831	33,996.327	32,554.152	33,828.066	34,831.967	36,071.022
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentní změna)	0.000	1.396	-1.377	-0.990	-0.324	0.203
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	3.849	3.990	5.076	5.145	4.990	4.710
Počet obyvatel (v milionech)	127.757	127.692	127.551	127.368	127.193	126.992
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	31.012	31.516	29.510	30.133	30.922	31.337
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	4.819	3.214	2.796	3.088	2.346	2.292

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: rok 2010, 2011 a 2012 jsou prognózy. HDP na obyvatele v PPP a počet obyvatel jsou prognózy.

Evropská unie

Evropská unie má v současnosti 27 členských států, které mají rozmanité ekonomiky. Jako celek tvoří jednu z velmi silných ekonomik světa. Nejvíce se na HDP EU podílí služby, následuje průmysl a poté zemědělství s cca 2 %. Makroekonomické ukazatele za léta 2007 až 2012 vykazují, že HDP na obyvatele v paritě kupní síly se pohybuje během prvních tří let okolo 30 000 USD, s vyhlídkou do roku 2012 by se měl pohybovat na úrovni cca 32 000 USD. Inflace Evropské unie se drží na nízké úrovni, v roce 2007 byla její výše 2,38 %, v roce 2009 dokonce pouhých 0,94 %, ostatní zde zmíněné země jsou na tom o poznání hůře. Míra nezaměstnanosti je v Evropské unii vysoká, a to i před krizí. V roce 2007 činila 7,2 % a v roce 2010 se dostala na úroveň 9,6 %. Příjmy sektoru vládních institucí oproti jiným zde zmíněným zemím jsou za celé období okolo 43 % HDP. Saldo běžného účtu Evropské unie je převážně pasivní, pohybuje se v rozpětí -0,3 % do -1,03 % HDP za období prvních čtyř let.

Tabulka č. 2.3 Makroekonomické ukazatele v EU

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	30,074.187	30,799.962	29,689.299	30,366.976	31,203.006	32,210.874
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentní změna)	2.378	3.676	0.941	1.925	1.801	1.698
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	7.2	7.0	8.9	9.6	n/a	n/a
Počet obyvatel (v milionech)	495.291	497.683	499.703	501.103	n/a	n/a
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	43.668	43.240	42.636	42.224	42.647	42.825
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	-0.394	-1.031	-0.297	-0.069	0.141	0.129

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: rok 2010, 2011 a 2012 jsou prognózy. Počet obyvatel od roku 2008 jsou prognózy.

Rusko

Ruská ekonomika je jednou ze silných ekonomik světa. Na ruské ekonomice se nejvíce podílí služby, tak jako ve všech těchto vybraných zemích, následuje průmysl a zemědělství, které se v případě Ruska podílí cca 5 %. HDP na obyvatele v paritě kupní síly se za toto vybrané 6tileté období pohybuje na úrovni okolo 14 000 – 16 000 USD. Inflace se v Rusku pohybuje na velmi vysoké úrovni, v roce 2008 dosáhla hodnoty 14,1 %, od té doby má klesající tendenci, avšak nadále se pohybuje na vysoké úrovni. Míra nezaměstnanosti se v Rusku pohybuje za léta 2007 a 2008 na úrovni přes 6 %, v roce 2009 došlo k nárůstu na úroveň 8,4 % a v následujících letech se má pohybovat okolo 7,1 – 7,5 %. Příjmy sektoru vládních institucí se první dva roky pohybují okolo 40 % HDP, v letech 2009 – 2012 dohází k poklesu na cca 34 – 35 % HDP. Ruská ekonomika má po celé období aktivní saldo běžného účtu. V roce 2008 činilo dokonce 6,22 % HDP, v dalším roce, tj. 2009 se toto aktivní saldo snížilo, dosáhlo úrovně pouze 4,02 % HDP.

Tabulka č. 2.4 Makroekonomické ukazatele v Rusku

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	14,888.167	16,033.541	14,912.748	15,806.877	16,750.239	17,787.747
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentní změna)	9.007	14.108	11.654	6.559	7.447	6.473
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	6.100	6.400	8.400	7.500	7.300	7.100
Počet obyvatel (v milionech)	142.200	142.000	141.900	140.367	139.887	139.408
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	39.855	38.629	34.323	34.560	35.241	35.296
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	5.925	6.222	4.020	4.728	3.698	2.508

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: hodnoty, které jsou zabarvené, jsou prognózy.

V současnosti patří Rusko svou rozlohou a počtem obyvatel k velkým ekonomikám. V porovnání s USA, které má HDP na obyvatele v paritě kupní síly za období 2007 – 2012 na úrovni v průměru 47 000 USD, má Rusko pouhých cca 15 500 USD, což je výrazně méně. Zbylé dvě zmíněné země se pohybují nad hranicí 30 000 USD. Dalším významným problémem ruské ekonomiky je vysoká inflace. Oproti Evropské unii, která se pohybuje v průměru na úrovni 2 %, je ruská ekonomika zatížena téměř 4násobně. Míra nezaměstnanosti v Rusku se pohybuje na obdobné úrovni jako v Evropské unii. Výjimkou z těchto čtyř zemí je Japonsko, které má hodnotu míry nezaměstnanosti převážně pod 5 % za celé 6tileté období. Příjmy sektoru vládních institucí se v ruské ekonomice pohybují jako u Evropské unie na úrovni cca 40 % HDP, Japonsko a USA se pohybují na úrovni 30 % HDP.

Z tohoto srovnání vyplývá, že ruská ekonomika má potenciál být silnou ekonomikou i v budoucnu, avšak některé aspekty své ekonomiky bude muset transformovat tak, aby došlo ke snížení vysoké inflace, snížení míry nezaměstnanosti, zvýšení HDP na obyvatele aj.

Své mocenské postavení se Rusko snaží také podpořit účastí ve Společenství nezávislých států, zapojením mezi státy tzv. G-8 a dalších mezinárodních a regionálních uskupení (viz kapitola „Rusko součástí mezinárodních organizací a regionálních uskupení“).

2.4. Vývoj ruské ekonomiky v 90. let 20. století

Rusko prošlo po rozpadu Sovětského svazu mnoha významnými změnami. Od této události se ruská ekonomika postupně začala zvedat a HDP na obyvatele v paritě kupní síly růst. Za tímto ovšem stojí často nepopulární reformy. Nejdramatičtější proměny zažilo Rusko za vlády prezidenta Borise Nikolajeviče Jelcina a jeho ministra hospodářství a financí, později také premiéra Jegora Gajdara a největšího rozkvětu za prezidentství Vladimira Vladimiroviče Putina.

Ruská ekonomika v období 1991 - 1999

Prezident Boris Nikolajevič Jelcin zastával prezidentský úřad v období od července roku 1991 do konce prosince roku 1999. Stal se tak prvním demokratickým prezidentem

Ruské federace. Během jeho úřadování došlo k mnoha ekonomickým reformám, které značně ovlivnily ruské hospodářství.

Priority Jelcinovy vlády na obnovu ekonomiky

Jelcinovou hlavní prioritou byla po rozpadu SSSR makroekonomická stabilita a ekonomická restrukturalizace. Tady se hlavně zaměřil na přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. To s sebou přineslo řadu nepříznivých jevů – prudce stouply ceny komodit, omezeny byly státní výdaje a došlo k rapidnímu nárůstu daní. To vedlo ke zvýšení hladiny inflace a ruská ekonomika se dostala místo požadovaného ekonomického růstu do fáze poklesu, poté stagnace a v té setrvala téměř po celá 90. léta.

Součástí Jelcinova ekonomického programu byla opatření na dosažení stabilizace, která zahrnovala:

- snížení rozpočtového deficitu z 20 % HDP v roce 1991 na 9 % HDP v druhé polovině roku 1992 a na 3 % HDP v roce 1993,
- tlak na ruskou centrální banku, aby snížila subvencované úvěry podnikům a omezila růst nabídky peněz,
- v rámci programu se mělo docílit snížení inflace z původních 12 % měsíčně za rok 1991 na 3 % měsíčně za rok 1993⁷.

Jelcinovy reformní tendence však vyvolaly negativní postoje u některých politiků a tak se lidé okolo něj rozdělili na dva tábory. Jeden, jenž s Jelcinem sympatizoval, druhý opoziční a navzájem se začaly obviňovat z korupce. V době, kdy protikorupční komisi vedl Alexandr Rustkoj bylo obviněno 51 Jelcinových spolupracovníků z korupce a 45 obvinění bylo potvrzeno jako pravdivé. Prezident tento problém vyřešil odvoláním Rustkoje z funkce a obvinil z korupce jej.

Dalším důležitým konfliktem byl spor s Nejvyšším sovětem, ve kterém stále držely převahu konzervativní – komunistické síly. Jejich cílem bylo zpomalení reform, zavedení kontroly médií, návrat statusu armády do dřívějších pozic. Mezi další výtky poslanců patřil růst černého trhu, organizovaný zločin, devizové machinace v neprospěch Ruska a růst prostituce a opilství. Do čela Jelcinovy protistrany se postavil Ruslan Chasbulatov, předseda

⁷ Fojtíková Lenka. Hospodářská politika vybraných zemí (I. díl), Ostrava 2006.

Nejvyššího sovětu a viceprezident Alexander Rustkoj. Protistrany se vzájemně napadaly z činností proti státu, vládní a legislativní procesy byly paralyzovány⁸. Tento spor se stále nedařilo vyřešit, až přišel zásadní krok z Jelcinovy strany, kdy dekretem 21. září 1993 rozpustil parlament a současně vypsál volby o nové ústavě s referendem (návrh byl přijat v prosinci 1993), jež by zajistilo více pravomocí pro prezidenta. Toto jednání se ovšem parlamentu nelíbilo a odpovědělo výzvou k ozbrojenému odporu. Jelcin měl však vojsko na své straně a tak došlo ke krvavému boji, který skončil rozstřílením budovy parlamentu.

Průběh privatizace

Důležitým krokem k restrukturalizaci ruské ekonomiky byla privatizace, jejíž zásady se formovaly v letech 1991 a 1992. V první fázi se privatizovaly malé podniky, které byly vykoupeny jejich zaměstnanci a rozprodány na veřejných aukcích. Ke konci roku 1993 více než 85 % těchto podniků bylo zprivatizováno. Kromě malých podniků došlo i na privatizaci středních a velkých firem. Vláda odprodávala občanům kupóny k nákupu podílů na těchto podnicích v nominální hodnotě 10 000 rublů. Na konci roku 1994 byla ukončena první fáze privatizace a rozprodáno bylo okolo 70 % středních podniků a velkých firem a okolo 90 % malých podniků. Ve druhé fázi privatizačního programu, podepsaného prezidentem Jelcinem v roce 1994, měly být formou přímého odprodeje zprivatizovány zbývající státní podniky. To mělo zajistit dodatečné zdroje do státní pokladny. Státní banky poskytovaly státním podnikům úvěry náhradou za „zprivatizované“ podíly na těchto podnicích. Vláda takto získala potřebné finanční zdroje a banky předpokládaly, že akcie zprivatizovaných státních podniků prodají. U bank, které vlastnily podíly na těchto podnicích, docházelo ke střetu zájmu, neboť na jedné straně vydávaly pravidla, při nichž měly být podniky nabízeny k dražbě, a na straně druhé samy tyto podíly vlastnily⁹.

V letech 1995 – 1996 politické podmínky a korupční skandály zabraňovaly dokončení privatizace. Veřejné mínění začalo vnímat privatizaci jako přesun státního majetku pod kontrolu skupiny jednotlivců, kteří byli vnitřně spojeni s vládou a mafií. Důsledkem bylo dočasné pozastavení privatizace. V roce 2006 došlo k obnovení procesu privatizace a pozornost se soustředila na prodej patnácti velkých státních podniků. Do soukromých rukou přecházela energetika, pojišťovny, spoje a St. Peterburská námořní společnost. V této fázi

⁸ Hodač Jan –Strejček Petr. Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě. Brno 2008.

⁹ Fojtíková Lenka, Hospodářská politika vybraných zemí (I. díl), Ostrava 2006.

byla ovšem snížena role zaměstnanců privatizovaných podniků při nákupu jejich akcií. V první fázi mohli nakupovat akcie za zvýhodněné ceny, avšak v závěrečné fázi v roce 2006 tuto možnost neměli. Zahraniční odborníci tento privatizační proces státního majetku v Rusku hodnotí jako úspěšný i přes to, že v některých případech byla obnovena kontrola majetku ze strany států. Hlavní význam spočíval ve vytvoření nové skupiny soukromých podnikatelů¹⁰.

Měnová krize v Rusku 1997

V říjnu 1997 se v Rusku projevíly důsledky asijské měnové krize. Zahraniční investoři začali stahovat z Ruska svá depozita a centrální banka musela intenzivně intervenovat na obranu kurzu rublu a zvýšit úrokové sazby. Omezená dostupnost vnitřních finančních zdrojů dále zhoršila zpoždění v domácích státních platbách. V průběhu prvního pololetí roku 1997 bylo Rusko navíc postiženo výrazným poklesem cen energetických surovin, zejména ropy a zemního plynu, což se nepříznivě projevilo v poklesu exportních příjmů. V důsledku těchto vlivů se dále prohloubila nejistota investorů a v návaznosti na to zesílil odliv kapitálu ze země, a to nejenom zahraničního, ale i ruského. Stále se zhoršující situace ve výběru daní způsobila, že ruský stát již nebyl schopen splácet svoje vnitřní závazky, nebo tak činil jen s velkým zpožděním. Úrokové sazby vzrostly až na sto procent za rok a ruský akciový trh poklesl v srpnu 1998 na úroveň dvacet procent stavu dosaženého před rokem. V červenci 1998 zorganizoval Mezinárodní měnový fond (MMF) spolu s vládami některých ekonomicky vyspělých zemí velký úvěrový rámec, který měl Rusku pomoci udržet jeho platební schopnost. To do určité míry pomohlo uklidnit trh a přispělo k poklesu tržních úrokových sazeb. Pozoruhodná je také ochota, s jakou MMF i velké západní země tento úvěrový rámec Rusku poskytly, což v případě jiných zemí postižených měnovými krizemi nebylo rozhodně obvyklé. Vysvětlení lze najít ve snaze Západu nepřipustit ekonomické zhroucení Ruska, jež by mohlo v této zemi způsobit politický rozklad, což by u jaderné mocnosti mohlo mít nedozírné následky¹¹.

¹⁰ Fojtíková Lenka, *Hospodářská politika vybraných zemí (I. díl)*, Ostrava 2006.

¹¹ Česká národní banka [cit. 2010-08-25].

Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_080922.html

Pomoc, kterou výše uvedený úvěrový rámec přinesl, byla ovšem krátkodobá. V důsledku zhroutení státních příjmů z daňového systému přinutila ruská vláda centrální banku, aby jí začala poskytovat přímé úvěry, i když to bylo zákonem zakázáno. Centrální banka také poskytovala úvěry komerčním bankám. Ty ale tyto úvěry použily většinou buď k nákupu státních dluhopisů, nebo na konverzi do volně směnitelné měny, kterou následně vyvedly ze země, což vedlo k dalšímu poklesu devizových rezerv. Ekonomickou situaci se přes hloubku krize podařilo poměrně brzy stabilizovat, fakticky již v průběhu prvního pololetí roku 1999. Ke stabilizaci významně pomohla devalvace rublu, která umožnila zvýšit konkurenční schopnost ruských výrobců a výrazně tak zvýšit přebytky běžného účtu platební bilance. Zvláštní exportní daň také odčerpala část zdrojů z rychle rostoucího exportu do státního rozpočtu a napomohla i jeho stabilizaci, zejména v souvislosti s citelným růstem cen energetických surovin na světových trzích ve druhé polovině roku 1999. Konečně i příchod Vladimira Putina do funkce prezidenta Ruské federace pomohl uklidnit politickou situaci¹².

2.5. Ruská ekonomika v období 2000 - 2008

Vladimir Putin byl ve funkci prezidenta Ruska od roku 2000 do roku 2008. Za jeho éry trvající osm let se ekonomická výkonnost země zlepšila – podařilo se splatit většinu zahraničního dluhu, poklesly nezaměstnanost i inflace a docházelo k ekonomickému růstu.

2.5.1. Dosažené úspěchy ruské ekonomiky za období 2000 – 2008

Za pozitiva, jež byla dosažena v období úřadu prezidenta Putina, lze považovat rychlý ekonomický růst. Statistiky vykazují, že v tomto období se reálný HDP zvýšil o 70 % a investice vzrostly o 125 %. Rusko se tak dostalo opět mezi 10 nejvyspělejších zemí světa. Od finanční krize v roce 1998 se každým rokem zvyšuje produkce ve výrobě. V roce 2007 bylo dosaženo v tomto odvětví 6,3% růstu, což překonalo i růst HDP. V tom samém roce se reálný HDP dostal na úroveň roku 1990, což znamená, že Rusko překonalo krizi 90. let minulého století¹³.

¹² Česká národní banka [cit. 2010-08-25].

Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_080922.html

¹³ RIANOVOSTI [cit. 2010-08-10]. Dostupné z: <http://en.rian.ru/analysis/20080301/100381963.html>

Dalším důležitým faktorem, který je spojen s ekonomickým rozvojem za vlády prezidenta Putina, jsou reálné příjmy Ruska, jež během osmi let vzrostly o dvojnásobek, a chudoba lidu klesla o polovinu. Počet lidí žijících pod hranicí chudoby se snížil z 30 % v roce 2000 na 14 % v roce 2008. V tom samém roce vzrostla průměrná mzda z 90 USD na 500 USD a důchody z 33 USD na 140 USD.

Za Putinovy vlády, díky systému státní kontroly energetického sektoru a jeho příjmů, jež zabezpečily transparentnost a otevřenost v podnicích příslušných odvětví vůči investorům, se Rusko stalo energetickou velmocí. Jako příklad lze uvést Gazprom, kde vláda převzala kontrolní balík akcií nebo největší státem kontrolovaný ropný podnik Rosneft, s jehož akciemi se také začalo obchodovat.

Vzhledem k tomu, že je ruská ekonomika založena hlavně na příjmech z produkce ropy a zemního plynu, byl v roce 2004 vytvořen Stabilizační fond, který má sloužit pro případ naléhavých situací a ztrátě příjmů z těchto komodit. V roce 2007 byl rozdělen na dvě části:

- *Rezervní fond* – ochrana Ruska proti finančním šokům a
- *Národní sociální fond* – pro potřeby důchodové reformy¹⁴.

2.5.2. Problémy ruské ekonomiky v období 2000 – 2008

Během osmiletého období prezidenta Putina se nepodařilo dostat jeden z hlavních problémů ruské ekonomiky pod kontrolu. Tím problémem je vysoká inflace, jejíž míra byla značně vysoká a vláda nedokázala vymyslet vhodná antiinflační opatření, pouze stabilizovala ceny základních potravin. Druhým důležitým problémem ruské ekonomiky je chudoba. V roce 2000 byly příjmy bohatých 14x vyšší než příjmy chudých, v roce 2007 to bylo dokonce 17x, což značí, že lidé z vyšší vrstvy jsou na tom čím dál lépe, ale ti ostatní ne. Tato skutečnost poukazuje ještě na jeden fakt, a to že obyvatelé v té době neměli zájem o finanční trh. Okolo 70 % Rusů v roce 2008 nemělo žádné úspory a 26 % obyvatel je mělo v hotovosti spíše doma, než by je uložilo v bankách.

¹⁴ RIANOVOSTI [cit. 2010-08-10]. Dostupné z: <http://en.rian.ru/analysis/20080301/100381963.html>

Ruská ekonomika je málo diverzifikovaná, a proto během let 2000 až 2008 se stala značně závislá na příjmech z paliv a energetiky, a to ve formě celních poplatků a daní, jež tvořily téměř polovinu příjmů do státního rozpočtu. Stroje a zařízení pro srovnání představují asi jen 5 % exportovaných výnosů. S tímto problémem souvisí i závislost ruské ekonomiky na dovozu potravin. V roce 2008 podíl dovážených potravin překračoval 40 %. Podíl importu masa činil až 50 %. Hlavními dodavateli jsou Spojené státy, Latinská Amerika a EU (maso) a Německo a Východní Evropa (mléčné výrobky)¹⁵.

2.6. Ruská ekonomika v období 2008 – současnost

Dmitrij Medveděv převzal post prezidenta po Putinovi, který se posléze stal premiérem ruské vlády. Jeho úkol bude ale nelehký, jelikož za bývalého prezidenta ruská ekonomika vykazovala meziročně výrazný růst, avšak ten byl založen především na vysokých cenách ropy a levných zahraničních půjčkách.

2.6.1. Priority Medveděvovy vlády

Za důležité považuje Medveděv rozvoj demokracie, nového právního systému a nezávislých soudů, boj proti korupci a zákonnému nihilismu¹⁶, který má kořeny daleko v ruské minulosti. Klíčovou roli hraje také rozvoj svobodného podnikání a ekonomické svobody, jež povedou ke zlepšení životní úrovně obyvatel, růstu malého a středního podnikání a inovací.

V rámci boje s korupcí byl vypracován antikorupční balíček, který představuje řadu komplexních a cílených návrhů řešení. Příčiny korupce Medveděv vidí v současných ekonomických mechanismech a také ve vládě. Týká se to například aktivit celních úředníků, personálu ministerstva vnitra, federální bezpečnostní služby, smírčích soudců, příslušníků státní služby aj. Důležitá jsou preventivní opatření, která by tuto nekalou činnost odhalila a zabránila jí. Jako další součást boje s korupcí v březnu 2009 Medveděv podepsal dekret, který upravuje systém státní služby mezi léty 2009 – 2013. Reformy mají směřovat k ustanovení

¹⁵ RIANOVOSTI [cit. 2010-08-10]. Dostupné z: <http://en.rian.ru/analysis/20080301/100381963.html>

¹⁶ Nihilismus je postoj, který pouze popírá a odmítá – například možnost pravdivého poznání (radikální skepse), ale zejména platnost všech hodnot, autorit a podobně.

nového systému, jenž bude řídit státní službu tak, aby byla efektivní, zahrnovala nové metody ve vedení lidských zdrojů a také se zvýšila efektivita práce státních zaměstnanců.

Vzdělání ve společnosti hraje značnou roli, proto byla vytvořena iniciativa nazvaná „Naše nové školství“, která by měla být zaměřena na rozvíjení talentů a přípravy dětí na technicky vyspělý a konkurenční svět, jemuž budou v dospělosti čelit. Měl by být implementován nový standard pro všeobecné vzdělávání, aby tohoto cíle bylo dosaženo. Důraz je kladen na pedagogy, kteří by studentům měli umožňovat rozvíjení jejich dovedností, zkušeností a vštěpovat jim dobré mravní zásady, aby se z nich stali nezávislí, tvůrčí a sebevědomí lidé.

2.6.2. Medveděvo pojetí zahraniční politiky

Ruský prezident Dmitrij Medveděv shrnul priority zahraniční politiky do několika bodů, které vyjadřují jeho postoj¹⁷:

- Politika ruského prezidenta Medveděva uznává primát základních principů mezinárodního práva, které definují vztahy mezi civilizovanými národy. Ruské vztahy s ostatními zeměmi chce prezident Medveděv budovat v rámci těchto principů a tohoto pojmu mezinárodního práva.
- Svět musí být multipolární. Jednopolární svět je nepřijatelný. Ruská politika nepřijímá světový pořádek, v němž veškerá rozhodnutí přijímá jediná země, i když jde o zemi tak důležitou a vlivnou jako Spojené státy americké. Takový svět je nestabilní a ohrožený konfliktem.
- Ruský prezident si nepřeje konfrontaci s žádnou jinou zemí. Nechce, aby bylo Rusko izolováno od okolního světa. Chce rozvíjet přátelské vztahy s Evropou, Spojenými státy a dalšími zeměmi v té míře, v jaké to jen bude možné.

¹⁷ Britské listy [cit. 2010-07-26]. Dostupné z: <http://www.blisty.cz/2008/9/5/art42590.html>

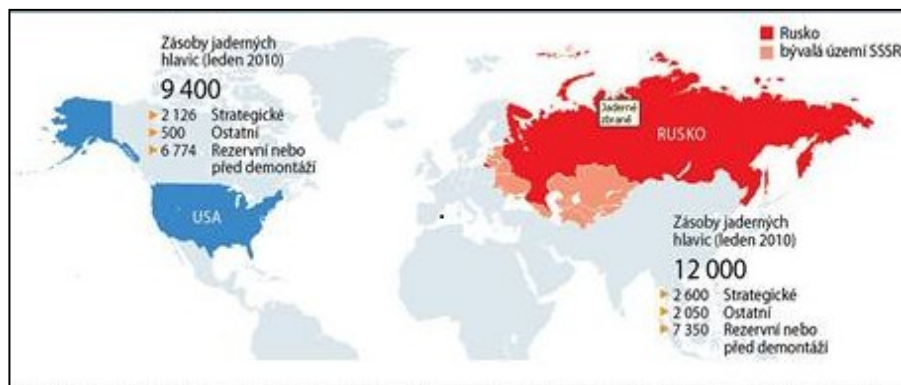
- Ochrana životů a důstojnosti občanů Ruska, ať už se nacházejí kdekoliv, je pro zemi nezpochybnitelnou prioritou. Zahraničněpolitická rozhodnutí ruské vlády budou založena na této potřebě. Rusko bude také bránit zájmy své obchodní komunity v zahraničí.
- Stejně jako v případě jiných zemí, existují oblasti, v nichž má Rusko privilegované zájmy. V těchto oblastech leží země, s nimiž jsou sdíleny zvláštní historické vztahy a také přátelství a dobré sousedství. Ruská vláda se zaměří na činnosti v těchto regionech a bude jim věnovat zvláštní pozornost a také s těmito zeměmi, blízkými sousedy, budovat přátelské vztahy.

2.6.3. Podpis smlouvy START

V dubnu roku 2010 udělal ruský prezident významný krok v oblasti jaderné bezpečnosti. Spolu s americkým prezidentem Barackem Obamou podepsal v Praze dohodu pod názvem START, která zajišťuje omezení strategických zbraní. Smlouva zajišťuje, že obě země sníží počet jaderných hlavic na 1 550. Tento maximální počet je o 75 % nižší než činil limit ve smlouvě START 1 z roku 1991 a o 1/3 nižší než limit dohody SORT z roku 2002, jež vypršela 5. prosince 2010. Nová úmluva také zavazuje země k omezení nosičů na jaderné zbraně na 800 kusů a určuje strop pro rozmístěné nosiče na 700 kusů (letadla, ponorky, rakety). Doba platnosti této smlouvy je deset let a zahrnuje doložku o odstoupení od smlouvy, případně o jejím prodloužení. Zároveň neomezuje výstavbu plánovaného amerického raketového štítu v Evropě. Závazky vyplývající z uzavřené dohody musí státy splnit do sedmi let od předání ratifikačních dokumentů. Počítá se i s kontrolami plnění dohody, avšak oproti minulé dohodě o strategických zbraních si státy nemohou zřídit stálá kontrolní pracoviště ve vybraných objektech.

Proces ratifikace smlouvy proběhl v obou zemích bez problémů. V USA byla smlouva ratifikována už v prosinci roku 2010. Výsledek hlasování v americkém senátu dopadl kladně v poměru 71:26. Aby byl dokument ratifikován, bylo zapotřebí 67 hlasů ze 100. O měsíc později v Rusku probíhala ratifikace obdobně. Rada schválila jednomyslně a dolní komora ruského parlamentu potvrdila dokument poměrem 350:96 hlasů. Nová smlouva START začala platit dne 5. 2. 2011, a to oficiální výměnou ratifikačních dokumentů mezi ministry zahraničí USA Hillary Clinton a Ruska Sergejem Lavrov.

Obrázek č. 2.1 Smlouva o omezení jaderných zbraní START¹⁸

Zdroj: iDNES.cz

2.7. Hospodářská situace Ruska v průběhu globální krize 2008

2.7.1. Rusko na počátku krize

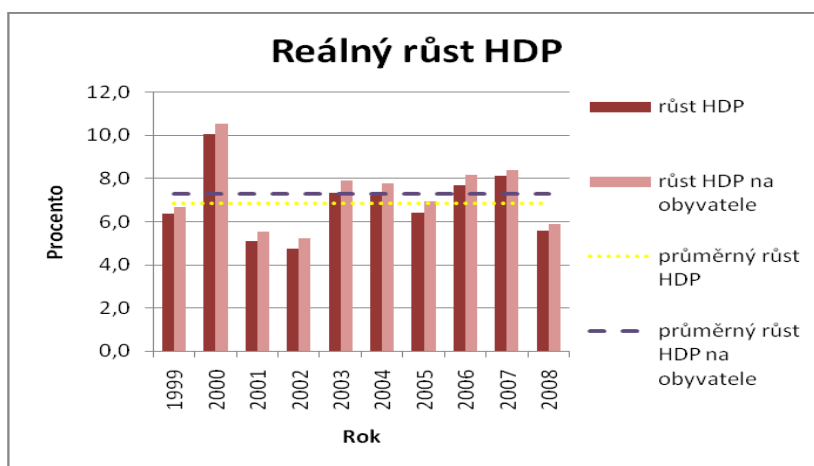
Rusko bylo zasaženo globální krizí po deseti letech od měnové krize, která jej zasáhla v roce 1998. Než se tak stalo, bylo toto desetiletí pro Rusko obdobím největšího ekonomického růstu, kdy reálný HDP země se zvýšil téměř o dvojnásobek. Díky růstu cen energií a surovin jeho nominální HDP měřený v dolarech vzrostl téměř 7krát více během tohoto období než v jiných velkých zemích. Během tohoto období došlo také ke zlepšení v sociální oblasti – rostly reálné mzdy, zvýšila se produktivita práce a poklesla chudoba, jejíž absolutní míra byla 29 % v roce 2000 a 13,4 % v roce 2007¹⁹.

Z následujícího grafu č. 2.1 lze vidět již zmíněný ekonomický rozmach mezi léty 1999 – 2008. Průměrný růst HDP byl 6,9 % a průměrný růst HDP na obyvatele byl 7,3 %. V roce 1999 činil růst HDP Ruska 6,3 % a v roce 2008 dosáhl hodnoty 5,6 %. Nejvýraznější růst HDP ovšem zaznamenalo Rusko v roce 2000, kdy jeho hodnota činila 10 %. Naopak nejnižší růst HDP byl v Rusku v roce 2002, kdy jeho hodnota činila pouze 4,7 %. Co se týče růstu HDP na obyvatele, tak nejvýraznější růst HDP na obyvatele zaznamenalo Rusko rovněž v roce 2000, a to 10,5 % a nejnižší růst HDP na obyvatele v roce 2002, kdy jeho hodnota činila 5,2 %.

¹⁸ iDNES.cz. [cit. 2010-07-26]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/horni-komora-ruskeho-parlamentu-schvalila-smlouvu-start-pmk-/zahranicni.asp?c=A110126_095032_zahranicni_aha

¹⁹ OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation 2009, France 2009.

Graf č. 2.1 Reálný růst HDP v letech 1999 – 2008

Zdroj: OECD²⁰, vlastní úprava

Počátek hospodářské a finanční krize se v Rusku začal projevovat v srpnu 2008. První polovina roku se vyvíjela svým obvyklým tempem, došlo k výraznému růstu HDP za období leden – červen 2008. Tato skutečnost nenaznačovala, že by se ruská ekonomika měla dostat do potíží.

Mezi hlavní příčiny, proč se ruská ekonomika dostala do krize lze zařadit překrývající se vnitřní a vnější faktory, kterými jsou:

- prudce klesající ceny ropy a dalších komodit,
- omezený přístup na mezinárodní kapitálové trhy, který negativně zasáhl některé ruské banky a také zvyšující se finanční náklady,
- devalvace rublu vůči dolaru.

Všechny tyto faktory se projevyly již v roce 2008, kdy byl nejvíce zasažen trh s akciemi. Díky závislosti ruské ekonomiky na zahraničních půjčkách, které jsou kryty akciemi firem, došlo k platební neschopnosti. Věřitelé začali požadovat jiné záruky či rychlejší splacení, což vedlo k odlivu kapitálu a odtahu investorů. Toto všechno mělo značný vliv na oslabení rublu a také na likviditu většiny domácích bank.

Jedna z možností řešení vzniklé finanční situace bylo poskytnout miliardy dolarů bankám, snížit daně a požadavky na povinné rezervy a také poskytnout likviditu finančnímu

²⁰ OECD [cit. 2010-08-16]. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1787/648272852007>

systému, aby nedošlo ke krachu těchto institucí. Dalším krokem byl záchranný balíček připravený vládou, který čítal 180 miliard dolarů – půjčky, úlevy na daních a jiná opatření.

Rusko mělo na začátku krize značné měnové rezervy, které ovšem díky devalvaci rublu a snaze o jeho revaluaci začaly klesat. Důvodem byla snaha centrální banky Ruské federace ochránit konkurenceschopnost exportérů a také řízení inflační politiky pomocí měnového koše. Ač bylo v listopadu 2008 rozhodnuto o rozšíření intervalu, ve kterém mohl rubl oscilovat, měna Ruska nadále klesala.

2.7.2. Průběh krize a dopady na ruskou ekonomiku

Rusko se s globální ekonomickou krizí potýkalo po celý rok 2009. Nejhlubší propad zaznamenaly stavebnictví, zpracovatelský průmysl a sektor restauračních a hotelových služeb, což byly v období hospodářské expanze sektory s výraznými příjmy. Poklesy byly znatelné:

- zpracovatelský průmysl o 13,9 %,
- stavebnictví o 16,4 %,
- těžba surovin o 1,9 %²¹.

Mezi další dopady na ruskou ekonomiku patří zvýšení inflace, nezaměstnanosti a také zvýšení cen potravin. To se negativně projevilo ve skladbě federálního rozpočtu za rok 2009²²:

- *Nárůst sociálních výdajů (1,3 % HDP)*
 - zvýšení různých sociálních dávek,
 - zvýšení dávek v nezaměstnanosti,
 - větší transfer do penzijního fondu k vyrovnání deficitu vyplývajícího ze zvýšení důchodů,
- *Podpora vybraných odvětví a podniků (0,7 % HDP)*
 - zvýšení vládních subvencí,
 - subvencování úrokové sazby pro podniky a domácnosti,
 - další podpora pro automobilový průmysl, včetně nákupu domácích vozů pro využití federálních a regionálních orgánů,
- *Podpora pro regiony (0,4 % HDP)*
- *Podpora pro bankovní systém (0,7% HDP)*

²¹ Novinky.cz [cit. 2010-08-16]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/190786-ruska-ekonomika-ma-za-sebou-nejhorsí-rok-za-15-let.html>

²² OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation 2009, France 2009.

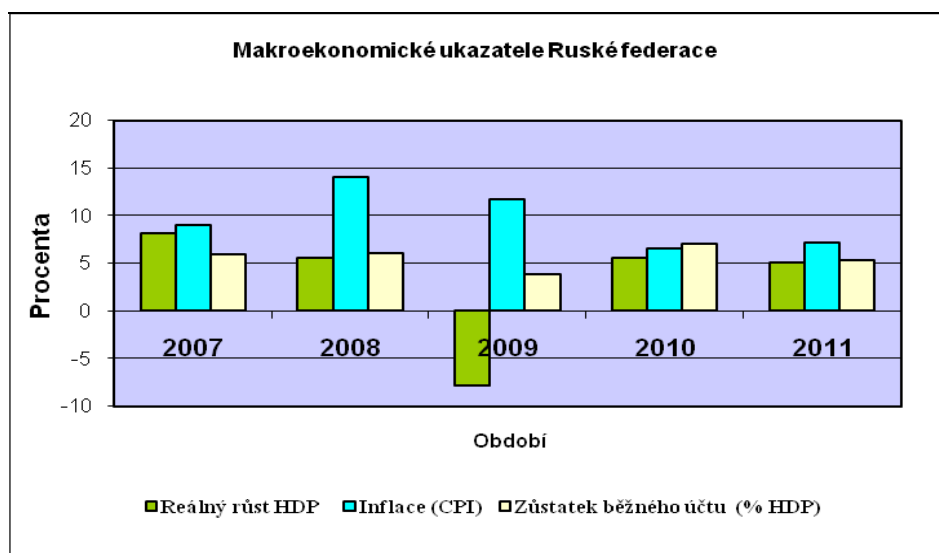
- *Nepřidělená pohotovostní záloha (0,3% HDP).*

Tyto změny v rozpočtu přiměly ruskou vládu k vytvoření právního základu pro revizi rozpočtu. V případě, že dojde k poklesu příjmů z ropy a zemního plynu o více než 15 %, vláda má právo požádat Dumu o pozastavení tříletého rozpočtového plánu. Toto právo bylo uplatněno již na rozpočet na léta 2009 – 2011. Dále má vláda právo používat rezervní fond na pokrytí deficitu státního rozpočtu.

2.7.3. Vývoj makroekonomických ukazatelů

Z následujícího grafu lze vyčíst vývoj vybraných ukazatelů v číslech. Důležitý je rok 2008 a 2009, kdy Rusko bylo ovlivněno krizí a předpověď na další léta s prognózou OECD. Jak je vidět, tak rok 2008 ve statistikách neznamenal ještě takový propad, a to díky prvním pololetí, kdy ekonomika Ruska ještě nevykazovala náznaky krize a růst HDP byl dokonce okolo 8 %. Ovšem, jak je vidět, tak rok 2009 už vykazuje záporné hodnoty. Propad růstu reálného HDP byl 7,9 %, došlo k růstu inflace na 11,7 %.

Graf č. 2.2 Makroekonomické ukazatele Ruské federace

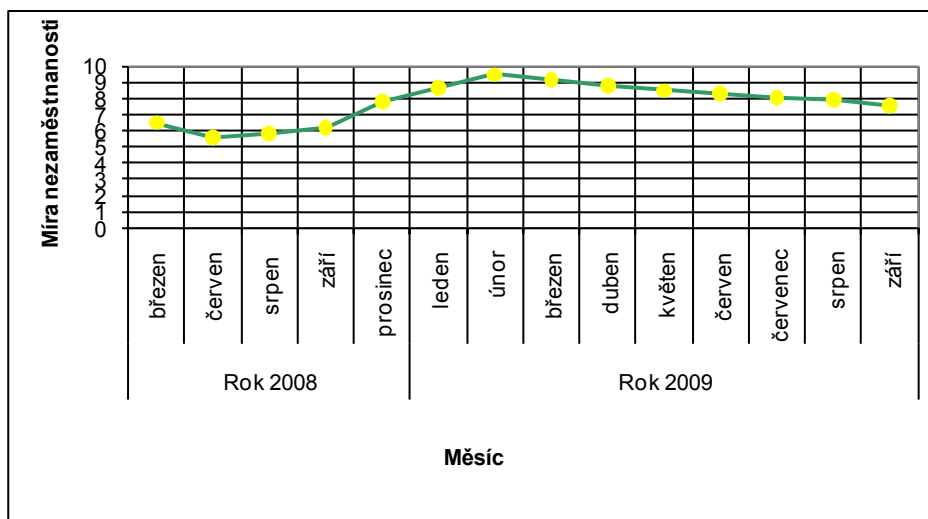
Zdroj: OECD²³, vlastní úprava

²³OECD [cit. 2010-08-06].

Dostupné z: http://www.oecd.org/document/51/0,3343,en_2649_34573_45274739_1_1_1_1,00.html

Míra nezaměstnanosti je dalším ukazatelem, který od září 2008 (6,2 %) do března 2009 (9,2 %) vykazoval růst. Od dubna 2009 začala míra nezaměstnanosti pomalu klesat a v září roku 2009 byla na úrovni 7,6 %. V období krize docházelo k devalvaci rublu, konkurenceschopnost podniků klesala a ruská ekonomika se dostávala do hlubší krize díky závislosti na exportu surovin, jejichž ceny klesaly.

Graf č. 2.3 Míra nezaměstnanosti v Rusku (v %)

Zdroj: World Bank²⁴, vlastní úprava

Výkyvy makroekonomických ukazatelů - pokles reálného HDP, zvýšení nezaměstnanosti a inflace během druhé poloviny roku 2008 a první poloviny roku 2009 jsou důsledkem celosvětové krize. Ruská vláda na tento problém jako ostatní země reagovala vypracováním protikrizových opatření. Tato opatření mají ruskou ekonomiku opět pozvednout a nastartovat opět ekonomický růst. Konkrétní opatření, které ruská vláda připravila, jsou tématem následující podkapitoly.

2.7.4. Protikrizová opatření ruské vlády

Dne 7. 11. 2008 přijala moskevská vláda plán k ozdravení ekonomiky. Prioritami byly konsolidace bankovního sektoru, stimulace vnitřní poptávky a sektory zemědělství, stavebnictví, strojírenství a podniky vojensko-průmyslového komplexu. Zmíněný plán umožňoval státní zásahy do ekonomického dění v zemi. Od ledna 2009 byly sníženy kvóty

²⁴ World Bank [cit. 2010-08-26]. Dostupné z: http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer20macro_eng.pdf

pro zaměstnávání zahraničních pracovníků, kvóty na dovoz hovězího, vepřového a drůbežího masa, zvýšena cla na dovoz aut, masa a mléčných výrobků, cementu a obuvi²⁵.

Mezi další protikrizová opatření, která vláda přijala hlavně na podporu bankovního systému a podporu podnikatelského prostředí, patří:

- přidělení finančních prostředků na podporu trhů s cennými papíry,
- přechod vkladů z centrální banky Ruska do komerčních bank,
- snížení sazby daně z příjmů,
- zjednodušení daní pro malé a středně velké podniky,
- zmírnění pravidel pro odepisování majetku,
- úprava základu pro výpočet daně z vývozu ropy,
- zvýšení dávek v nezaměstnanosti,
- zvýšení regionálních transferů,
- snížení minimálních rezerv pro posílení bankovní likvidity přibližně o 400 miliard RUB,
- zvýšení limitů pojištění vkladů na 200 000 RUB z 100 000 RUB²⁶.

Všechna tato vládní protikrizová opatření mají za cíl, aby se ruská ekonomika co nejdříve ozdravila a následky této celosvětové krize nebyly pro Rusko krokem zpět v jeho ekonomickém rozvoji a postavení v rámci světové ekonomiky.

2.7.5. Rusko na cestě z krize

Už koncem roku 2009 Rusko začalo vykazovat dle statistik známky zlepšení a blížící se konec krize. Předpokladem úspěchu bylo dodržení zavedených protikrizových opatření.

V dubnu roku 2010 došlo k prvním náznakům, že opatření ruské vlády proti krizi byly úspěšné. Za první čtvrtletí došlo k meziročnímu růstu HDP o 0,5 %, zároveň začala růst popravka po zboží a zvyšují se i výdaje spotřebitelů. Každý sektor ruské ekonomiky začíná pomalu vykazovat plusové hodnoty. Výrobní průmysl v Rusku zatím nevykazuje známky překonání krize, avšak sektor služeb zažívá svou rychlou obnovu.

²⁵Hospodářské noviny [cit. 2010-08-26]. Dostupné z: <http://hn.ihned.cz/c1-34572190-rusko-proziva-spatne-casy-vlada-resi-dopady-krize-a-posiluje-vliv>

²⁶ OECD, OECD Economic Surveys: Russian Federation 2009, France 2009.

Co se týče bankovního sektoru, tak ten je také na cestě vzhůru, ač ještě v březnu z obavy centrální banky Ruska byla naposledy snížena hlavní úroková sazba. Důvodem bylo snižování objemu bankovních půjček a také na zpomalování růstu průmyslu.

Ruská ekonomika se z krize ještě nezotavila, ale kroky které vláda podnikla, naznačují, že byly správné, i když ne všechny cíleně účinné. Dle prognózy OECD by mělo letos dojít k meziročnímu růstu HDP o 5,5 % a inflace by měla poklesnout na hodnotu okolo 6,5 %. Zatím to vypadá, že tyto čísla by mohla být naplněna, ale to potvrdí či vyvrátí až roční statistiky.

Důležitou věcí, kterou si musí Rusko uvědomit je, že potřebuje reformu v tom smyslu, aby jeho hospodářství nestálo pouze na příjmech z ropy a exportovaných surovin. Samo Rusko si muselo povšimnout, že pokud klesá cena ropy a zemního plynu, ruská ekonomika trpí. Proto jediným a efektivním řešením je nalézt i jiný sektor ekonomiky, který by ji poháněl vpřed k trvale udržitelnému ekonomickému růstu.

3. Zapojení Ruské federace v mezinárodních organizacích

Ruská federace je součástí mnoha mezinárodních organizací a regionálních seskupení. Mezi ty nejdůležitější organizace pro hospodářskou a politickou spolupráci, kterých je Rusko členem, patří: Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC), Organizace spojených národů (OSN), Skupina G-8, Společenství nezávislých států (SNS), skupina BRIC, Šanghajské organizace pro spolupráci (SOŠ), Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE), Rada Evropy (RE), Euroasijské hospodářské společenství (EEC), Mezinárodní měnový fond (IMF), Světová banka (WB). Dále spolupracuje s Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a prioritou ruské vlády nadále zůstává, aby se Rusko stalo členem Světové obchodní organizace (WTO). Neméně důležité jsou i vztahy Ruska s Organizací Severoatlantické aliance (NATO) a Evropskou Unií (EU). Některým z nich se budu věnovat v následujícím textu.

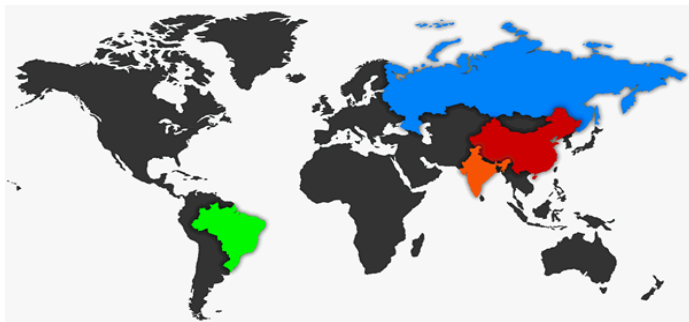
3.1. Skupina zemí BRIC

Skupina BRIC se skládá ze čtyř zemí, jejichž počáteční písmena z anglických názvů tvoří její název. Termín byl poprvé použit ve zprávě Goldmana Sachse v roce 2003, který spekuloval, že tyto čtyři ekonomiky budou mít do roku 2050 díky svému rychlému ekonomickému růstu dominantní postavení. Nejedná se o žádnou organizaci, která by měla společné cíle a organizační strukturu. Jedná se spíše o ekonomicky silné země, které ač jsou v mnoha aspektech rozdílné – struktura trhu, historie, náboženství, spolu spolupracují na hospodářské úrovni. Skupina BRIC zahrnuje Brazílii, Rusko, Indii, Čínu a zabírá cca 40 % světové populace a 25 % světové rozlohy.

Postavení těchto čtyř zemí ve světové ekonomice se do roku 2050 zvýší natolik, že tyto země překonají svou ekonomickou vahou dosavadní členy skupiny G-7. Podmínky pro jejich zařazení mezi nejperspektivnější ekonomiky světa vytvořil hospodářský vývoj těchto zemí od skončení druhé světové války do konce 90. let 20. století²⁷.

²⁷ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

Obrázek č. 3.1 BRIC²⁸

Zdroj: Shock de Vida

3.1.1. Brazílie

Od 50. let 20. století se brazilská ekonomika soustředovala na odvětví, jež byla považována za klíčové pro hospodářský růst, a to těžké strojírenství, chemický průmysl, výroba cementu, hliníku a celulózy, automobilový průmysl a ocelářství. V 60. letech se do popředí hospodářské politiky vlády dostaly tři základní cíle – kontrola inflace, postupné odstranění extrémní chudoby a zajištění vysokého ekonomického růstu. V 70. letech se Brazílii stále dařilo udržet si vysoké tempo růstu, i přes vysokou míru inflace (přes 110 % v roce 1980) a nárůst zahraničního dluhu (54 mld. USD v roce 1980). Na počátku 80. let vstoupila brazilská ekonomika do stagnace, jež byla způsobena přehřátím ekonomiky na konci 70. let. Negativním důsledkům 80. let musela brazilská společnost čelit i v 90. letech. V roce 2001 došlo ke zpomalení ekonomického růstu Brazílie vlivem zvýšení úrokových sazeb centrální bankou, domácí energetické krizi a také hospodářského kolapsu a státního bankrotu v sousední Argentině. V roce 2002 nově zvolený prezident Brazílie Lula da Silva přistoupil k fiskální a měnové restrikci, která situaci mírně stabilizovala²⁹.

Brazílie je jedna ze zemí, na kterou neměla globální hospodářská krize velké dopady. Postihla ji až na podzim roku 2008 a byla mezi prvními zeměmi, ve kterých došlo k obnovení ekonomického růstu už v roce 2009. Brazílie je země, která si své postavení ve světové ekonomice drží díky stabilnímu ekonomickému růstu, nízké inflaci a dobrému sociálnímu systému.

²⁸Shock de Vida [cit. 2010-08-10]. Obrázek dostupný z:
<http://shockparati.wordpress.com/2010/08/04/%C2%BFque-cosa-le-falta-al-bric-para-converterse-en-superpotencias-financieras/>

²⁹ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

V roce 2007 byl v Brazílii zahájen program „Akcelerace růstu plánu“ (PAC, v jeho zkratka v portugalštině), který má zvýšit investice do infrastruktury a poskytnout daňové pobídky pro rychlejší a silnější hospodářský růst.

Velkým problémem rozvojových zemí je chudoba, která postihuje i Brazílii. Existují zde velké regionální rozdíly, a to zejména v oblasti sociálních ukazatelů, jako je kupříkladu zdraví či kojenecká úmrtnost. Opatření brazilské vlády musí směřovat k reformě sociálního systému, snižování daňové zátěže, reformě přebujelé veřejné správy, investicím do infrastruktury, posílení nezávislosti centrální banky, negociaci mnohostranných obchodních dohod a v reformě trhu práce³⁰.

V následující tabulce jsou uvedeny vybrané makroekonomické ukazatele za období 2007 až 2012. HDP na obyvatele v paritě kupní síly byl v roce 2007 v Brazílii na úrovni 9 900 USD. Od tohoto roku má stoupající tendenci a v roce 2012 by měl dosáhnout úrovně okolo 12 400 USD. Inflace se po celé vymezené období pohybuje pod hranicí 5 %. Míra nezaměstnanosti je v Brazílii poměrně vysoká, v roce 2007 se pohybovala přes 9 %, v dalších letech má sice klesající tendenci, ale pořád se drží na úrovni více než 7 %. Příjmy sektoru vládních institucí zaujímají v brazilské ekonomice cca 36 % HDP. Brazílie má kromě roku 2007 pasivní saldo běžného účtu platební bilance. Od roku 2008 dochází k nárůstu deficitu. Předpoklad pro rok 2012 činí -3,3 % HDP.

Tabulka č. 3.1 Makroekonomické ukazatele v Brazílii

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	9,900.056	10,525.522	10,498.881	11,289.248	11,805.488	12,355.496
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentuální změna)	3.638	5.672	4.899	4.992	4.646	4.642
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	9.289	7.900	8.100	7.200	7.500	7.500
Počet obyvatel (v milionech)	187.642	189.613	191.481	193.253	194.933	196.526
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	35.651	36.647	36.092	36.318	36.528	36.555
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	0.114	-1.724	-1.544	-2.561	-2.966	-3.301

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: roky 2010 až 2012 jsou prognózy.

³⁰ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

3.1.2. Rusko

V 90. letech 20. století přešlo Rusko z centrálně plánované ekonomiky na tržní ekonomiku. Tato transformace spočívala v liberalizaci cen a měnového kurzu, stabilizaci ekonomického vývoje a v privatizaci velké většiny společností. Během tohoto transformačního procesu, který trval od roku 1991 do roku 1997, ruská ekonomika zaznamenala silný ekonomický propad. V roce 1998 se ruská ekonomika vrátila do recese – úroveň HDP byla o zhruba 40 % nižší než v roce 1990. V 90. letech nehrály zahraniční investice do ruské ekonomiky velkou roli a tak většina ruských podniků se nacházela v kritické situaci, úroveň investic prudce klesala až do roku 1999. Oficiální míra nezaměstnanosti se zvýšila ze 4,9 % v roce 1992 na 11,7 % v roce 1999. Na konci roku 1999 došlo k prudkému ekonomickému růstu, který vyvolal oslabený kurs, který pomohl obnovit konkurenceschopnost ruských firem na světových trzích, což vedlo k přebytku běžného účtu platební bilance. V roce 2000 převzal po Borisovi Jelcinovi prezidentský úřad Vladimír Putin, který prosazoval řadu strukturálních reforem, které odstraňovaly pozůstatky sovětské éry. Ruská ekonomika byla již v roce 2002 označena vládou USA za tržní a následně přizvána skupinou G-7 k účasti na jejich rokování, což vedlo ke vzniku skupiny G-8. V letech 2000 až 2007 rostla produktivita práce, avšak kapitálové investice dosahovaly pouze úrovně 18 % HDP, čímž Rusko zaostávalo za rychle rostoucími ekonomikami Asie³¹.

Rusko je jedinou ekonomikou ze skupiny BRIC, kterou hospodářská krize plně zasáhla. V roce 2009 došlo k silnému ekonomickému propadu, který zapříčinil propad cen surovin a pokles investic. Ruská ekonomika je zatížena vysokou inflací, deficitem státního rozpočtu a politickými problémy.

Jak již bylo několikrát zmíněno hlavním problémem Ruska je závislost na exportu ropy a zemního plynu, který tvoří většinu příjmů do státního rozpočtu. Dominance ruského energetického sektoru v jeho ekonomice je samozřejmostí s ohledem na surovinové bohatství, což potvrzuje i skutečnost, že je Rusko 2. největší světový producent ropy po Saudské Arábii, avšak krize prokázala, že takto stavěná ekonomika není vhodným řešením.

³¹ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

Z následující tabulky lze vyčíst, že HDP na obyvatele v paritě kupní síly se za toto vybrané 6tileté období pohybuje na úrovni okolo 14 000 – 16 000 USD. Inflace se v Rusku pohybuje na velmi vysoké úrovni, v roce 2008 dosáhla hodnoty 14,1 %, od té doby má klesající tendenci, avšak nadále se pohybuje na vysoké úrovni. Míra nezaměstnanosti se v Rusku pohybuje za léta 2007 a 2008 na úrovni přes 6 %, v roce 2009 došlo k nárůstu na úroveň 8,4 % a v následujících letech se má pohybovat okolo 7,1 – 7,5 %. Příjmy sektoru vládních institucí se první dva roky pohybují okolo 40 % HDP, v roce 2009 došlo k poklesu na cca 34 % HDP. Ruská ekonomika má po celé období aktivní saldo běžného účtu. V roce 2008 činilo dokonce 6,22 % HDP, avšak v roce 2009 se snížilo o cca 2 p. b. na hodnotu 4,02 % HDP.

Tabulka č. 3.2 Makroekonomické ukazatele v Rusku

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	14,888.167	16,033.541	14,912.748	15,806.877	16,750.239	17,787.747
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentuální změna)	9.007	14.108	11.654	6.559	7.447	6.473
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	6.100	6.400	8.400	7.500	7.300	7.100
Počet obyvatel (v milionech)	142.200	142.000	141.900	140.367	139.887	139.408
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	39.855	38.629	34.323	34.560	35.241	35.296
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	5.925	6.222	4.020	4.728	3.698	2.508

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: roky 2010 až 2012 jsou prognózy.

3.1.3. Indie

V roce 1947, kdy Indie získala nezávislost, tvořilo více než 50 % HDP země zemědělství a s ním spojené sektory hospodářství, které rovněž zaměstnávalo více než 70 % pracovní síly. Prioritu indických vlád v 50. a 60. letech představovaly snahy modernizovat zemědělství a zároveň provádět a následně i urychlit státem řízenou industrializaci. Průmyslová produkce rostla až v letech 1980 – 1987, a to o 7,6 % ročně ve srovnání s růstem o 4,2 % v letech 1971 – 1980. Přes řadu pozitiv, kterých bylo v 80. letech dosaženo, nastaly v letech 1987 – 1988 určité strukturální obtíže, které liberalizační snahy vlády zpomalily. Na celostátní úrovni narůstal zahraniční dluh a celková průmyslová produkce v letech 1989 až 1990 výrazně zpomalila. Během 90. let probíhala v Indii komplexní liberalizace. Téměř všechna odvětví ekonomiky byla otevřena zahraničním investorům, byly eliminovány licence pro import kapitálového zboží, razantně snížena cla a byla zavedena plná směnitelnost měny

pro transakce na běžném účtu platební bilance. V roce 1997 došlo k liberalizaci investic směřujících z Indie do zahraničí a v následujícím roce byly odstraněny licence v důležitých sektorech jako uhelný průmysl či cukrovarnictví. Od roku 2003 patří Indie k nejrychleji rostoucím ekonomikám světa – průměrný růst HDP o 8 % ročně, což přispělo také k nárůstu domácí poptávky a zapojení Indie do světové ekonomiky³².

Indie je zemí, která patří mezi největší ekonomiky. V posledním desetiletí zaznamenala rychlý hospodářský růst, což potvrzuje i to, že je čtvrtou největší ekonomikou dle HDP vyjádřeného v paritě kupní síly. Díky velkému domácímu trhu globální krize Indii nepostihla v takové míře, jak se očekávalo. I přesto jako téměř každou světovou ekonomiku Indii trápí pokles HDP, nedostatek likvidity, oslabování měny, snížení cen komodit atd.

Indii stejně jako Brazílii trápí chudoba, která je zde ještě silnější. Podle zpráv žije v Indii pod hranicí chudoby cca 37 % populace, což je asi 410 milionů lidí.

Makroekonomické ukazatele za období 2007 až 2012 vykazují, že HDP na obyvatele v paritě kupní síly za rok 2007 činil 2 676 USD a předpoklad pro rok 2012 je úroveň cca 3 800 USD. Indie spolu s Čínou, jsou země skupiny BRIC s velmi nízkým HDP na obyvatele. Ovšem v porovnání s počtem obyvatel, které Indie má je tato hodnota relevantní. Inlace v indické ekonomice je velmi kolísavá. Rok 2010 vykazuje hodnotu 13,2 % a jen o rok později se inflace pohybuje na úrovni 6,7 %. Příjmy sektoru vládních institucí představují v průměru okolo 20 % HDP. Po celé 6tileté období má indická ekonomika pasivní saldo běžného účtu platební bilance. Hodnota tohoto deficitu se pohybuje na úrovni 0,7 až 3 % HDP.

Tabulka č. 3.3 Makroekonomické ukazatele v Indii

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	2,676.584	2,867.872	3,015.129	3,290.546	3,563.433	3,846.772
Inlace, průměrné spotřebitelské ceny (procentuální změna)	6.372	8.349	10.882	13.187	6.668	4.693
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Počet obyvatel (v milionech)	1,164.950	1,182.060	1,199.062	1,215.939	1,232.682	1,249.281
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	20.980	19.714	18.907	18.709	19.653	20.323
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	-0.701	-2.021	-2.884	-3.083	-3.119	-3.054

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: roky 2010 až 2012 jsou prognózy.

³² Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

3.1.4. Čína

Čínská ekonomika po druhé světové válce se vyvíjela ve dvou časových úsecích, ohraničených rokem 1979, kdy byly zahájeny zásadní ekonomické reformy. Před rokem 1979 byla Čína centrálně plánovanou ekonomikou s významným podílem státního sektoru na HDP. Během 50. let byla většina soukromých zemědělských farem kolektivizována do podoby velkých komu. S cílem provést rychlou industrializaci uskutečňovala vláda po celá 60. a 70. léta mohutné investice do fyzického kapitálu. Tato politika držela čínskou ekonomiku v relativní stagnaci a neefektivnosti, zejména z důvodu neexistence jakýchkoliv pobídek k vytváření zisku pro firmy a hospodařící rolníky. Na počátku roku 1979 přišla vláda s prvními reformami, které měly prostřednictvím nastavení cen a institutu vlastnictví motivovat farmáře k větší produkci, krou by mohli nabízet na trhu. Reformní proces po roce 1979 se opíral o dva pilíře. Prvním byla tzv. politika čtyř modernizací, jež se týkala reforem zemědělství, průmyslu, vědy a techniky a armády. Druhým pilířem byla tzv. politika otevřených dveří, která měla přilákat do nově ustavených pobřežních svobodných ekonomických zón zahraniční investory a přinést tak do země moderní vyspělé technologie. Během období po zavedení reforem rostlo čínské hospodářství mnohem rychlejším tempem, než v období předchozím. Roční míra růstu HDP v letech 1979 – 2005 byla v průměru 9,6 %, zatímco v letech 1960 – 1978 jen 5,3 %³³.

Pozitivem čínské ekonomiky je vysoké tempo růstu HDP, které krize příliš nezpomalila. Čína je také zemí, která má stále rostoucí investiční potenciál – investuje například do budování infrastruktury. Má největší devizové rezervy na světě (okolo 2,4 bil. USD). Dalším důležitým ukazatelem je pokles chudoby, který se pohybuje v jednociferných číslech, což je pro Čínu velký úspěch.

Na druhou stranu, i když HDP Číny je velmi vysoké, v přepočtu na obyvatele se stále řadí mezi rozvojové ekonomiky. Dalším problémem jako většiny ekonomik je stárnutí obyvatel, relativně nízká průměrná délka života a rostoucí rozdíly mezi městy a venkovem.

Kroky, které bude nezbytné provést, patří – prohloubení penzijní reformy, zvýšení výdajů na vzdělání a regulaci migrace z venkova do měst. Politický vývoj Číny může rozvoj

³³ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

urychlit, ale také zvrátit. V tomto smyslu je predikace dalšího směřování Číny mimořádně komplikovaná. I přes tato všechna důležitá opatření, která by měla čínská vláda podniknout, bude čínská ekonomika jedním z hlavních motorů světového hospodářství 21. století³⁴.

Následující tabulka, ve které lze vidět konkrétní hodnoty vybraných makroekonomických ukazatelů, potvrzuje již zmíněný fakt, že HDP na obyvatele v paritě kupní síly se v Číně pohybuje na velmi nízké úrovni. Jeho hodnota za rok 2007 byla cca 5 500 USD a v roce 2012 je předpoklad pouze cca 9 170 USD. Sice lze vidět rostoucí tendenci, avšak stále je tato hodnota v porovnání s vyspělými ekonomikami zanedbatelná. Naopak míra nezaměstnanosti je v Číně za celé období na úrovni okolo 4 %, což je pro čínskou ekonomiku přínosem. Příjmy sektoru vládních institucí jsou v Číně na úrovni cca 20 % HDP. Tak jako Rusku i Čína má aktivní saldo běžného účtu platební bilance. Jeho úroveň za rok 2007 byla 10,6 % HDP, v dalším roce byla 9,6 % HDP a následující rok 2009 došlo k poklesu na 5,96 % HDP.

Tabulka č. 3.4 Makroekonomické ukazatele v Číně

Makroekonomický ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012
HDP na obyvatele v PPP (USD)	5,553.390	6,187.707	6,778.091	7,517.717	8,304.422	9,170.849
Inflace, průměrné spotřebitelské ceny (procentuální změna)	4.767	5.900	-0.693	3.524	2.708	2.000
Míra nezaměstnanosti (% z celk. počtu pracovních sil)	4.000	4.200	4.300	4.100	4.000	4.000
Počet obyvatel (v milionech)	1,321.290	1,328.020	1,334.740	1,341.414	1,348.121	1,354.861
Příjmy sektoru vládních institucí (procenta HDP)	19.797	19.655	20.021	19.413	19.820	20.507
Saldo běžného účtu PB (procenta HDP)	10.641	9.649	5.960	4.697	5.057	5.500

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: roky 2010 až 2012 jsou prognózy.

3.1.5. Postavení Ruska ve skupině BRIC

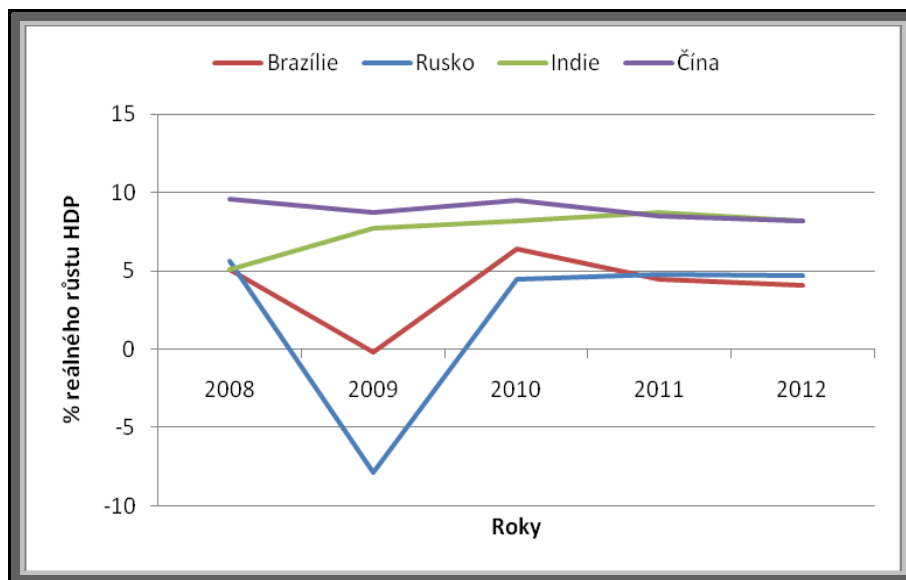
Ruská ekonomika v porovnání s ostatními zeměmi BRIC si své postavení ve světové ekonomice dlouhodobě neudrží. V následujícím grafu je znázorněn vývoj růstu reálného HDP za období 2008 až 2012. Je patrné, že největší propad v roce 2009, kdy celosvětová krize negativně působila na všechny ekonomiky, zaznamenalo právě Rusko. Hodnota tohoto ukazatele pro Rusko v roce 2009 činila -7,9 %. Předpokládané hodnoty pro rok 2012 jsou:

- Brazílie – 4,1 %,

³⁴ Cihelková Eva a kol. Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje. Praha 2009.

- Rusko – 4,7 %,
- Indie – 8,2 %,
- Čína – 8,2 %.

Graf č. 3.1 Reálný růst HDP v BRIC 2003 – 2010 (% změna)

Zdroj: MMF, vlastní úprava

Poznámka: údaje jsou prognózy 2010-2012.

Dalším problémem, který odděluje Rusko od zbytku zemí BRIC je jeho rychle stárnoucí populace, která má negativní dopad na dlouhodobý ekonomický růst země, a to tím, že rostoucí podíl starších obyvatel zatěžuje ekonomiku. Dále zmenšující se pracovní síla musí podporovat starší populaci a vláda musí přidělit větší veřejné výdaje na důchody a zdravotní péči. Ruská populace je také nejmenší ze zemí BRIC:

- Brazílie – 197 milionů obyvatel,
- Rusko – 141 milionů obyvatel,
- Indie – 1,2 miliardy obyvatel,
- Čína 1,3 miliardy obyvatel.

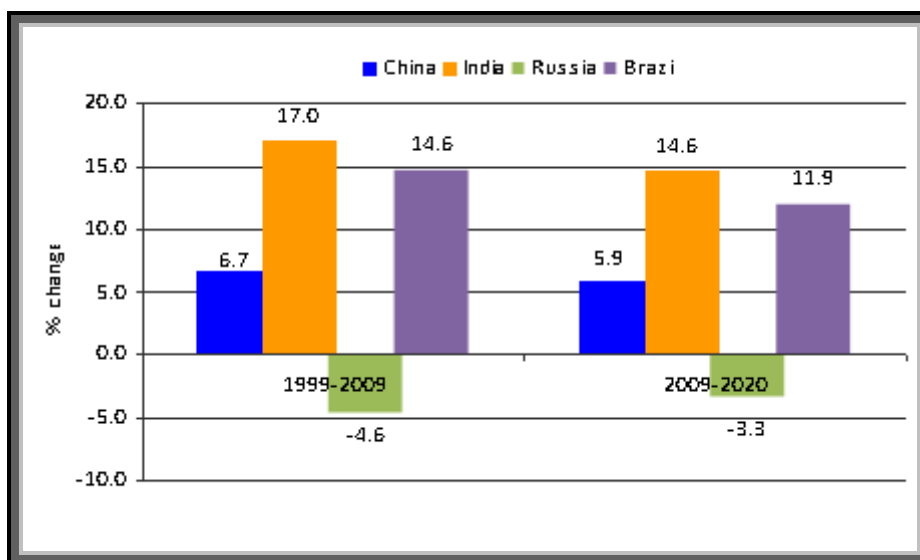
V následujícím grafu jsou uvedeny procentuální změny v populačním vývoji pro skupinu BRIC za období 1999 až 2009 a 2009 až 2020. Populační změny vyjadřují dva stavy – prvním z nich je populační růst³⁵ a druhým je pokles počtu obyvatel³⁶.

³⁵ Populační růst vyjadřuje změnu stavu obyvatelstva v průběhu vytyčeného období.

³⁶ Pokles počtu obyvatel vyjadřuje změnu stavu obyvatelstva v průběhu vytyčeného období. Populační růst i pokles počtu obyvatel vyjadřují změnu, která je zapříčiněna natalitou, mortalitou a migrací na daném území.

Při srovnání obou zmíněných období, lze jasně vidět, že nepříznivý demografický vývoj zaznamenává právě Rusko. Za období 1999 až 2009 činí hodnota tohoto ukazatele -4,6 % a za období 2009 až 2020 dojde k dalšímu úbytku ve výši -3,3 %. V porovnání s Ruskem jsou na tom ostatní země skupiny BRIC o mnoho lépe.

Graf č. 3.2 Populační změny v BRIC: 1999 – 2009 a 2009 – 2020 (% změna)

Zdroj: Euromonitor International³⁷

Poznámka: údaje jsou prognózy 2009-2020

V červnu roku 2009 se sešli prezidenti všech čtyř zemí, aby diskutovali o větší spolupráci v hospodářské a finanční oblasti. Současným problémem skupiny BRIC je zařazení Ruska. To v roce 2009 značně zaostávalo za ostatními ekonomikami této skupiny. Ruský rubl klesl od července roku 2008 do března roku 2009, a to v důsledku velkého odlivu kapitálu. Dalším problémem ruské ekonomiky je závislost na exportu ropy, jejíž cena v roce 2008 díky finanční krizi klesla ze 147 dolarů na méně než 40 dolarů za barel. Ostatní ekonomiky skupiny BRIC mají odolnější základy – Brazílie a Indie se soustřeďuje více na roli domácí spotřeby a Čína má více diverzifikovaný vývoz.

Z výše uvedených poznatků vyplývá, že Rusko jako jediná ekonomika zaostává za zbytkem zemí BRIC, což značí, že by také díky svému hospodářství mohlo tuto významnou skupinu opustit a novým názvem by se stala skupina BIC. Indie a Čína budou nadále nejsilnějšími hráči na poli světové ekonomiky.

³⁷ Euromonitor International [cit. 2010-11-21]. Graf dostupný z: http://www.euromonitor.com/Special_Report_BRIC_becomes_BIC

3.2. Společenství nezávislých států (SNS)

Přelomové období na konci 80. a na začátku 90. let vytvořilo zcela specifickou situaci ve východní Evropě. Jejím východiskem bylo zrušení Sovětského svazu. Tento akt vyvolal další mohutnou vlnu desintegrací, ovšem paradoxně doprovázenou pokusy o vytvoření nových forem soužití nyní již suverénních republik bývalého SSSR i s jistými prvky integračních vazeb mezi nimi. Protože bylo zřejmé, že nelze ze dne na den zpřetrhat dosavadní dlouhou historii vytvořené vazby ekonomické, politické a vojenské, iniciátoři rozpadu SSSR současně iniciovali založení specifického politicko-ekonomického seskupení – Společenství nezávislých států. To bylo založeno dvěma, resp. třemi smlouvami – 8. 12. 1991 v Brestu podpisy Ruska, Běloruska a Ukrajiny, 21. 12. 1991 v Almatě podpisy zbývajících bývalých členů SSSR s výjimkou tří pobaltských republik a Gruzie, která se však s SNS, smlouvou z roku 1993, připojila³⁸.

Některé země bývalého sovětského bloku ze Společenství nezávislých států vystoupily. Současnými členy je tedy 9 z 15 republik SSSR, a to Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavsko, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán.

Společenství nezávislých států funguje na základě Charty, kterou přijala Rada hlav států 22. ledna 1993. Společenství je založeno na zásadách svrchované rovnosti všech svých členů. Členské státy společenství jsou nezávislé a rovné subjekty mezinárodního práva. Společenství nezávislých států má za cíl sloužit k dalšímu rozvoji a posílení vztahů přátelství, dobrých sousedských vztahů, mezinárodní harmonie, důvěry, vzájemného porozumění a vzájemně prospěšné spolupráce mezi národy. V září 1993 hlavy států SNS podepsaly Smlouvu o založení Hospodářské unie. Smlouva byla uzavřena za účelem vytvoření společného hospodářského prostoru, založeného na volném pohybu zboží, služeb, práce, kapitálu a rozvoji měnové a fiskální politiky.

Názory členských zemí v rámci Společenství nezávislých států jsou zastoupeny prostřednictvím koordinačních orgánů: Rady hlav států, Rady předsedů vlád,

³⁸ Zlý Bohumír a kol. Integrační procesy ve světové ekonomice. Ostrava 2004.

Meziparlamentního shromáždění, Rady ministrů zahraničních věcí, Rady ministrů obrany, Výkonného výboru, který je právním nástupcem výkonného sekretariátu a dalších³⁹.

Postavení Ruska v SNS

Vnitřní integrace v Ruské federaci představuje pro reálnou integraci SNS specifický problém. Rusko představuje zcela originální, naprosto svébytný politický, ekonomický a sociální celek. Administrativně je Rusko složeno z 21 republik, 1 autonomní oblasti, 4 autonomních okruhů, 9 krajů, 46 oblastí a 2 federálních měst. Navíc s touto vysokou úrovní politické a správní fragmentace ruského teritoria korespondují převládající „decentralizační“ tendence v politice představitelů jednotlivých regionů. To objektivně nevytváří optimální podmínky pro stabilitu federace a její jednotu. Ta je obtížně udržitelná, mají-li orgány dosáhnout žádoucího respektování všech zvláštností regionů a obyvatelstva tak velické země a současně eliminovat projevy odstředivých tendencí, nemá-li v budoucnu hrozit rozpad federace převládnutím desintegračních tendencí. Důsledky nezvládnuté transformace ekonomiky po rozpadu SSSR, které byly spojené s rozvrtem ruské ekonomiky, a podařilo se je zastavit až na přelomu 20. a 21. století, vedly k tomu, že Rusko ztratilo své postavení supervelmoci v celosvětovém měřítku a tak aktivněji začalo uplatňovat svou váhu a vliv při upevňování prointegračních sil uvnitř SNS⁴⁰.

Členství Ruska ve Společenství nezávislých států je jednou z hlavních priorit ruské zahraniční politiky. Rusko je neoddiskutovatelným lídrem mezi členy SNS, pokud jde o HDP, obchod a vývoz. Rusko tvoří zhruba 80 % celkového HDP zemí SNS za posledních 5 let. Rusko se také podílí více než 40 % na obchodu mezi členskými státy a necelými 60 % na celkovém vývozu. Rusko, respektive Moskva je velmi přitažlivým místem pro občany SNS, kteří hledají práci⁴¹.

Rusko v roce 2010 předsedalo SNS. V rámci svého předsednictví poukázal prezident Medveděv na spojovací článek zemí SNS, který je ve společné historii, kultuře a humanitě. S ohledem na vývoj integračních procesů v SNS se zaměřil na pokrok v oblasti vytvoření

³⁹ Oficiální stránky SNS [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://www.cis.minsk.by/page.php?id=174>

⁴⁰ Zlý Bohumír a kol. Integrační procesy ve světové ekonomice. Ostrava 2004.

⁴¹ Russia blond the headline [cit. 2011-03-21]. Článek dostupný z: http://rbth.ru/articles/2010/12/20/russia_belarus_kazakhstan_move_closer_to_economic_union05221.html

zóny volného obchodu. Zde už se členové dohodli na formě smlouvy, kterou by členské státy měly schválit co nejdříve. Rok 2010 představoval rok vědy a inovací v SNS. Tahle stránka spolupráce je pro Rusko velmi důležitá, jelikož málo do vědy a inovací investuje. Do roku 2020 by se měla mezi členy SNS prohloubit spolupráce v oblasti inovací, což bude mít jistě pozitivní vliv na konkurenceschopnost členských ekonomik.

Ruská vláda je nakloněna spolupráci v oblasti dopravy a infrastruktury cestovního ruchu, která by zajistila růst životní úrovně občanů. Prioritou ruské vlády zůstává hlavně hospodářská spolupráce, která bude v brzké době podpořena liberalizací obchodu mezi členskými státy SNS. Vzhledem k tomu, že v roce 2014 se budou konat Olympijské hry v ruském středisku Soči, přislíbili ostatní členské státy SNS pomoc s modernizací stadionů, sportovních zařízení a také rozšířením a zkvalitněním infrastruktury. To vše je pro Rusko velmi důležité, neboť to přinese do země investice, které podpoří jeho další rozvoj. Díky této spolupráci si také udržuje své postavení v rámci bývalých sovětských republik a nadále může svým způsobem ovlivňovat dění v Asii.

3.3. Euroasijské hospodářské společenství (EAEC)

Společenství vzniklo v roce 2001 za účelem vytvoření celní unie a jednotného hospodářského prostoru mezi zakládajícími zeměmi, jimiž byly Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Rusko.

Obrázek č. 3.2 Země EAEC⁴²

Zdroj: Britské listy

Členské státy Euroasijského hospodářského společenství si při založení stanovily, že se zaměří na tyto oblasti spolupráce:

⁴²Britské listy [cit. 2011-03-21]. Obrázek dostupný z: <http://www.blisty.cz/2007/10/5/art36568.html>

- vytvoření režimu volného obchodu mezi členy,
- zavedení společného celního sazebníku a harmonizování necelní regulace,
- vytvoření společného celního prostoru se společným systémem celních předpisů a také společnou správu celních služeb⁴³.

Celní unie bylo dosaženo mezi Běloruskem, Ruskem a Kazachstánem. Tato unie funguje od 1. 1. 2010, pro niž byl důležitý červenec roku 2010, kdy prezidenti zmíněných zemí podepsali prohlášení o nabytí platnosti společného celního sazebníku. Nyní je na řadě vytvoření „Společného ekonomického prostoru“ pro zkoordinování ekonomických politik členů unie, jež je plánováno na rok 2012.

Výhody členství pro Rusko

Výhodou pro každou členskou zemi tohoto společenství je rozvoj podnikatelské sféry a obchodu v rámci jednotného hospodářského prostoru, který je podporován harmonizací vnitrostátních předpisů Společenství, které tvoří rovné podmínky pro všechny hospodářské subjekty. Zahrnut je převod zboží a služeb vyráběných v Euroasijském ekonomickém společenství, který se uskutečňuje přes vnitřní hranice a neplatí se tak clo. Snižují se tak transakční náklady na zboží vyrobené na území členských států a toto zboží se tak stává konkurenceschopnějším ve srovnání se zbožím ze třetích zemí. Významnou roli zde hraje možnost využití existujícího potenciálu inovativních technologií a intelektuálních zdrojů členských států.

V prosinci roku 2009 proběhl neformální summit v Almatě, kde prezidenti republiky Běloruska, Kazachstánu a Ruska schválily akční plán na období 2010 až 2011. Tento akční plán je klíčový pro formování společného hospodářského prostoru, který je jedním z cílů Společenství, kterého zatím nebylo dosaženo. Plán zahrnuje tvorbu dokumentů, které by měly ovlivnit rozsah ucelené hospodářské politiky, regulaci přirozených monopolů, hospodářskou soutěž, zadávání veřejných zakázek, služeb a investic, dále dotace, volný pohyb kapitálu, migrační politiku a technickou regulaci. Díky intenzivní práci byl akční plán dokončen a schválen dne 9. prosince 2010. Obsahuje 17 dohod, které budou po ratifikaci tvořit právní

⁴³Oficiální stránky EAEC [cit. 2010-12-30]. Dostupné z:
<http://www.eurasianhome.org/xml/t/databases.xml?lang=en&nic=databases&intorg=3&pid=25>

základ společného hospodářského prostoru. Všechny zúčastněné strany se dohodly na průběhu ratifikace, která je vymezena obdobím od 9. prosince 2010 do 1. července 2011. Pokud se tak stane, tak by měly dohody vstoupit v platnost k 1. lednu 2012. Zatím jediným státem, který už tento balíček smluv ratifikoval je Bělorusko, a to ke dni 28. prosince 2010⁴⁴. Pokud smlouvy ratifikuje i Rusko a Kazachstán bude to znamenat významný pokrok v rámci Společenství a pro Rusko samotné je to cestou pro posílení svého postavení v rámci světové ekonomiky i posílení spolupráce s bývalými členy SSSR.

3.4. Organizace spojených národů (OSN)

Před vznikem Organizace spojených národů existovala Společnost národů, která měla za úkol řešit otázky míru a bezpečnosti – ta byla založena roku 1919, ale její tehdejší koncepce nebyla účinná. Tu nahradila mezinárodní organizace s názvem Organizace spojených založená v roce 1945 po druhé světové válce, kdy se 51 zemí zavázalo k zachování mezinárodního míru a bezpečnosti, rozvoj přátelských vztahů mezi národy a podporu sociálního pokroku, lepší životní úroveň a ochranu lidských práv.

Obrázek č. 3.3 Znak OSN

Zdroj: OSN⁴⁵

Organizace poskytuje fórum pro svých 192 členských států, aby mohly vyjádřit své názory, a to prostřednictvím Valného shromáždění, Rady bezpečnosti, Hospodářské a sociální rady a dalších orgánů a výborů. Organizace pracuje na širokém spektru základních otázek trvale udržitelného rozvoje, životního prostředí, ochrany před katastrofami, boje proti terorismu, odzbrojení a nešíření jaderných zbraní. Dále k podpoře demokracie, lidských práv,

⁴⁴ Oficiální stránky prezidenta Ruska [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://eng.kremlin.ru/terms/E>

⁴⁵ Oficiální stránky OSN [cit. 2010-12-30]. Obrázek dostupný z: <http://www.un.org/en/>

rovnosti žen a mužů, posílení postavení žen, řízení ekonomického a sociálního rozvoje a dalších za účelem dosažení svých cílů a koordinace úsilí o bezpečnější svět pro tuto a budoucí generace⁴⁶.

Zapojení Ruska v rámci OSN

Tehdejší Svaz sovětských socialistických republik byl jedním se zakládajících členů OSN. Smlouva byla podepsána dne 26. června 1945 a ratifikována byla dne 24. října 1945. Po rozpadu SSSR je vedena jako nástupnická země Ruská federace.

Rusko se účastní spolu s dalšími 191 členy valného shromáždění. Spolu s Čínou, Francií, Velkou Británií a USA je Rusko stálým členem Rady bezpečnosti OSN. V srpnu roku 2010 této Radě předsedalo. Agendu ruského předsednictví tvořily otázky týkající se Kosova, Blízkého východu, pirátství u somálského pobřeží a misí OSN. Během předsednictví dalo Rusko podnět k projednání problému mírových misí OSN. Kritikou se staly nedostatečné zdroje pro mírové operace, jež brání dostatečné humanitární pomoci a ochraně civilistů. Za hlavní úkoly jsou v této otázce konsolidace stávajících misí OSN a urychlení reforem⁴⁷. Dále má Rusko své zastoupení v Hospodářské a sociální radě. Jeho členství v tomto orgánu OSN končí dne 31. prosince 2013.

Díky stálému členství Ruska v Radě bezpečnosti OSN má spolu s ostatními čtyřmi členy právo veta. V době kdy byl jako člen OSN registrován Sovětský svaz, využíval toto právo veta velmi často, čímž se snažil snížit vliv USA a ostatních kapitalistických zemí (hlavně zemí západní Evropy) na rozvojové země třetího světa. Jeho záměrem v té době bylo prosazování socialismu a posilování svého vlivu ve světě. V letech 1946 až do konce roku 1991 využil Sovětský svaz právo veta 120 krát. Po rozpadu Sovětského svazu, kdy se Rusko stalo jeho nástupnickou zemí už tak často právo veta nevyužívá. Jeho zájmy se soustřeďují na spolupráci s Čínou a podporu jižní Ameriky, která se snaží oprostít od vlivu USA. Od roku 1992 do roku 2008 využil právo veta jen 4 krát⁴⁸.

⁴⁶ Oficiální stránky OSN [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/aboutun/index.shtml>

⁴⁷ Britské listy [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/53947.html>

⁴⁸ Global Policy Forum [cit. 2011-04-21]. Dostupné z: <http://www.globalpolicy.org/security-council/tables-and-charts-on-the-security-council-0-82/use-of-the-veto.html>

Ruská federace považuje účast v OSN za jeden s cílů zahraniční politiky. Díky stálému členství v Radě bezpečnosti OSN má možnost prosazovat své názory a možnost ovlivňovat mezinárodní dění. V současnosti probíhá v rámci OSN reforma, kterou Rusko plně podporuje. Návrhy Ruska k této reformě spočívají v posílení role organizace jako celku a všech jejích oblastech činností. Dále ruská vláda navrhuje rozšíření stálých členů Rady bezpečnosti OSN o země, které mají ve světové ekonomice značné postavení, jako například Brazílii či Německo. OSN pro Rusko představuje celosvětové fórum mnohostranné diplomacie a také základní konstrukci mezinárodního systému kolektivní bezpečnosti.

3.5. Skupina G-8

Pod zkratkou G-8 se skrývá skupina nejvyspělejších zemí. Původně se jednalo o G-7, kam patří Francie, Japonsko, Německo, Kanada, Itálie, USA a Spojené království – dodnes bez Ruska jednají o finančních a globálních ekonomických otázkách. Na popud tehdejšího prezidenta USA Billa Clintona po teroristických útocích na USA v roce 2001 bylo Rusko přizváno, aby se připojilo k těmto sedmi státům a společně se zaměřili otázky boje proti terorismu, spolupráce proti šíření zbraní a materiálů hromadného ničení a globální energetické bezpečnosti.

Tyto země se scházejí za účelem projednávání otázek, které jsou v dané době potřeba. Zatím poslední Summit se uskutečnil v červnu roku 2010 v Torontu, kde se jednalo o obnově finančního sektoru po krizi a jak dosáhnout udržitelného ekonomického růstu.

3.6. Šanghajská organizace pro spolupráci (SOŠ)

Šanghajská organizace pro spolupráci vycházela nejprve ze sovětsko-čínské snahy o delimitaci a demilitarizaci hranic, přičemž po rozpadu SSSR se tento formát změnil na 4+1, a to na Rusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán + Čína. Výsledkem těchto dlouhodobých jednání byla Smlouva o posílení důvěry ve vojenské oblasti, která byla podepsána 26. dubna 1996 v Šanghaji. Původně volné sdružení států založené na společných zájmech se přeměnilo na formální vojensko-politickou Šanghajskou organizaci spolupráce⁴⁹, která vznikla dne

⁴⁹ Waisová Šárka a kol. Regionální integrační procesy. Plzeň 2009.

15. června 2001 v Šanghaji. Současnými členy jsou Kazachstán, Čína, Kyrgyzstán, Ruská federace, Tádžikistán a Uzbekistán.

„Šanghaj“ je oficiálně označována za prostředek stabilizace střední Asie. Představitelé členských zemí opakovaně odmítli, že by šlo o vojenský pakt, ale na druhou stranu zaznělo prohlášení, že v rámci boje proti oněm „třem zlům“ mohou členské státy společně použít i ozbrojené síly, jimiž jsou terorismus, separatismus a extremismus.

Ekonomická kooperace se orientuje zejména na energetiku. Jedná se o průzkum a těžbu zásob ropy a zemního plynu a společné využití vodních zdrojů. O užší energetickou spolupráci mají zájem především dva největší členové, tj. Rusko jako producent a Čína jako spotřebitel. Vedle toho existuje návrh volného trhu v rámci Šanghajské organizace pro spolupráci a od roku 2006 funguje Mezibankovní rada, jíž se účastní guvernéři národních bank. Kulturní spolupráce má převážně symbolický charakter. Jde hlavně o umělecké festivaly a výstavy⁵⁰.

Šanghajská organizace pro spolupráci prošla poměrně dynamickým vývojem od uskupení řešícího pohraniční otázky, přes náznak vojensko-politického bloku, až k současnému akcentu na geopolitiku Asie a ekonomickou spolupráci. Právě rozšíření platformy spolupráce však zároveň vede k rozporům mezi prioritami jednotlivých členských států, zejména dvou největších. Z ruského pohledu lze organizaci hodnotit jako jeden z nástrojů obnovení a udržení vlivu Moskvy ve středoasijském regionu, nicméně, jak ukázaly summity v Biškeku (2007) a v Dušanbe (2008), tato platforma není pro Moskvu zcela příznivá, pokud se ruské a čínské zájmy neshodují. Vojensko-bezpečnostní hledisko navíc Rusko uplatňuje i v rámci Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti⁵¹. Čína naopak preferuje ekonomickou dimenzi spolupráce a SOŠ je v tomto kontextu považována za základnu pro dvoustrannou spolupráci. Zároveň je ovšem členství obou velmocí

⁵⁰ Informační a podnikatelský systém I-RU.cz [cit. 2011-03-21].

Dostupné z: [http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1/116-sns/11600-/000-/305-militaria-vpk/14303-sanghajska-organizace-spoluprace-\(sos\)/](http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1/116-sns/11600-/000-/305-militaria-vpk/14303-sanghajska-organizace-spoluprace-(sos)/)

⁵¹ Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti - je mezinárodní regionální organizací pro oblast obrany a bezpečnosti, která zahrnuje 7 zemí bývalého SSSR, a to Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Rusko, Tádžikistán a od roku 2006 také Uzbekistán. Organizace smlouvy o kolektivní bezpečnosti je přímým následovníkem tzv. Taškentské smlouvy (o kolektivní bezpečnosti) z roku 1992, které byla 7. října 2002 v Kišiněvu dána podoba mezinárodní organizace. Ázerbájdžán a Gruzie, které také patřily mezi původní signatáře Taškentské smlouvy, neprodloužily roku 1999 své členství v tomto obranném mechanismu.

v organizaci možnou cestou, jak udržet vzájemné vztahy v regionu na přijatelné a relativně nekonkurenční úrovni⁵².

Postavení Ruska v SOŠ

Šanghajská organizace pro spolupráci představuje pro Rusko důležitý nástroj k prosazování jeho geopolitických cílů. Jedná se hlavně o rozšiřování svého vlivu i za hranice postsovětského prostoru, a to i do prostoru východní, jihovýchodní a jižní Asie a také pacifického regionu. Další důležitou roli hraje to, že angažovanost Ruska v této organizaci představuje nástroj pro posílení mezinárodní role Ruska jako velmoci, která není omezena pouze na postsovětský prostor.

Aktivní zapojení v Šanghajské organizaci pro spolupráci je jednou z hlavních priorit zahraniční politiky Ruska. Rusko udržuje úzkou spolupráci s členskými zeměmi SOŠ v rámci Regionální protiteroristické struktury. Rusko iniciovalo vypracování několika dokumentů věnovaných boji proti terorismu, separatismu a extremismu⁵³.

Rusko si účastí v této organizaci snaží udržet co neuzší spolupráci s dalším významným světovým hráčem, kterým je Čína. Čína je pro Rusko strategickým partnerem hlavně z důvodu jejich dlouhé hranice. Pro ruskou ekonomiku je Čína významná, a to zejména v rozvoji Sibiře a ruského Dálného východu. Vzhledem k tomu, že se obě země účastní Šanghajské organizace pro spolupráci, řeší společně problémy ve střední Asii, kterými jsou hlavně boj proti terorismu a náboženskému extremismu, ale také podpora socioekonomického rozvoje. Šanghajská organizace pro spolupráci je důležitým nástrojem pro koordinaci zájmů Ruska a Číny ve střední Asii.

Ruská i čínská vláda sdílí stejný názor, že by ve světě neměl dominovat pouze jeden národ, který by ignoroval zájmy ostatních, a proto se vzájemně podporují ve spolupráci mezinárodního měřítka. Ruská ekonomika se v současnosti potřebuje modernizovat a diverzifikovat a k tomu chce ruská vláda využít zkušeností svých ekonomicky vyspělých partnerů.

⁵² Waisová Šárka a kol. Regionální integrační procesy. Plzeň 2009.

⁵³ Oficiální stránky SOŠ [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: http://en.sco2009.ru/docs/sco/rus_sco.html

3.7. Asijsko-pacifické hospodářské společenství (APEC)

Ruská federace je členem společenství od roku 1998. Členové společenství se zabývají otázkami, jak usnadnit ekonomický růst, zvýšit spolupráci, obchody a investice právě pro oblast vytyčenou těmito zeměmi. Zatím poslední summit proběhl v listopadu roku 2009 v Singapuru, kde se hlavně projednávalo posílení regionální spolupráce, zvýšení role APEC v regionu, boj s korupcí a omezení protekcionismu.

Asijsko-pacifické hospodářské společenství má 21 členů, kteří přistupovali postupně od roku 1989. Zatím posledními zeměmi, jež se ke společenství připojily, byly Peru, Rusko a Vietnam, a to ve dnech 14 – 15. listopadu roku 1998.

Hlavním cílem členů APEC je podpora udržitelného hospodářského růstu a prosperity v asijsko-tichomořském regionu. Prosazují mezi sebou volný otevřený obchod, podporují regionální hospodářskou integraci, ekonomickou a technickou spolupráci, podporují podnikatelské prostředí.

Postoj Ruska k účasti v APEC

Jak již bylo zmíněno Rusko je členem APEC od roku 1998. APEC nepatří k nejvyšším prioritám ruské zahraniční politiky, ale je považována za důležité fórum při prosazování ekonomických zájmů a prohlubování hospodářské spolupráce Ruska s asijsko-tichomořským regionem. Mezi hlavní odvětví hospodářské spolupráce s tímto regionem patří vojensko-technická spolupráce a spolupráce ve vyhledávání, těžbě a zpracování energetických surovin⁵⁴.

V roce 2012 se bude v Rusku v městě Vladivostok konat summit APEC. Vzhledem k této události Rusko provádí mnoho opatření, mezi něž patří rozvoj dopravní infrastruktury, výstavba ubytovacích a konferenčních prostor, rozvoj velkých obchodních a finančních,

⁵⁴ Informační a podnikatelský systém I-RU.cz [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-114-ruska-federace/11401-centralni-fo/-/213-analyzy-rozbor/3298-rusko-2003-zahranicne-politicka-orientace-analyza/cz/cz0/cz1/>

dopravních a logistických služeb, průmyslové, vědecké a vzdělávací centrum spolu s prostorem určeným pro sportovní a relaxační aktivity. Tímto projektem chce ruská vláda z tohoto místa udělat strategický bod, který by svou atraktivností mohl přilákat investory. Předpokládané přínosy pro ruskou ekonomiku z realizace tohoto projektu jsou následující:

- vytvoření 70 000 pracovních míst;
- 2,6 krát zvýšení celkového regionálního produktu;
- 3,5 krát zvýšení investic do fixního kapitálu;
- 1,1 násobek zvýšení ekonomicky aktivního obyvatelstva;
- 1,7% pokles míry nezaměstnanosti⁵⁵.

To znamená, že státní investice tvoří základ pro další udržitelný rozvoj města a celého regionu, a také tvořit atraktivní možnosti pro investory.

3.8. Světová obchodní organizace (WTO)

Podepsáním Dohody o zřízení Světové obchodní organizace v Marrakeši dne 15. dubna 1994 bylo završeno mnohaleté úsilí o doplnění a přeměnu Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) v mezinárodní organizaci, která byla zřízena od 1. ledna 1995. Zároveň byly přijaty výsledky tzv. Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání (19 dohod, 24 rozhodnutí, 8 ujednání a 3 deklarace), tvořící náplň činnosti WTO. V současné době má WTO 153 členů. Členy nemusí být vždy státy, ale jednotná celní území (tedy celní unie nebo přímo celní území).

Mezi hlavní poslání Organizace patří zvýšení životní úrovně obyvatel, dosažení plné zaměstnanosti a vyšší a stále rostoucí úroveň reálného důchodu a efektivní poptávky. Dále zvýšení výroby a obchodu se zbožím a se službami, což umožní optimální využití světových zdrojů v souladu s cílem trvalého rozvoje. Prostředkem k dosažení tohoto poslání je sjednání mnohostranně závazných pravidel mezinárodního obchodu, jeho liberalizace (odstraňování překážek), zajištění transparentnosti a stabilnosti obchodu mezi členy WTO. Organizace je

⁵⁵ Ministerstvo Ruska pro hospodářský rozvoj. Investice v Rusku. [cit. 2011-03-21]. Dostupné z: <http://invest.gov.ru/en/apec/>

místem pro obchodní vyjednávání mezi členy, řešení sporů vyplývajících z obchodu a konfliktních zájmů v rámci organizace⁵⁶.

Přístupová jednání Ruské federace k WTO

Rusko žádalo o přístup už v roce 1993, kdy ještě fungovala Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT). Tu v roce 1995 nahradila Světová obchodní organizace. Aby se nějaká země mohla stát členem WTO musí na počátku přijímacího procesu podat formální písemnou žádost, kterou zváží Generální rada, která posléze ustaví pracovní skupinu. Od roku 2000 ruská vláda vyvíjela úsilí, aby se stala jejím členem. V roce 2007 Rusko dokončilo bilaterální jednání, s výjimkou Gruzie, která negociace znovu otevřela, a stejně tak i Ukrajiny, která se členem stala v květnu roku 2008.

Pracovní skupina vytvořená pro Rusko čítá čtyřicet členů. Právě otevřenost Pracovní skupiny je pro přijímání Ruska zcela zásadní. Členy jsou totiž i Gruzie a Ukrajina, které se o členství ve skupině přihlásily hned po jejich vstupu do WTO, Gruzie tedy v červnu 2000 a v druhém případě v květnu 2008. Všeobecně se očekávalo, že Rusko přistoupí do organizace před Ukrajinou, ale fakt, že se tak nestalo, ruský vstup nyní značně komplikuje.

V létě roku 2009 jednání o vstupu RF do WTO prakticky zamrzla, když nejvyšší představitelé RF, prvním byl premiér Vladimir Putin, ohlásili vytvoření celní unie mezi RF, Kazachstánem a Běloruskem. Zároveň došlo k prohlášení, že vstupovat bude tato celní unie jako celek. Což může znamenat výrazný problém v přístupovém procesu. Vůbec tedy nebylo jasné, zda takový postup by byl reálně uskutečnitelný. Po této obchodně-diplomatické rozepři se situace uklidnila. Dnem 1.1. 2010 formálně začala celní unie fungovat. Nyní jediným faktem, na který se v dnešní situaci plně nejasných záměrů a nejasných vysvětlení ze strany Ruska dá spolehnout, je ten, že Rusko nestáhlo svou individuální přihlášku do WTO a zároveň nebyla podána přihláška celní unie jako celku⁵⁷.

⁵⁶Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://www.mpo.cz/dokument7894.html>

⁵⁷Model OSN [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: http://www.studentsummit.cz/data/1268764099724FS_WTO_Pristup_Ruska_do_WTO.pdf

4. Rusko-evropské obchodní a politické vztahy

V následující kapitole budou nastíněny Rusko-evropské obchodní a politické vztahy se zaměřením na energetickou politiku a export a import mezi Ruskem a Evropskou unií.

4.1. Politické vztahy EU-Rusko

Rusko je největším a pravděpodobně i nejdůležitějším sousedem EU. Vztahy s Ruskem nejsou součástí Evropské politiky sousedství (EPS), přestože se jedná o sousední zemi, a to z toho důvodu, že Rusko v době koncipování této politiky na úrovni EU preferovalo zvláštní, privilegovaný status ve vztahu k EU. Právním základem vzájemných vztahů byla až do roku 2007 tzv. Dohoda o partnerství a spolupráci, v následujícím textu pouze „Dohoda“, (Partnership and Co-operation Agreement, PCA), která byla uzavřena s Ruskem v roce 1994. Od července 2008 vyjednává EU s Ruskem novou rámcovou dohodu, která by nahradila předchozí dohodu PCA a která by měla být oproti ní detailnější a dotýkat se více oblastí spolupráce⁵⁸.

4.1.1. Dohoda o partnerství a spolupráci

Jak bylo zmíněno, tato dohoda byla podepsána roku 1994, avšak v platnost vstoupila až v prosinci roku 1997. Tento velmi obsáhlý dokument znamenal formalizaci a ustanovení institucionálního rámce bilaterálních vztahů, stanovení základních společných cílů a výzvu k aktivitám a společnému dialogu v mnoha oblastech. Smlouva dále pokrývá⁵⁹:

- politický dialog týkajících se mezinárodních problémů v otázkách společných zájmů a politický dialog v otázkách dodržování demokracie a lidských práv,
- obchodní a ekonomickou spolupráci (liberalizace obchodu založená na odstraňování kvantitativních restrikcí, legislativní harmonizaci a ustanovení podmínek pro vznik a fungování firem, služeb, běžných plateb a pohybu kapitálu, konkurence a duševního vlastnictví),
- justici a vnitřní záležitosti ve smyslu spolupráce za účelem zamezovat ilegální aktivity v oblastech jako je nezákonný obchod s drogami, praní špinavých peněz a organizovaný zločin (další spolupráce EU-Rusko v této oblasti posiluje Akční plán boje proti organizovanému zločinu z června roku 2000),

⁵⁸ Euroskop.cz [cit. 2010-12-30]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>

⁵⁹ Baar, Vladimír. Vnější vztahy Evropské unie. Ostrava 2006.

- spolupráci v oblasti vědy a výzkumu, energetiky, životního prostředí, dopravy, vesmíru a v dalších oblastech společného zájmu.

V roce 2004, těsně před tzv. východním rozšířením EU, byl mezi EU a Ruskem podepsán rozšiřující protokol k Dohodě o partnerství a spolupráci, který do smlouvy začlenil také deset nově přistupujících členských zemí EU (včetně ČR). Tento krok vyvolával v Rusku negativní reakce, a to především ze dvou důvodů. V politické rovině chápe Rusko tento fakt jako ztrátu části své sféry vlivu (především v Pobaltí) a naopak rozšíření politického vlivu EU směrem na východ. V ekonomické rovině se Rusko obávalo toho, že se vstupem těchto bývalých sovětských satelitů do EU přijde o některé výhody v obchodním styku. Rusko si původně stěžovalo, že zavedení společných celních tarifů v nově přistupujících zemích bude ruské exportéry stát 300 milionů USD ročně. EU však zastávalo názor, že šlo o svobodné rozhodnutí těchto zemí a navíc, rozšířená EU nabízí Rusku řadu výhod v podobě zvýšené a intenzivnější spolupráce⁶⁰.

Mezi další dokumenty upravující evropsko-ruské vztahy patří Společná strategie EU vůči Rusku z roku 1999. Tato strategie je mnohem obecnější než Dohoda o partnerství a spolupráci. Podává jednotný přístup EU a jejich členských států k Rusku.

4.1.2. Společná strategie EU vůči Rusku

Evropská unie se touto dohodou zavázala spolupracovat s Ruskem na federální, regionální i místní úrovni a podporovat úspěšnou politickou a ekonomickou transformaci v Rusku. Vzhledem k této skutečnosti EU nabídla Rusku sdílení zkušeností s budováním moderních politických, hospodářských a správních kultur. Mezi prioritní oblasti této dohody patří:

- upevnění demokracie, právního státu a veřejných institucí v Rusku,
- integrace Ruska do společného evropského hospodářského a sociálního prostoru,
- posílení stability a bezpečnosti v Evropě a v jejím okolí,
- společné výzvy na evropském kontinentu.

Tato strategie EU byla spíše politického rázu než ekonomického a byla často kritizována pro svou obecnou strukturu a neupřesnění konkrétních opatření k dosažení

⁶⁰ Baar, Vladimír. Vnější vztahy Evropské unie. Ostrava 2006.

vytyčených cílů. Platnost strategie vypršela v roce 2004. Odezvou ruské strany na tento dokument se stala Střednědobá strategie Ruské federace k EU na léta 2000–2010. Tato ruská strategie určovala postoj Ruska k rozvoji vztahů EU na desetileté období a způsob, jak toho chtělo dosáhnout. Jednalo se o dokument, jenž odrážel Koncept zahraniční politiky Ruska v evropském prostoru. Platnost této strategie vypršela uplynutím doby, na kterou byla přijata, a to v roce 2010.

4.1.3. Čtyři společné prostory EU a Ruska

Vztahy mezi EU a Ruskem byly posíleny přijetím "čtyř společných prostorů". V květnu 2005 byl dohodnut postup ("cestovní mapy") pro zavedení společných prostorů. Mezi tyto společné prostory patří⁶¹:

Společný hospodářský prostor – cílem je vytvoření otevřeného trhu mezi EU a Ruskem za účelem odstranění bariér obchodu a investic a podporovat konkurenceschopnost na základech nediskriminace a průhlednosti. EU a Rusko budou i nadále udržovat energetický dialog, se zvláštním důrazem na podpůrné investice, zlepšovat investiční klima a sledovat regulační konvergence. Bylo také rozhodnuto posílit spolupráci na poli dopravy, telekomunikací a energetiky. Dále byla zdůrazněna spolupráce v oblasti životního prostředí v podobě spolupráce v otázkách jaderné bezpečnosti, námořní bezpečnosti a změn klimatu s odkazem na Kjótský protokol;

Společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti – hlavními principy jsou demokracie, vláda zákona, respektování lidských práv a základních svobod včetně efektivní aplikace společných hodnot nezávislým systémem soudní moci. Dále se jedná o těsnější spolupráci v záležitostech, jako je usnadnění pohybu osob, naplňování dlouhodobého cíle bezvízového cestování, problematika znovupřijetí vypovězených osob, hraniční kontroly, migrace a boj proti terorismu, organizovanému zločinu, korupci a obchodování s lidskými bytostmi;

Společný prostor vnější bezpečnosti – znamená sdílenou zodpovědnost EU a Ruska za mezinárodní bezpečnost a spolupráci při zvládání nemezinárodních krizí. Posilování spolupráce a dialogu o globálních i regionálních otázkách, včetně spolupráce na půdě mezinárodních a regionálních organizací jako jsou OSN, OBSE a Rada Evropy. Dále

⁶¹ Baar, Vladimír. Vnější vztahy Evropské unie. Ostrava 2006.

posilování spolupráce a dialogu v otázkách krizového managementu a bezpečnostních hrozeb, především v boji proti terorismu, šíření zbraní hromadného ničení a angažování se v již existujících či potenciálních regionálních konfliktech;

Společný prostor výzkumu, vzdělávání a kulturních aspektů – posílená spolupráce v tomto společném prostoru umožní oběma stranám dále zhodnotit společné evropské kulturní dědictví, přispěje ke konkurenceschopnosti v ekonomice založené na znalostech a poskytne platformu pro intenzivnější kontakty mezi občanskými společnostmi v EU a Rusku.

Dohod, které byly uzavřeny mezi EU a Ruskem, je za dobu jejich vzájemné spolupráce mnoho. V následující tabulce jsou chronologicky seřazeny důležité smluvní závazky EU a Ruska, které odráží postupný vývoj jejich spolupráce.

Tabulka č. 4.1 Chronologie Bilaterálních vztahů EU-Rusko⁶²

Rok	Událost
1991	Zahájení spolupráce EU - Rusko
1994	Podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci (v platnost vstoupila roku 1997)
1997	Dohoda mezi ES a RF o obchodu s některými výrobky z oceli
1998	Dohoda mezi ES a RF o obchodu s textilními výrobky
1999	Společná strategie EU vůči Rusku
2000	Střednědobá strategie RF k EU na léta 2000-2010
2000	Dohoda o spolupráci ve vědě a technologii mezi ES a vládou RF
2001	Dohoda o spolupráci mezi EURATOM a vládou RF v oblasti jaderné bezpečnosti
2003	Dohoda, kterou se obnovuje Dohoda o spolupráci v oblasti vědy a techniky mezi vládou RF a ES
2004	Společné prohlášení o rozšíření EU a vztazích EU-Rusko a Protokol k Dohodě o partnerství a spolupráci s ohledem na rozšíření EU
2005	Cestovní mapa pro společný hospodářský prostor – stavební kameny pro udržitelný hospodářský růst
2007	Dohoda mezi Ruskou federací a Evropským společenstvím o usnadnění udělování víz občanům Ruské federace a Evropské unie
2007	Dohoda mezi Ruskou federací a Evropským společenstvím o zpětném přebírání osob
2007	Dohoda mezi Evropským společenstvím a Ruskou federací o obchodu s některými výrobky z oceli
2008	Revize vztahů EU-Rusko - Sdělení Komise Radě
2008	Zahájení jednání o nové dohodě EU-Rusko
2010	Dohoda mezi vládou Ruské federace a Evropské unie o ochraně utajovaných informací

Zdroj: Delegation of the European Union to Russia, vlastní úprava

Nejdůležitější dohodou zatím zůstává Dohoda o partnerství a spolupráci, která kromě určení základních společných cílů a dialogu pokrývajících mnoho oblastí ustanovila

⁶² Delegation of the European Union to Russia [cit. 2011-02-15]. Dostupné z: http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/chronology/index_en.htm

institucionální rámec. Ten zahrnuje summity, které se konají dvakrát ročně. Dále bylo vytvořeno Trvalé partnerství rady (PPC), jež umožňuje ministrům odpovědným za různé oblasti politiky scházet se tak často, jak je potřeba a také Výbor pro parlamentní spolupráci (KCP), který se uskutečňuje několikrát do roka prostřednictvím setkání mezi Evropským parlamentem a ruským parlamentem. Schůzky KCP mohou probíhat i na úrovni pracovních skupin, které jsou stanovené Výborem.

4.1.4. Summity EU-RUSKO

Právním základem pro setkání hlav států zemí EU a Ruské federace je Dohoda o partnerství a spolupráci, hlava II Politický dialog, čl. 7, 8, 9 ve znění⁶³:

Článek 7

Schůzky se konají v zásadě dvakrát ročně mezi předsedou Rady Evropská unie a předsedy Komise Evropských společenství na jedné straně a Prezident Ruska na straně druhé.

Na ministerské úrovni bude politický dialog probíhat v rámci Rady pro spolupráci zřízené Článkem 90⁶⁴ a při dalších příležitostech, včetně trojky Evropské unie na základě vzájemné dohody.

Článek 8

Další postup a mechanismy politického dialogu zavedou strany především v těchto formách:

- dvakrát ročně setkání na úrovni vyšších úředníků mezi trojkou Evropské unie na straně jedné, a úředníků Ruskem na straně druhé,*
- plné využití diplomatické cesty,*
- jakékoli jiné prostředky, včetně možnosti setkání odborníků, které mohou přispět k upevnění a rozvoji politického dialogu.*

⁶³ Přeloženo z originálu: Partnership and Cooperation Agreement. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114138.pdf.

⁶⁴ Dohodou se zřizuje se Rada, která dohlíží na provádění tohoto dokumentu. Schází se na ministerské úrovni jednou do roka, anebo když to vyžadují okolnosti. Přezkoumává všechny důležité otázky vzniklé v rámci dohody a veškeré další dvoustranné nebo mezinárodní otázky společného zájmu pro dosažení cílů této dohody. Rada pro spolupráci může také vydávat vhodná doporučení, na základě dohody mezi zástupci v Radě pro spolupráci stran.

Článek 9

Politický dialog na parlamentní úrovni bude probíhat v rámci Parlamentního Výboru pro spolupráci zřízeného v článku 95⁶⁵.

Do konce roku 2010 se uskutečnilo již 26 summitů, zatím poslední se uskutečnil dne 7. prosince 2010 v Bruselu. Vrcholní představitelé jednali o otázkách týkajících prohloubení vztahů EU-Rusko s ohledem na přistoupení Ruska do WTO, dále pak otázku iniciativy Partnerství pro modernizaci, jež považují obě strany za jeden z nejúspěšnějších kroků v rusko-evropských vztazích.

Na dříve uskutečněných vrcholných schůzkách mezi Evropskou unií a Ruskem se projednávaly hlavně otázky prohloubení spolupráce a oblast energeticky a vnitřní i vnější bezpečnosti. V následujícím textu se budu věnovat několika z mého pohledu důležitým summitům, které měly zásadní vliv na vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem.

Na summitu z října roku 2000, který se uskutečnil v Paříži, byla zahájena spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskem v rámci energetického dialogu. Hlavním cílem tohoto dialogu je podpora vzájemné důvěry a transparentnosti ve vztazích EU-Rusko v oblasti energetické politiky. V textu níže je energetický dialog mezi Evropskou unií a Ruskem blíže specifikován.

O rok později v říjnu 2001 na summitu v Bruselu se Evropská unie a Rusko dohodly na rozšíření dialogu o otázky bezpečnosti z důvodu útoků na věže Světového obchodního centra v New Yorku. Na tomto summitu byl rozšířen také Energetický dialog o aspekty zajišťující lepší zabezpečení právního základu pro výrobu a dopravu energie, zajištění fyzické bezpečnosti dopravních sítí, právní jistoty pro dlouhodobé dodávky energií a projednaly také význam racionálního využívání energie⁶⁶.

Na summitu v Petrohradu v květnu roku 2003 se Evropská unie a Rusko dohodly na vytvoření čtyř společných prostorů. V rámci této dohody byly vytyčeny - Společný hospodářský prostor, Společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, Společný

⁶⁵ Dohodou se zřizuje Parlamentní výbor pro spolupráci, který se schází ve lhůtách, jenž si sami určují.

⁶⁶ Oficiální stránky Evropské unie [cit. 2011-04-10]. Dokument dostupný z: http://ec.europa.eu/energy/international/events/doc/2010_11_22_eu_russia_anniversary_report_en.pdf

prostor vnější bezpečnosti a Společný prostor výzkumu, vzdělávání a kulturních aspektů⁶⁷. Jaké oblasti spolupráce tyto prostory skýtají je zmíněno výše. O dva roky později v květnu 2005 vyjednaly Evropská unie a Rusko balíček cestovních map k provádění společných prostorů, což představovalo základní kámen nejen pro prohloubení vzájemné spolupráce, ale také podporu trvale udržitelného růstu.

Summit konaný 25. května roku 2006 v ruské Soči byl zaměřen na rozvoj nového rámce vztahů mezi Evropskou unií a Ruskem. Účelem této dohody bylo nahrazení současné Dohody o spolupráci a partnerství. Dále pak byly na této vrcholné schůzce podepsány dohody o zjednodušení postupů udělování víz a o zpětném předávání osob⁶⁸.

Během summitu, který se konal v červnu roku 2008 v Chanty-Mansijsku, se Evropská unie a Rusko dohodly na spolupráci v rámci sedmi společných programů přeshraniční spolupráce na období od roku 2007 do roku 2013. Na společné programy Rusko a Evropská unie během sedmiletého období přispějí částkami 122 a 307 milionů EUR nad rámec příspěvků členských států Unie a dalších partnerských zemí⁶⁹.

Na summitu v Chabarovsku v roce 2009 se předseda Evropské komise José Manuel Barroso a prezident Ruské federace Dmitrij Medveděv dohodli na posílení mechanismu včasného varování, které znamená efektivnější řízení v případě energetické krize. Vyjednaný mechanismus se vztahuje na ropu, zemní plyn a elektřinu a spočívá ve třech základních krocích: oznámení, konzultace a provedení. Předpokladem dobrého fungování je, že EU nebo Rusko oznámí každé riziko přerušení dodávek ropy, zemního plynu a elektřiny a vymění si své hodnocení situace⁷⁰.

⁶⁷ Oficiální stránky Evropské unie [cit. 2011-04-10]. Dokument dostupný z: http://ec.europa.eu/external_relations/russia/docs/2007-2013_en.pdf

⁶⁸ Oficiální stránky Evropské unie [cit. 2011-04-10]. Dokument dostupný z: <http://europa.eu/generalreport/cs/rg2006cs.pdf>

⁶⁹ Oficiální stránky Evropské unie [cit. 2011-04-10]. Dokument dostupný z: <http://europa.eu/generalreport/cs/rg2008cs.pdf>

⁷⁰ Oficiální stránky Evropské unie [cit. 2011-04-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/091718_cs.htm

4.2. Obchodní vztahy EU-Rusko

Smluvní vztah, jenž upravuje obchodní vztahy mezi zeměmi Evropské unie a Ruska vychází z Dohody, hlavy VII. Pro vymezení obchodní spolupráce postačí článek 56, odst. 1-3 této smlouvy v následujícím znění⁷¹:

Článek 56

1. *Společenství a Rusko podpoří rozvoj hospodářské spolupráce v širším měřítku, aby přispěly k rozšíření svých hospodářství, k vytvoření podpůrného mezinárodního ekonomického životního prostředí a integrací mezi Ruskem a širší zónou spolupráce v Evropě. Taková spolupráce bude posilovat a rozvíjet hospodářské vazby ve prospěch obou stran.*
2. *Politiky a další opatření stran související s touto hlavou, jsou navrženy tak, aby zejména podpořily hospodářské a společenské reformy a restrukturalizaci v Rusku, a řídí se požadavky udržitelnosti a harmonického společenského rozvoje; v plném rozsahu budou začleněny ohledy na životní prostředí.*
3. *Spolupráce bude mimo jiné zahrnovat:*
 - *rozvoj průmyslu a dopravy,*
 - *průzkum nových zdrojů dodávek a nových trhů,*
 - *podpora technologického a vědeckého pokroku,*
 - *podpora stabilních sociálních a lidských zdrojů a rozvoje místní zaměstnanosti,*
 - *podpora regionální spolupráce s cílem harmonického a udržitelného rozvoje.*

Na základě dvoustranné spolupráce také Rusko obchoduje s některými zeměmi Evropské unie, a to zejména s Německem, Francií, Itálií, Španělskem, Finskem, Řeckem, Nizozemím a Norskem. Dále se zeměmi severní, střední a východní Evropy a pobaltských států. Mezi hlavní oblasti spolupráce patří – energie, inženýrství, letectví, doprava, nanotechnologie, automobilový průmysl, agropodnikání, telekomunikace, informační technologie a výroba spotřebního zboží⁷².

⁷¹ Přeloženo z originálu: Partnership and Cooperation Agreement. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114138.pdf.

⁷² Ministerstvo Ruska pro hospodářský rozvoj [cit. 2011-04-15]. Dostupné z: <http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/foreignEconomicActivity/cooperation/economicEurope/>

4.2.1. Zahraniční obchod EU-Rusko

Po východním rozšíření Evropské unie v roce 2004 se staly obchodní vztahy mezi Evropskou unií a Ruskem důležitější než dříve. Spolupráce v ekonomické oblasti vychází z prioritních os politiky EU vůči Rusku. Jednou z těchto os je podpora EU při budování tržní ekonomiky v Rusku a zapojení Ruska do mezinárodní ekonomické integrace a především do WTO. Druhou osu pak představuje podpora dalších ekonomických, politických, ale i sociálních reforem v Rusku jako základního kroku pro zvyšování ekonomického růstu a rozšiřování výrobní základny země. Tyto dvě osy se navzájem prolínají a jejich naplňování vede ke zvyšování zájmu zahraničních investorů a tím i zahraničního kapitálu⁷³.

Export a import EU-Rusko

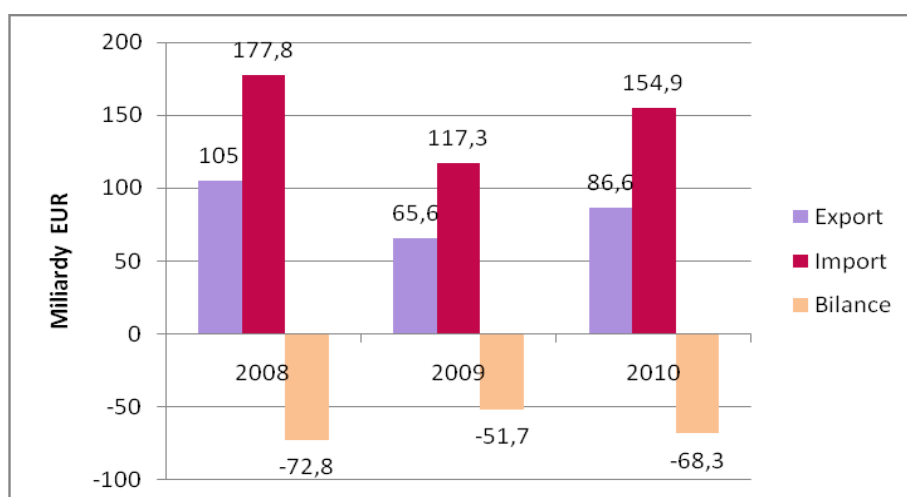
EU pro Rusko představuje hlavní odbytí jeho exportu s více než 50 % podílem na jeho celkovém zahraničním obchodu. EU je rovněž nejvýznamnějším poskytovatelem zahraničních investic v Rusku, především co se týká technologie a know-how. Na druhé straně, Rusko může nabídnout obrovské zdroje nerostných surovin a kvalifikovanou pracovní sílu. Navíc je Rusko významným poskytovatelem energetických zdrojů EU, což mu přináší velké zisky⁷⁴.

V následujícím grafu lze vidět vzájemný obchod se zbožím mezi EU27 a Ruskem za období 2008 – 2010. V roce 2008 činil export zboží z EU do Ruska 105 miliard EUR a import činil 177,8 miliard EUR. Balance za tento rok činila -72,8 bilionů EUR. V roce 2009 vlivem celosvětové hospodářské krize došlo k poklesu exportu i importu zboží. Rok 2010 už vykazoval opět zvýšení jak exportu, jenž byl 86,6 miliard EUR, tak importu, který činil 154,9 miliard EUR. Jak lze z grafu vidět, balance zboží EU je záporná po celé toto období, což znamená, že více zboží je z Ruska do Evropské unie dováženo.

⁷³ Baar Vladimír, Vnější vztahy Evropské unie. Ostrava 2006.

⁷⁴ Baar Vladimír, Vnější vztahy Evropské unie. Ostrava 2006.

Graf č. 4.1 Obchod se zbožím EU-Rusko

Zdroj: Europa.eu⁷⁵, vlastní úprava

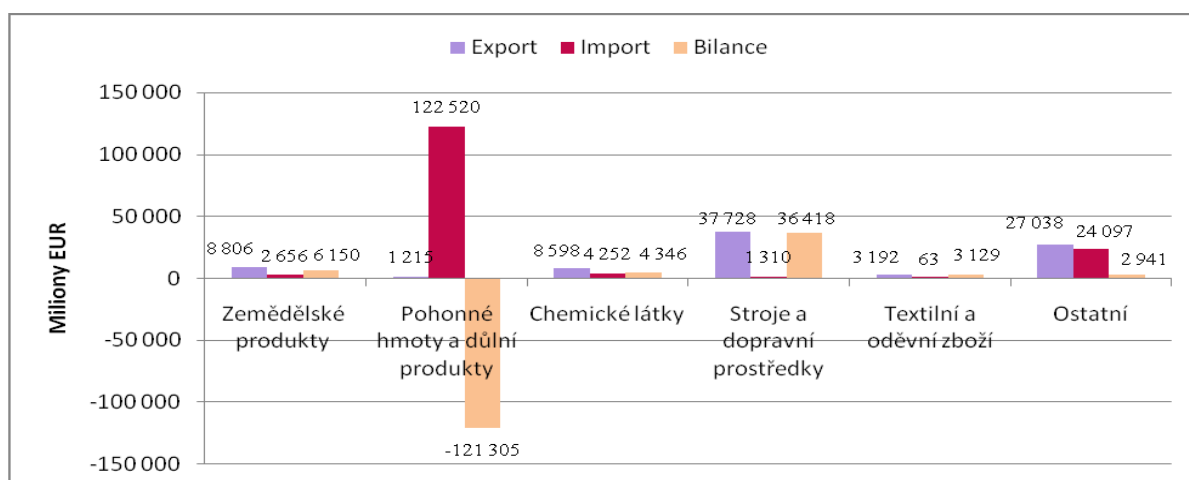
V dalším grafu je demonstrována produktová skladba exportu a importu Ruské federace a Evropské unie za rok 2010. Nejvíce se do Evropské unie z Ruska dováží pohonné hmoty, jejichž hodnota za rok 2010 činila 122,520 miliard EUR. Druhou nejvíce dováženou položkou z Ruska jsou chemické látky. Hodnota tohoto zboží byla 4,252 miliard EUR. Mezi další dovážené zboží patří zemědělské produkty s hodnotou 2,656 miliard EUR, stroje a dopravní prostředky v hodnotě 1,310 miliard EUR a textilní a oděvní zboží v hodnotě 63 milionů EUR.

Naopak z Evropské unie se nejvíce do Ruska vyváží stroje a dopravní prostředky v hodnotě 37,728 miliard EUR. Mezi další nejvíce vyvážené zboží patří zemědělské produkty ve výši 8,806 miliard EUR, na třetí pozici jsou chemické látky s hodnotou 8,598 miliard EUR. Mezi vyváženými produkty je také textilní a oděvní zboží ve výši 3,192 miliard EUR a v neposlední řadě s minimální hodnotou oproti ostatnímu zboží také pohonné hmoty a důlní produkty ve výši 1,215 miliard EUR za rok 2010.

Obchodní bilance Evropské unie je převážně přebytková, jedinou deficitní položkou tohoto grafu jsou pohonné hmoty a důlní produkty. Vzhledem k tomu, že je Rusko doposud nejvýznamnějším obchodním partnerem Evropské unie v dodávkách ropy a zemního plynu, je tento deficit zcela samozřejmý.

⁷⁵ Oficiální stránky Evropské unie. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

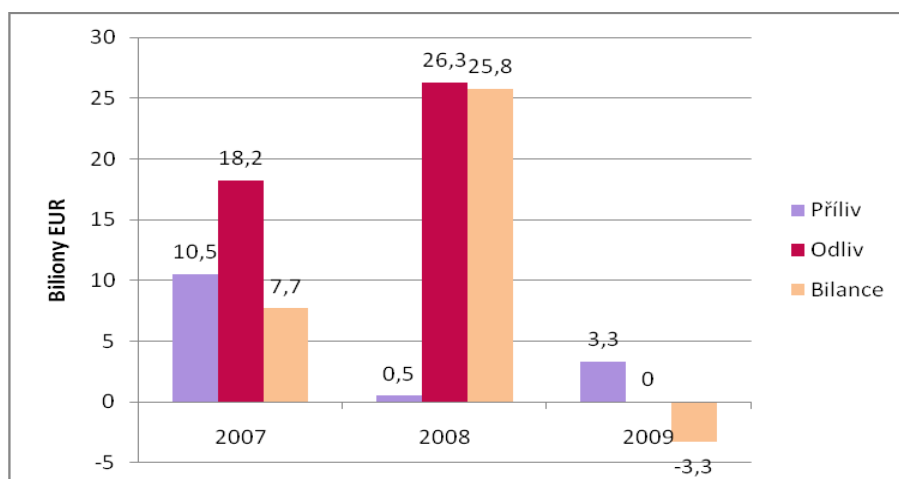
Graf č. 4.2 Obchod se zbožím dle produktů mezi EU27 a Ruskem za rok 2010

Zdroj: Europa.eu⁷⁶, vlastní úprava

V posledním grafu této podkapitoly je znázorněn tok přímých zahraničních investic mezi Evropskou unií a Ruskem. V roce 2007 činil příliv PZI z ruské ekonomiky do Evropské unie 10,5 miliard EUR, zatímco odliv PZI z EU do Ruska činil 18,2 miliard EUR. V roce 2007 byla bilance účtu PZI Evropské unie přebytková ve výši 7,7 miliard EUR. Rok 2008 byl oproti roku 2007 velmi výrazný v poměru přílivu a odlivu PZI mezi Evropskou unií a Ruskem. V roce 2008 činil příliv PZI z Ruska do Evropské unie 0,5 miliard EUR, avšak z EU do Ruska byly PZI ve výši 26,3 miliard EUR.

Graf č. 4.3 Tok přímých zahraničních investic mezi EU a Ruskem

Zdroj: Europa.eu⁷⁷, vlastní úprava

⁷⁶ Oficiální stránky Evropské unie. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

⁷⁷ Oficiální stránky Evropské unie. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

Z grafu lze také vyčíst, že přebytek bilance účtu PZI se zvýšil ze 7,7 miliard EUR v roce 2007 na 25,8 miliard EUR v roce 2008. V důsledku celosvětové krize je hodnota PZI v roce 2009 velmi nízká. Příliv PZI z Ruska do Evropské unie činil 3,3 miliard EUR, avšak příliv PZI do ruské ekonomiky byl roven nule. V tomto roce je záporná bilance účtu PZI Evropské unie ve výši 3,3 bilionů EUR.

Mezi hlavní obchodní partnery Evropské unie v roce 2010, co se týče importu, patřily Čína (s podílem 18,9 % na celkovém importu EU), USA (11,4 %) a na třetím místě bylo Rusko (10,4 %). Nejvíce Evropská unie exportovala do USA (s podílem 18,0 % na celkovém exportu EU), Číny (8,4 %), Švýcarska (7,8 %) a Ruska (6,4 %). Z toho vyplývá, že hlavními obchodními partnery Evropské unie pro rok 2010 byly USA, Čína a Rusko, v tomto pořadí⁷⁸.

Rusko v roce 2010 nejvíce obchodovalo právě s Evropskou unií, která se jak v exportu (s podílem 46,1 % na celkovém exportu Ruska), tak v importu (s podílem 45,5 % na celkovém importu Ruska) zařadila na první místo. Dále Rusko nejvíce exportovalo do Číny (5,7 %) a Turecka (3,6 %). Mezi hlavní importéry do Ruska patří kromě Evropské unie také Čína (14,3 %) a Ukrajina (5,6 %). Hlavními obchodními partnery pro rok 2010 byly pro Rusko Evropská unie, Čína a Ukrajina⁷⁹.

4.3. Energetická politika

Spolupráce v oblasti energetické politiky vychází z výše zmíněné Dohody, hlavy VII., článku 65, odst. 1 a 2. Znění těchto odstavců je následující⁸⁰:

Článek 65

1. *Spolupráce se uskutečňuje v rámci zásad tržního hospodářství a Evropské energetické charty, na pozadí postupné integrace energetických trhů v Evropě.*
2. *Spolupráce mimo jiné zahrnuje:*
 - *zlepšení kvality a bezpečnosti dodávek energie v ekonomické oblasti a šetrné vůči životnímu prostředí,*

⁷⁸ Oficiální stránky Evropské unie. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

⁷⁹ Oficiální stránky Evropské unie. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf

⁸⁰ Přeloženo z originálu: Partnership and Cooperation Agreement. Dokument dostupný z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114138.pdf.

- *formulaci energetické politiky,*
- *zlepšení v oblasti řízení a regulace odvětví energetiky v souladu s tržním hospodářstvím,*
- *zavedení řady institucionálních, právních, daňových a dalších podmínek nezbytných pro podporu zvýšení energetického obchodu a investic,*
- *podporu úspor energie a energetické účinnosti,*
- *modernizaci energetické infrastruktury, včetně propojení dodávek plynu a elektrických sítí,*
- *dopad výroby energie, dodávek a spotřeby na životní prostředí, tak aby se zabránilo nebo podařilo minimalizovat škody na životním prostředí vyplývající z těchto činností,*
- *zlepšení energetických technologií při dodávce a konečné spotřebě pro všechny druhy energie,*
- *řízení a technickou odbornou přípravu v odvětví energetiky.*

Následující text se zabývá nástinem Energetické politiky EU, zmiňuje právní základ této politiky v rámci Evropské unie a poukazuje na evropskou závislost na dovozu energetických zdrojů. Rusko pro Evropskou unii představuje jednoho z hlavních dodavatelů těchto zdrojů.

4.3.1. Energetická politika EU

Klíčovým dokumentem v oblasti energetické politiky EU je Zpráva o celkovém zaměření energetické politiky Evropské komise z roku 1997. Zde jsou vytyčeny hlavní úkoly EU, jež jsou⁸¹:

- zabezpečení energetické dodávky vhodným řízením závislosti na jiných státech, jež má rostoucí trend;
- umožnění hlubší integrace evropských trhů, která povede k růstu konkurenceschopnosti evropského průmyslu, avšak která nijak nepoškodí bezpečnost, kvalitu a trvanlivost energetických zařízení nebo veřejných služeb;

⁸¹ Musil Petr, Globální energetický problém a hospodářská politika se zaměřením na obnovitelné zdroje. Praha 2009.

- realizace takové energetické politiky, která nebude v rozporu s cíli udržitelného růstu, zejména prostřednictvím racionálnějšího využívání energie a podporováním využití obnovitelných zdrojů;
- podpora výzkumu a technologického rozvoje v energetickém sektoru.

Pokud jde o zabezpečování dodávky energie, zmíněná zpráva Evropské komise uvádí několik způsobů. Jednak se chce zaměřit na diversifikaci energetických zdrojů, a to jak rozvojem vztahů s dodavatelskými zeměmi, tak výzkumem obnovitelných zdrojů. Dále zmiňovaná podpora výzkumu a vývoje a politiky životního prostředí, stejně jako spolupráce s mezinárodními organizacemi či přijetí krizových opatření.

V oblasti integrace energetických trhů jde především o přijímání směrnic zaměřených na postupnou liberalizaci trhů s elektrickou energií a plynem. V oblasti podpory udržitelného rozvoje je pak kladen důraz na kompatibilitu energeticky a environmentálně zaměřených cílů různých programů. EU podporuje racionální a efektivní využívání energetických zdrojů, podobně jako zdroje nové a zdroje obnovitelné⁸².

Opatření EU v oblasti energetické politiky v reakci na hospodářskou krizi

V průběhu krize schválila Evropská komise dva významné dokumenty týkající se oblasti energetiky:

- Investovat dnes do zítřejší Evropy a
- Návrh nařízení EP a Rady o finanční podpoře energetických projektů přispívajících k ekonomickému oživení.

První dokument se zabývá zacílením investic tam, kde je potřeba. Sdělení EK je doprovázeno návrhy na finanční rozhodnutí v dotčených oblastech. Určené projekty byly vybrány tak, aby plnily klíčové strategické cíle EU. Komise navrhla tři specifické iniciativy zaměřené na tyto cíle – *podporu projektů strategických propojení* na zlepšení některých nedostatků energetické infrastruktury, *rozvoj větrných elektráren* jako spolehlivého zdroje

⁸² Musil Petr, Globální energetický problém a hospodářská politika se zaměřením na obnovitelné zdroje. Praha 2009.

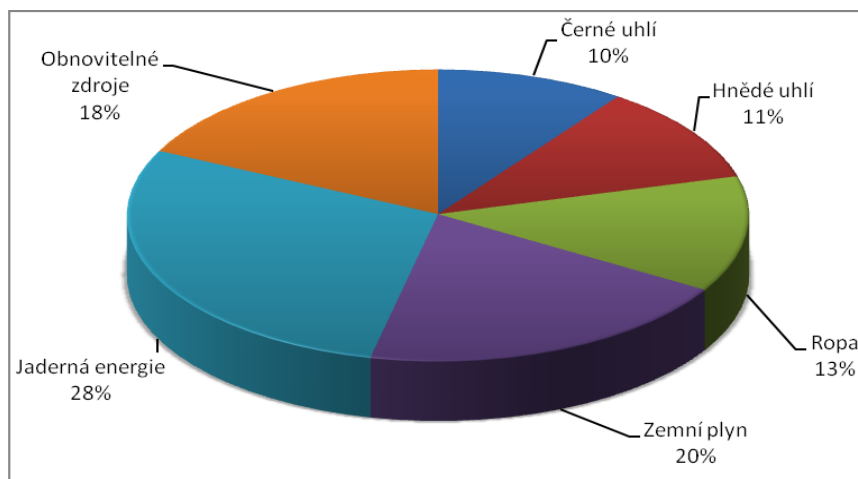
elektrické energie a *realizaci projektů zachycování a uskladnění oxidu uhličitého* pro snížení emisí a udržení možnosti využití fosilních paliv pro producenty⁸³.

Druhý dokument se zabývá financováním iniciativ v oblasti energetické bezpečnosti. Komise navrhla revizi Víceletého finančního rámce na období 2007 – 2013 tak, aby byly v rámci kapitoly 1a přístupné dodatečné fondy, aniž by došlo ke zvýšení rozpočtu. 5 mld. EUR neutracených v rámci stropů kapitoly 2 mělo být přerozděleno tak, že 3,5 mld. EUR mělo být přiděleno do podkapitoly 1a na energetické projekty a zbývajících 1,5 mld. EUR mělo směřovat na širokopásmový internet. Z 3,5 mld. EUR přidělených na energetické projekty bylo v návrhu Komise přiděleno:

- 1,75 mld. EUR na projekty elektrického a plynového propojení,
- 0,5 mld. EUR na projekty pobřežních větrných elektráren a
- 1,25 mld. EUR na projekty zachycování a uskladnění uhlíku⁸⁴.

V následujícím grafu je znázorněn podíl jednotlivých paliv na celkové produkci energií v Evropské unii v roce 2008. Největší podíl zaujímá jaderná energie s 28 %, druhým významným zdrojem s 20 % je zemní plyn a s hodnotou o 2 % nižší jsou na třetím místě obnovitelné zdroje. Dále se podílí na celkové produkci energie ropa (13 %), hnědé uhlí (11 %) a černé uhlí (10 %).

Graf č. 4.4 Podíl jednotlivých paliv na celkové produkci v EU 2008

Zdroj: Eurostat⁸⁵, vlastní úprava

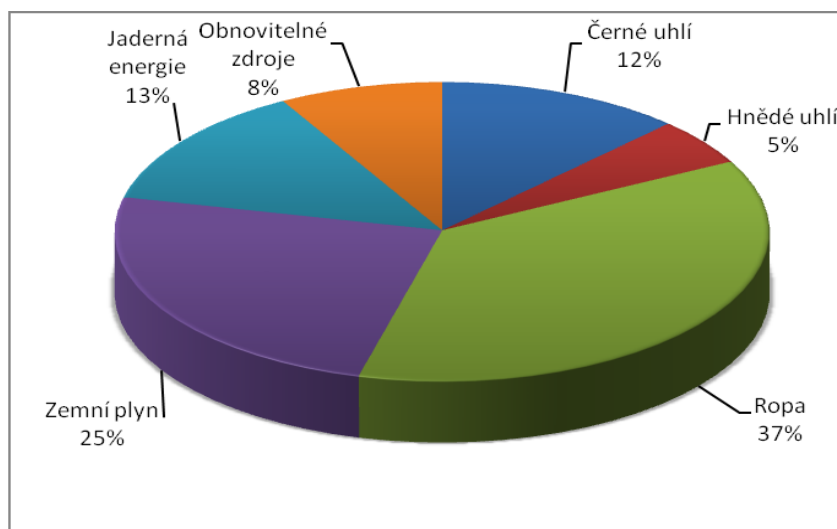
⁸³ Švihlíková Ilona a kol., Energetická bezpečnost: reakce na krizi. Praha 2009.

⁸⁴ Švihlíková Ilona a kol., Energetická bezpečnost: reakce na krizi. Praha 2009.

⁸⁵ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-10-001/EN/KS-DK-10-001-EN.PDF

Další graf, který se váže k této problematice, se zabývá podílem jednotlivých paliv na celkové spotřebě energií v Evropské unii v roce 2008. Lze vidět, že zde se oproti minulému grafu hodnoty značně liší. Největší položkou při spotřebě energií EU v rámci zdrojů je ropa s podílem 37 %, hned na druhém místě je zemní plyn s 25 %. Dále je zde s nemalým procentem zastoupena jaderná energie (13 %) a černé uhlí (12 %). S nejmenším zastoupením se na celkové spotřebě energií Evropské unie podílí obnovitelné zdroje (8 %) a hnědé uhlí (5 %).

Graf č. 4.5 Podíl jednotlivých paliv na celkové spotřebě v EU 2008

Zdroj: Eurostat⁸⁶, vlastní úprava

Z výše uvedených grafů vyplývá, že vlastní zdroje energií zemí Evropské unie nepokryjí celkovou spotřebu energií těchto zemí. Abych přiblížila problematiku závislosti zemí Evropské unie na dodávkách energetických zdrojů, zvolila jsem znázornění pomocí dvou tabulek, které poukazují na míru závislosti na dovozu ropy a zemního plynu v rozmezí od roku 1998 do roku 2008. Míra závislosti se vypočítá jako podíl dovozu ropy či zemního plynu a hrubé domácí spotřeby energií krát 100.

Následující tabulka 4.2 uvádí míru závislosti Evropské unie jako celku i jednotlivých členských zemí na dovozu ropy. Míra závislosti EU v roce 1998 dosáhla hodnoty 77 %, v roce 2000 došlo k poklesu o 1,2 p. b., avšak rok 2005 vykazuje poměrně značný nárůst závislosti na vnějších dodávkách ropy, který byl zapříčiněn přistoupením deseti nových

⁸⁶ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-10-001/EN/KS-DK-10-001-EN.PDF

členských států v roce 2004. V roce 2008 dosáhla míra závislosti EU výše 84,3 %. Většina zemí Evropské unie se potýká s mírou závislosti přes 90 %.

Tabulka č. 4.2 Míra závislosti zemí EU na dovozu ropy v %⁸⁷

Země	1998	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	77,0	75,8	82,4	83,7	82,5	84,3
Belgie	101,8	100,2	100,8	100,8	97,4	98,8
Bulharsko	98,1	95,6	102,1	98,6	100,3	99,0
Česká republika	99,3	94,5	97,5	96,6	96,2	97,5
Dánsko	-5,3	-80,9	-104,4	-86,5	-66,7	-51,3
Německo	99,1	94,5	97,2	95,5	94,3	95,5
Estonsko	85,2	77,4	69,0	74,8	72,8	63,0
Irsko	101,7	98,8	99,7	101,5	97,0	99,8
Řecko	102,3	100,2	97,7	101,3	100,9	101,2
Španělsko	100,8	101,0	101,2	100,8	99,7	100,4
Francie	98,5	98,9	99,5	98,5	98,0	97,9
Itálie	94,0	96,1	91,7	92,6	92,5	91,5
Kypř	98,8	100,5	102,3	104,2	98,6	100,1
Lotyšsko	102,4	94,4	102,2	102,4	98,1	98,9
Litva	88,2	100,8	92,8	97,7	93,8	92,6
Lucembursko	101,8	102,2	99,4	101,0	98,8	100,7
Maďarsko	81,5	77,5	77,9	78,0	82,7	81,7
Malta	100,0	100,4	100,0	100,0	100,0	100,0
Nizozemí	92,7	99,7	97,1	95,7	92,5	97,9
Rakousko	93,8	89,5	91,6	96,3	91,6	93,5
Polsko	96,6	97,1	96,1	98,1	102,2	96,4
Portugalsko	98,6	99,1	102,3	98,1	98,9	102,2
Rumunsko	44,1	34,9	38,5	44,0	51,6	51,6
Slovinsko	98,5	101,5	101,2	97,7	98,9	101,7
Slovensko	100,7	89,4	88,3	94,6	91,3	91,7
Finsko	96,8	106,9	98,8	100,4	97,8	100,6
Švédsko	103,9	100,8	103,8	99,3	99,2	102,7
Velká Británie	-60,2	-54,5	-2,8	8,9	0,9	8,8

Zdroj: Eurostat⁸⁸

Poznámka: žlutá barva – země EU-12, zelená barva – země EU-15

Jediným státem, který po celé desetiletí byl čistým vývozcem, je Dánsko, a to díky zásobám ropy a zemního plynu v Severním moři. Druhým čistým vývozcem Evropské unie

⁸⁷ V tabulce se nachází hodnoty s negativní mírou závislosti, což vypovídá o tom, že daná země je čistým vývozcem. Dále se zde nachází pozitivní hodnoty nad 100 %, které vyjadřují zásoby vytvořené během sledovaného roku.

⁸⁸ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-10-001/EN/KS-DK-10-001-EN.PDF

byla do roku 2005 i Velká Británie, avšak od roku 2006 vzrůstala závislost na dovozech ropy a v roce 2008 dosáhla hodnoty 8,8 %. Důvodem, že se Velká Británie z čistého vývozce stala čistým dovozcem primárních energií, je ten, že produkce ropy a zemního plynu v Severním moři vrcholila v letech 1999-2000. Proto se během několika let dostala Velká Británie do pozice příjemce těchto energetických zdrojů. Rumunsko je zemí, která má druhou nejmenší míru závislosti na dovozu po Velké Británii. Díky vlastním zásobám ropy, zemního plynu a hnědého uhlí se jeho míra závislosti během celého desetiletí výrazně nezměnila. V roce 1998 tato hodnota činila 44,1 % a v roce 2000 dosahovala 51,6 %.

V následující tabulce 4.2 je uvedena míra závislosti na dovozu zemního plynu, a to jak Evropské unie jako celku, tak i jednotlivých členských zemí. Míra závislosti Evropské unie na dovozu zemního plynu v roce 1998 činila 45,6 % a v roce 2008 dosahovala hodnoty 62,3 %, což je během deseti let nárůst o 16,7 p. b. Míra závislosti jednotlivých členských zemí EU-27 je různá. Čistými vývozci zemního plynu po celé toto desetiletí byly Dánsko a Nizozemí. Tak jako v případě ropy byla Velká Británie do roku 2005 čistým vývozcem zemního plynu, avšak od roku 2006 je závislá na dovozu. Míra závislosti Velké Británie dosahovala v roce 2008 hodnoty 26,1 %. Další zemí s nízkou mírou závislosti na dodávkách zemního plynu je Rumunsko, míra závislosti v roce 1998 činila 25,6 % a v roce 2008 byla o 2,8 p. b. vyšší, čili 28,4 %. Míra závislosti na dovozu zemního plynu zbytku zemí Evropské unie se pohybuje převážně nad úrovní 70 %.

Tabulka č. 4.3 Míra závislosti zemí EU na dovozu zemního plynu v %⁸⁹

Země	1998	2000	2005	2006	2007	2008
EU-27	45,6	48,9	57,7	60,8	60,3	62,3
Belgie	99,7	99,3	100,6	100,2	99,8	100,4
Bulharsko	99,7	93,5	87,7	89,9	91,5	96,2
Česká republika	99,1	99,8	97,8	104,5	93,4	98,7
Dánsko	-58,9	-64,8	-113,9	-103,3	-99,7	-120,9
Německo	77,1	79,1	81,3	83,6	80,3	84,5
Estonsko	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Irsko	49,8	72,1	86,7	89,8	91,4	92,1
Řecko	95,2	99,1	99,1	99,1	99,6	100,0
Španělsko	103,9	101,6	101,4	101,3	99,1	100,9

⁸⁹ V tabulce se nachází hodnoty s negativní mírou závislosti, což vypovídá o tom, že daná země je čistým vývozcem. Dále se zde nachází pozitivní hodnoty nad 100 %, které vyjadřují zásoby vytvořené během sledovaného roku.

Tabulka č. 4.3 - pokračování

Země	1998	2000	2005	2006	2007	2008
Francie	90,2	100,0	99,1	99,6	96,5	97,8
Itálie	68,2	81,1	84,7	91,2	87,0	90,3
Kypr	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Lotyšsko	106,4	101,9	105,6	108,8	96,8	82,2
Litva	100,0	100,0	100,6	101,0	102,9	96,3
Lucembursko	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Maďarsko	72,4	75,4	81,1	82,2	79,9	88,1
Malta	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Nizozemí	-63,8	-49,1	-59,3	-61,6	-63,5	-72,7
Rakousko	78,7	80,6	88,1	87,7	81,0	87,2
Polsko	67,8	66,3	69,7	71,9	66,7	72,7
Portugalsko	100,0	100,3	103,8	100,6	98,7	100,1
Rumunsko	25,6	19,8	30,1	33,2	29,8	28,4
Slovinsko	99,2	99,3	99,6	99,6	99,7	99,7
Slovensko	94,5	98,8	97,2	96,6	97,9	96,3
Finsko	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Švédsko	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Velká Británie	-2,0	-10,7	7,0	11,8	20,3	26,1

Zdroj: Eurostat⁹⁰

Poznámka: žlutá barva – země EU-12, zelená barva – země EU-15

Z tabulek 4.2 a 4.3 vyplývá, že Evropská unie nemá dostatečné vlastní zdroje na pokrytí spotřeby těchto energetických zdrojů, a proto je z velké části odkázána na dovoz ze třetích zemí. Ze kterých zemí a v jaké míře se tyto energetické zdroje do Evropské unie dovážejí, se zabývá podkapitola „Energetická politika EU-Rusko: vzájemná závislost“.

4.3.2. Energetická politika EU-Rusko: vzájemná závislost

V posledních letech je naprosto dominantním tématem ve vztazích EU-Rusko otázka energetiky, především pak plynulost dodávek zemního plynu z Ruska do EU. EU představuje největší odbytiště pro ruskou ropy a zvláště zemní plyn, některé členské státy např. dovážejí 100 % zemního plynu z Ruska (pobaltské země, Maďarsko, Slovensko). Oproti tomu ruská energetika potřebuje investice do energetické infrastruktury, které mohou poskytnout investoři z EU. To vytváří vztah vzájemné závislosti.

⁹⁰ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-10-001/EN/KS-DK-10-001-EN.PDF

Cílem EU je především zajistit plynulost dodávek ruských surovin do EU, jelikož v minulosti se tyto dodávky staly rukojmím bilaterálních sporů mezi Ruskem a tranzitními zeměmi (např. s Ukrajinou v lednu 2009), přimět Rusko přistoupit na technické a regulační energetické standardy EU, liberalizovat ruský trh s energiemi, aby se otevřel prostor pro konkurenci a vstup strategických investorů z EU. To Rusko doposud odmítá, např. tím, že odmítlo ratifikovat tzv. Energetickou chartu⁹¹. Některé země ale přímo prosazují snížení závislosti na Rusku jako dominantním zdroji zemního plynu, a proto se snaží podporovat alternativní poskytovatele této suroviny i tranzitní trasy (např. plynovod Nabucco, který má přepravovat zemní plyn z oblasti střední Asie a Kavkazu přes Turecko)⁹².

Energetický dialog EU-Rusko

Energetický dialog je platformou pro pravidelné setkávání představitelů Evropské unie a Ruské federace k projednání budoucích vztahů mezi oběma subjekty na poli energetické politiky. Dialog funguje od roku 2000, kdy proběhl šestý summit EU-Rusko, který prakticky ovládly otázky energetické bezpečnosti. Na nejvyšší úrovni znamená energetický dialog pravidelné zařazení problematiky na program všech summitů EU-Rusko. Kromě toho probíhají v rámci dialogu také setkání zástupců obou stran k aktuálním otázkám energetické politiky a bezpečnosti⁹³.

Jako zatím jediná instituce energetického dialogu vzniklo výzkumné středisko, tzv. Technologické centrum. Technologické centrum kromě výzkumných aktivit poskytuje zázemí pro sdílení know-how, výměnu technologií a spolupráci na poli technického zajištění obchodu s energetickými surovinami.

Energetický dialog je ale zejména politickou aktivitou. Z jeho samotného fungování nevyplývají žádné závazky, kromě těch, které odsouhlasí všichni účastníci. Neexistují zde sankční mechanismy ani donucovací prostředky. Dialog funguje na bázi dobrovolnosti a

⁹¹ Evropská energetická charta vznikla jako politické prohlášení zemí Evropského společenství v roce 1991. Na příslušnou konferenci měly přístup i země východní Evropy, rozpadajícího se SSSR a členské země OECD. Charta se stala podkladem pro právně závaznou Evropskou energetickou smlouvu, jejíž znění včetně doplňujících protokolů bylo dokončeno v roce 1994 a v roce 1998 nabyla smlouva právní moci. Cílem smlouvy je liberalizace obchodu ropou a zemním plynem. Ruská federace je sice signatářem této smlouvy, avšak doposud nebyla ratifikována.

⁹² Euroskop.cz [cit. 2011-04-16]. Dostupné z: <http://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>

⁹³ Waisová Šárka, Evropská energetická bezpečnost. Plzeň 2008.

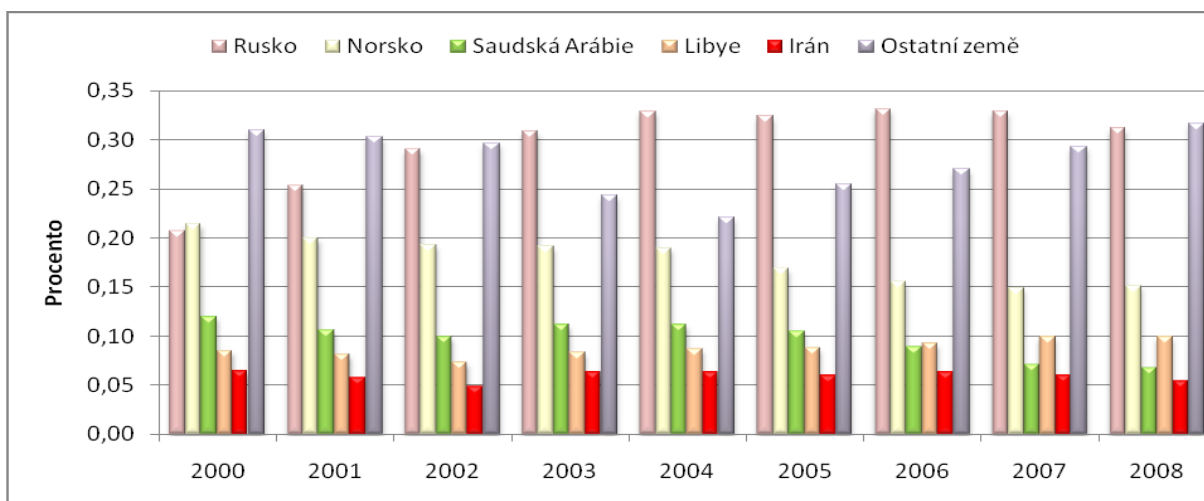
ochoty k jednání a budování důvěry. Energetický dialog tak není efektivním nástrojem pro řešení konkrétních sporných situací, které by mohly mezi zúčastněnými stranami nastat⁹⁴.

Hlavní dodavatelé ropy a zemního plynu do Evropské unie

V následujících dvou grafech jsou uvedeny země, které představují významné dodavatele ropy a zemního plynu do Evropské unie. Ruská federace představuje pro Evropskou unii hlavního dodavatele obou těchto energetických zdrojů. Podkapitola „Zahraniční obchod EU-Rusko“ poukázala na důležitost ruského vývozu těchto zdrojů do Evropské unie. Pro Rusko jsou tyto vývozy velmi zásadní, co se týká příjmů do ekonomiky.

Následující graf 4.6 uvádí hlavní dodavatele ropy do Evropské unie v období 2000 až 2008. Největším dovozcem za toto období je Rusko. V roce 2000 činil podíl Ruska 20,66 % na celkovém dovozu ropy, o osm let později činil tento podíl 31,13 %. Druhým hlavním dodavatelem této suroviny je Norsko, jeho podíl na celkovém dovozu ropy do EU v roce 2000 činil 21,4 %, během osmiletého období došlo k poklesu dodávek a v roce 2008 činil 15,13 %. Třetího hlavního dodavatele pro Evropskou unii představuje Saudská Arábie, která v roce 2008 do Evropské unie dodala 11,99 % z celkové poptávky EU po ropě. V roce 2008 činil podíl Saudské Arábie na celkovém dovozu ropy do EU 6,78 %. Mezi další partnery Evropské unie patří Libye a Irán, jejichž podíl na dodávkách je oproti ostatním zemím výrazně nižší.

Graf č. 4.6 Dovoz ropy do Evropské unie dle země původu

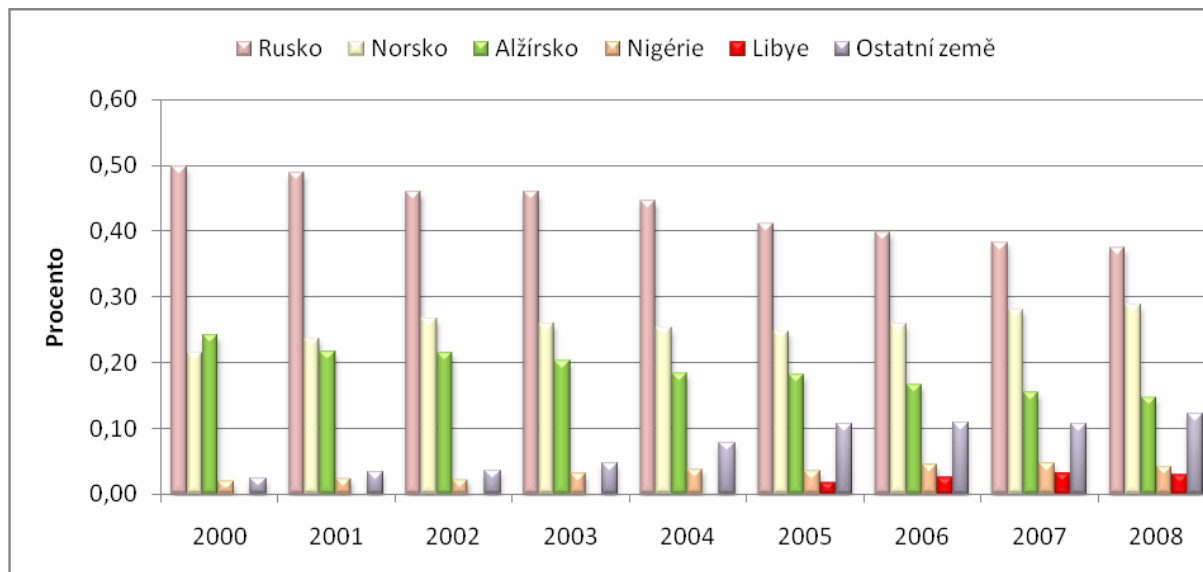
Zdroj: Eurostat⁹⁵, vlastní zpracování

⁹⁴ Waisová Šárka, Evropská energetická bezpečnost. Plzeň 2008.

Jelikož dodávky energetických surovin závisí na poptávce ze strany Evropské unie, dochází proto k výkyvům během daného období, jako třeba u příkladu Norska a Saudské Arábie, jejichž dovoz ropy do Evropské unie během tohoto vytyčeného období poklesl.

Poslední graf 4.7 této kapitoly se týká hlavních dodavatelů zemního plynu do Evropské unie. Nejvýznamnějším partnerem Evropské unie je v tomto směru opět Rusko. Jeho podíl na celkovém dovozu zemního plynu v roce 2000 činil 49,77 % a o osm let později v roce 2008 činil 37,52 %. Druhého hlavního dodavatele zemního plynu představuje Norsko, v roce 2000 podíl na celkovém dovozu zemního plynu do EU činil 21,38 % a do roku 2008 se podíl dovozu zemního plynu z Norska zvýšil o 7,33 p. b. na hodnotu 28,71 %. Třetím významným dodavatelem je Alžírsko, které se v roce 2000 podílelo 24,15 % na celkovém dovozu zemního plynu do EU, a v roce 2008 tento podíl poklesl na 14,71 %. Mezi další dodavatele této energetické suroviny patří Nigérie a Libye. Dovoz zemního plynu z Nigérie je v poměru k prvním třem uvedeným zemím zanedbatelný. Ovšem podíl dovozu Libye, který v roce 2000 činil do Evropské unie 0,36 %, se do roku 2008 zvýšil na 3,04 %.

Graf č. 4.7 Dovoz zemního plynu do Evropské unie dle země původu

Zdroj: Eurostat⁹⁶, vlastní zpracování

Z grafu, který zachycuje osmileté období lze vyvodit fakt, že sice hlavními dodavateli zatím pro Evropskou unii zůstávají Rusko, Norsko a Alžírsko. Ovšem Evropská unie se snaží

⁹⁵ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-08-001/EN/KS-DK-08-001-EN.PDF

⁹⁶ Eurostat. [cit. 2011-04-15]. Dokument dostupný z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-08-001/EN/KS-DK-08-001-EN.PDF

oprostit od příliš velké závislosti na těchto tradičních dodavatelích a hledá nové zdroje těchto energetických surovin jako je ropa a zemní plyn. Proto lze vidět u Ruska a Alžírsko klesající tendenci během tohoto osmiletého období a naopak stoupající tendenci u Norska jako dodavatele, který je i geograficky výhodnějším partnerem pro Evropskou unii, jelikož ač Norsko není jejím členem, leží v Evropě. To s sebou nese i nižší náklady spojené s přepravou těchto surovin.

4.3.3. Současná situace energetické politiky EU-Rusko

Mezi EU a Ruskem panují rozdíly v pohledu na energetickou bezpečnost. Rusko jako hlavní dodavatel zemního plynu a ropy pro EU chce dosáhnout zvláštního postavení, a to včetně přednostního postavení ruských energetických společností a jejich přístupu na trh EU a uznání svého zvláštního postavení a svých zájmů v energetických odvětvích Běloruska a Ukrajiny. EU naopak považuje Smlouvu o energetické chartě za základ jakékoliv další liberalizace svého energetického trhu, včetně otevřenosti vůči ruským energetickým společnostem. Rusko tuto chartu nikdy neratifikovalo. Avšak novou iniciativou prezidenta Medveděva je uzavření nové Smlouvy o globální energetické bezpečnosti, jež by nahradila Smlouvu o energetické chartě. Ta byla adresována členským státům G-20 a nikoli výhradně EU, ačkoli EU zůstává v energetice pro Rusko klíčovým obchodním partnerem.

Rusko se snaží své zájmy vůči EU řídit rozvíjením zvláštních vztahů s tradičními evropskými „velmocemi“. Členské státy EU samozřejmě udržují s Ruskem vlastní bilaterální vztahy založené na svých tradicích a zájmech, je však důležité pracovat na zajištění toho, aby postoje a činnosti těchto států byly více koordinovány směrem k formulaci celkové politiky EU vůči Rusku. Nová Lisabonská smlouva posílila společnou bezpečnostní a zahraniční politiku EU a udělila EU nové pravomoci v oblasti energetické bezpečnosti⁹⁷.

Ovšem primárním cílem energetické politiky Ruska je na jednu stranu upevnění přítomnosti na lukrativních energetických trzích EU. Jeden z hlavních nástrojů této ruské energetické strategie představuje plynárenský monopol Gazprom, který zemní plyn prakticky jinam než do Evropy nevyváží, ačkoliv podíl ruského plynu na spotřebě EU v posledních letech postupně klesá, což je dáno především poklesem hospodářské produkce. Podobně se

⁹⁷ Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru. Vztahy EU-Rusko. Brusel 2010.

Rusko snaží posílit svoji pozici hlavního dodavatele zemního plynu do Evropy vybudováním několika nových plynovodů, například Nord Stream a South Stream.

Na druhou stranu je dlouhodobým zájmem Ruska diverzifikovat export ruské ropy a plynu na více "velkých" klientů, zejména ve východní Asii a na Dálném východě (Eastern Gas Program) a tím snížit vlastní závislost na odbytu na evropských trzích. K dosažení těchto cílů hodlá Rusko například postavit závod na zkapalňování zemního plynu (Sachalin II) ve snaze najít nové odběratele v USA, Číně, Japonsku a Jižní Koreji a vybudovat několik nových přepravních tras. V říjnu 2009 podepsali představitelé Ruska a Číny dokument o zajištění dodávek ruského plynu do Číny.

Vedle toho se Rusko snaží odpovídat na snahy EU o zvýšení energetické bezpečnosti a předejít konstrukci evropských alternativních transportních tras, které jej obcházejí a jsou v rozporu s jeho zájmy na zabezpečení pozice důležitého dodavatele.

Diversifikační proces EU a Ruska pak může vyústit do některého ze dvou možných scénářů o budoucím směřování vzájemných energetických vztahů. Podle prvního může diverzifikace poškodit vztahy mezi EU a Ruskem, jelikož za podmínek vzájemné závislosti znamená oboustranné oddálení. Podle Andrewa Monaghana⁹⁸ mohou být diversifikační snahy EU a Ruska jistou analogií bezpečnostního dilematu, kdy jeden stát podezřívá druhý z nárůstu vojenského potenciálu a sám začíná podnikat analogická opatření pro případ bezprostředního ohrožení, čímž začínají závody ve vyzbrojování a vzájemné vztahy jsou nestabilní. V případě energetických vztahů by takové přípravy měly za následek intenzivní závod v diverzifikaci a to navzdory faktu, že za stavu existující vzájemné závislosti není toto řešení uspokojivé ani pro jednu stranu. Podle druhého scénáře povede diverzifikace zdrojů a přepravních tras ze strany EU a Ruska ke snížení přílišné závislosti ve vzájemných vztazích a tím i citlivosti, která je zdrojem konfliktu. Naopak zranitelnost, která zintenzivňuje interdependenci, zůstane mezi oběma stranami zachována, což by ve svém důsledku mělo přispět k pokračování oboustranné energetické spolupráci a obchodu⁹⁹.

Vztahy EU a Ruska v oblasti energetiky budou i nadále prioritou obou zemí. EU není

⁹⁸ Andrew Monaghan je výzkumný poradce ve Výzkumném oddělení NATO.

⁹⁹ Informační a podnikatelský systém I-RU.cz [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: <http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/147000000000-evropska-unie/000-/000-/213-analyzy-rozbor/20520-energeticke-diversifikacni-usili-eu-a-ruska-v-energetice-highlight-jizni-proud/cz/cz0/cz1/>

schopná si v současnosti zajistit samostatně dodávky ropy a zemního plynu a pro Rusko je obchod s EU zdrojem vysokých příjmů do ruské ekonomiky. Energetické zdroje, kterými Rusko disponuje, jsou pro něj jakousi „zárukou“ vlivu v Evropě. Evropská unie sice bere Rusko na zřetel, ale naopak se snaží svou energetickou závislost zmenšit pomocí zaměření se na jiné možné zdroje energií a také na obnovitelné zdroje členských zemí EU.

4.4. Postavení Kaliningradu

Po rozšíření Evropské unie o deset nových států v roce 2004 se Kaliningradská oblast, která patří Ruské federaci, stala enklávou v EU. Kaliningrad hraničí na severu a východě s Litvou a na jihu s Polskem. Jedná se o oblast o rozloze 15 100 km², jež je nejmenší oblastí Ruska. Evropská unie uznala ruské obavy z možných negativních dopadů rozšíření na přepravu osob a zboží mezi Kaliningradem a zbytkem Ruska. To vedlo k dohodě mezi EU a Ruskem dne 11. listopadu 2002 o režimu průjezdu osob. Společné prohlášení ze dne 27. dubna 2004 obsahuje ustanovení k zajištění účinného tranzitu zboží. Obě strany EU i Rusko uznávají, že situace Kaliningradu je unikátní. Proto se dohodly, že budou i nadále vytvářet balíčky opatření, aby se usnadnilo překračování hranic.

Obrázek č. 4.1 Kaliningrad¹⁰⁰

Zdroj: aktualne.cz

Kaliningradská oblast vykazuje za rok 2010 pozitivní trend v průmyslové výrobě, reálných příjmech obyvatelstva, objemu placených služeb a nominálních mzdách. Index průmyslové produkce v lednu-dubnu 2010 ve srovnání se stejným obdobím roku 2009 činil 140,1 % (průměrná míra v Rusku za stejné období byla 106,9 %). V roce 2010 došlo ke znatelnému zvýšení podílu podniků (působících v oblasti hospodářských zvířat, rybolovu,

¹⁰⁰ Aktualne.cz [cit. 2011-04-17]. Obrázek dostupný z:
<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=647949>

dopravy, výroby a rozvodu elektřiny, plynu a vody, produkce potravin, včetně nápojů, firmy zabývající se nemovitostmi, pronájmem, podnikatelskou činností), které zaznamenaly nárůst tržeb. Nicméně, podíl společností, které si v tomto období nevedly příliš dobře, byly podniky na zpracování dřeva a výrobu dřevařských výrobků (kromě nábytku), dále hutních a kovodělných výrobků.

Ruská ekonomika má z Kaliningradské oblasti vysoké příjmy z celní správy. Za první pololetí roku 2010 bylo převedeno 21,2 mld. Rublů do rozpočtu Ruské federace, což znamená 75% nárůst v porovnání s úrovní stejného období v roce 2009 (12,1 mld. Rublů). Objem zahraničního obchodu činil 8,6 mld. USD v roce 2010 (11,4 % obratu zahraničního obchodu celé severozápadní čtvrti federálního Ruska). Ve srovnání s rokem 2009 se obrat zvýšil o 48 p. b. V průběhu roku 2010, dovoz rostl rychlejším tempem, což vedlo k poklesu podílu dovozu a vývozu z 10,7 % na 7,9 % (zboží dodané z Kaliningradské oblasti do jiných oblastí Ruska se nebere jako vývoz). Do Kaliningradu se nejvíce dováží elektrické stroje a zařízení, dále stroje a mechanická zařízení. Naopak vyváží paliva, tuky a oleje živočišného nebo rostlinného původu a hnojiva¹⁰¹.

Kaliningrad v roce 2006 získal status zvláštní ekonomické zóny, která sebou nese příznivější pravidla pro placení cla. To vedlo ke zřízení zařízení pro montáž zboží pro ruský trh na základě dovezených dílů. Nová pravidla tak poskytují možnost daňových pobídek pro velké investice. Kaliningradská oblast je pro ruskou ekonomiku velkým přínosem a příjmem do státního rozpočtu Ruska. Budoucnost Kaliningradské oblasti se bude i nadále odvíjet od rusko-evropských vztahů.

Cílem Evropské unie je podpořit udržitelný rozvoj Kaliningradu, pomáhat řešit problémy, jež můžou vzniknout v důsledku postavení regionu v rámci EU. Jedná se hlavně o přepravu osob a zboží mezi Kaliningradem a zbytkem Ruska. Dále přispět k ochraně životního prostředí v Kaliningradu a poukázat na Kaliningrad jako dobrý příklad spolupráce mezi EU a Ruskem.

¹⁰¹ Kaliningradská ekonomická agentura [cit. 2011-04-17]. Dostupné z: http://en.kaliningrad-rda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=171&Itemid=24

5. Závěr

Od osamostatnění Ruské federace prošla její ekonomika mnoha změnami, ať už to byl rázný přechod od centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní nebo rozsáhlá privatizace, která znamenala zbohatnutí hlavně lidí okolo vlády či drastické reformy. Vždy však Rusko bylo mezi zeměmi, o kterých se ve světě mluvilo. Zviditelnilo se hlavně za Putinovy vlády, která pro Rusko znamenala krok vpřed. Ekonomika rostla, životní úroveň obyvatel také, i když faktem zůstává, že dodnes některé ruské regiony trpí chudobou.

Hlavními mezníky ruské ekonomiky byly dvě krize. Ta první v 90. letech minulého století a druhá v roce 2007. První znamenala silný zásah ruské ekonomiky a nebylo jednoduché ji překonat bez znatelných dopadů, jimiž byly vysoká míra nezaměstnanosti, velké zadlužení státu a zvyšující se rozdíly mezi regiony. Současná krize Rusko nepostihla až tak drasticky, jak se mohlo zdát. Konec roku 2008 a celý rok 2009 sice Rusko zaznamenávalo poklesy v makroekonomických ukazatelích, bankovní sektor byl ochromen, rubl devalvoval a ceny exportovaného zboží rapidně klesaly, ale i přesto to vypadá, že se tato situace postupně zlepšuje. Po prvním čtvrtletí roku 2010 už Rusko vykazuje ekonomický růst, který naznačuje konec krize a ekonomika se opět začíná zvedat.

V budoucnosti bude Rusko stále patřit mezi největší ekonomiky světa po boku s USA, Evropskou unií a zeměmi skupiny BRIC, kam patří kromě něj ještě Brazílie, Čína a Indie.

Rusko patří mezi jednu ze zemí s největší surovinovou základnou a výhodnou geopolitickou pozicí. Tato skutečnost mu zajišťuje možnost rozvíjet své zahraničněpolitické vztahy, které jsou pro něj bránou do celého světa. Otázkou však zůstává, zda je ekonomika založená na těchto příjmech tou ideální. Dle mého i názoru odborníků není, a na to již poukázala hospodářská krize 21. století.

Důležitou roli pro Rusko hraje jeho postavení v rámci této diplomové práce vymezených mezinárodních organizací. Díky stálému členství v Radě bezpečnosti OSN má Rusko právo veta, díky kterému má možnost zasahovat do celosvětového dění. Společenství nezávislých států je pro Rusko důležité z důvodu udržování svého vlivu a postavení lídra mezi zeměmi bývalého Sovětského svazu a také hospodářské spolupráce se členy SNS. Neméně důležitou roli hraje i účast v Šanghajské organizaci pro spolupráci, díky které Rusko

prosazuje svůj vliv i mimo postsovětský prostor, a to do východní, jihovýchodní, jižní Asie a pacifického prostoru.

Problematické zůstává členství Ruska ve Světové obchodní organizaci. Přihlášku sice Rusko podalo už v roce 1993, ale doposud se členem nestalo. V roce 2007 sice Rusko dokončilo bilaterální jednání, avšak v roce 2009 se jednání o vstupu Ruska zkomplikovalo ohlášením o vytvoření celní unie mezi Ruskem, Kazachstánem a Běloruskem. Rusko však svou individuální přihlášku do Světové obchodní organizace nestáhlo a za podpory Evropské unie dále usiluje o plnohodnotné členství.

Evropská unie představuje pro Rusko nejvýznamnějšího obchodního partnera. Export Ruska do Evropské unie představuje více než 50 % podíl na jeho celkovém zahraničním obchodu. Zároveň je Rusko pro Evropskou unii hlavním dodavatelem ropy a zemního plynu. Jelikož z analýzy provedené v rámci této diplomové práce vyplývá, že většina zemí Evropské unie je závislá na dodávkách ropy (míra závislosti je vyšší než 90 %) a zemního plynu (míra závislosti je vyšší než 70 %), je zcela pochopitelné, že jsou odkázány na dovoz. Z geografického hlediska a z možností, které v současnosti Evropská unie má, je Rusko velmi vhodným partnerem pro dovoz těchto energetických zdrojů. Naopak pro Rusko tato spolupráce představuje vysoké příjmy do ekonomiky země. Tato skutečnost, vyplývající z analýzy obchodních vztahů mezi Ruskem a Evropskou unií, potvrzuje hypotézu, která byla v úvodu nastíněna.

Na druhou stranu Evropská unie chce do roku 2014 dokončit vnitřní trh s energií, což znamená větší otevřenost a konkurenceschopnost trhu s energií pro nové potenciální dodavatele a možnost spotřebitelů vybrat si z těchto nových dodavatelů, kteří budou mít například lepší tarify. To samozřejmě neznamená, že by se Evropská unie chtěla distancovat od současných dodavatelů energií. Tato skutečnost ovšem vede k otázce, zda zůstane Rusko hlavním dodavatelem ropy a zemního plynu do Evropské unie. Důležitou roli bude hrát jistě také infrastruktura.

Podmínkou pro to, aby si Rusko udrželo své postavení ve světě je bezpochyby modernizace ekonomiky a stabilizace země z pohledu politiky – snížení kriminality, korupce, snížení rozdílů životní úrovně mezi regiony a zvýšení kvality veřejné správy.

Výzvou pro Rusko jsou jistě investice do vědy a výzkumu, vzdělání a nových technologií. Rozvoj v těchto oblastech by představoval nový posun mezi vyspělé země Západu.

Seznam použité literatury

Knižní zdroje:

- HODAČ J., STREJČEK P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. 1. vyd Brno, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, 2008. 317 s. ISBN 978-80-210-4721-1.
- FOJTÍKOVÁ LENKA. *Hospodářská politika vybraných zemí (I. díl)*. 1. vyd. Ostrava, VŠB-TUO, 2006. 108 s. ISBN 80-248-1188-X.
- LEBIEDZIK M., MAJEROVÁ I., NEZVAL P. *Světová ekonomika*. 1. vyd. Brno, Computer Press, a. s., 2006. 280 s. ISBN 978-80-251-1510-7.
- CIHELKOVÁ, E.: *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Praha, C. H. Beck, 2003. 710 s. ISBN 80 7179-804-5.
- LUŽKOV, Jurij M. *Světová hospodářská krize ruskýma očima: Transkapitalismus a Rusko*. 1. vyd. Řitka, DARANUS, s. r. o., 2010. 107 s. ISBN 978-80-86983-90-5.
- KOTYK, Václav. *Jednota či rozpad Ruska*. 1. vyd. Praha, Oeconomica, 2010. 138 s. ISBN 987-80-245-1640-0.
- BAAR, Vladimír. *Vnější vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Ostrava, Ostravská univerzita, 2006. 197 s. ISBN 80-7368-142-0.
- TÝČ, Vladimír; ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Vnější obchodní vztahy Evropské unie*. 1. vyd. Brno, Masarykova universita, 2006. 207 s. ISBN 80-210-4073-4.
- WAISOVÁ, Šárka a kolektiv. *Evropská energetická společnost*. 1. vyd. Plzeň, Aleš Čeněk, s. r. o., 2008. 203 s. ISBN 978-80-7380-148-9.
- KARÁSEK, Tomáš. *European Union in a New Security Environment*. 1. vyd. Praha, MATFYZPRESS, 2008. 130 s. ISBN 978-80-7378-075-3.

- MUSIL, Petr. Globální energetický problém a hospodářská politika: se zaměřením na obnovitelné zdroje. 1. vyd. Praha, C. H. Beck, 2009. 204 s. ISBN 978-80-7400-112-3.
- ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona a kolektiv. *Energetická bezpečnost: reakce na krizi*. 1. vyd. Praha, Professional Publishing, 2009. 125 s. ISBN 978-80-7431-013-3.
- CIHELKOVÁ, Eva a kol. *Světová ekonomika: Obecné trendy rozvoje*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 273 s. ISBN 978-80-7400-155-0.
- WAISOVÁ, Šárka a kol. *Regionální integrační procesy*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. r. o., 2009. 507 s. ISBN 978-80-7380-232-5.
- ZLÝ, Bohumír a kol. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. Ostrava: VŠB-TUO, 2004. 234 s. ISBN 80-248-0592-8.

Internetové publikace:

- DE VASCONCELOS, Álvaro; GREVI, Giovanni (eds.). *Partnership for effective multilateralism: EU relations with Brazil, China, India and Russia* [online]. Paris, Institute for Security Studies, 2008 [cit. 2010-11-07]. Dostupné z WWW: <http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=QNAA08109>. ISBN 978-92-9198-125-0.
- DLOUHÝ, Vladimír (ed.). *Russia in Europe: : Partners or Challengers?* [online]. Praha, Prague Twenty, 2010 [cit. 2011-03-11]. Dostupné z WWW: <http://praguetwenty.com/publications/2/cz_%20rusko-v-evrope-cz.pdf>.
- OECD. *OECD Economic Surveys: : Russian Federation 2009* [online]. France: OECD Publishing, 2009 [cit. 2011-03-14]. Dostupné z WWW: <<http://ifile.it/32trilo/OECDEconSurvRusFed09.rar>>. ISBN 978-92-64-05433-2.
- INTERNATIONAL MONETARY FUND. *Russian Federation: 2010 Article IV Consultation—Staff Report : and Public Information Notice on the Executive Board Discussion* [online]. Washington, D. C: International Monetary Fund, 2010 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2010/cr10246.pdf>>.

- VINOKUROV, Evgeny. *Kaliningrad: Enclaves and Economic Integration* [online]. Brusel: Copyright, 2007 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://www.vinokurov.info/assets/files/Kaliningrad_CEPS_Vinokurov_2007.pdf>. ISBN-13: 978-92-9079-698-5.
- Evropská komise. *Obecná zpráva o činnosti Evropské unie* [online]. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie, 2005 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/generalreport/cs/rg2004cs.pdf>>. ISBN 92-894-8763-1.
- Evropská komise. *Obecná zpráva o činnosti Evropské unie* [online]. Brusel: Evropská Úřad pro publikace Evropské unie, 2007 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/generalreport/cs/rg2006cs.pdf>>. ISBN 92-79-02096-X.
- Evropská komise. *Obecná zpráva o činnosti Evropské unie* [online]. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie, 2008 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/generalreport/cs/rg2007cs.pdf>>. ISBN 978-92-79-07098-3.
- Evropská komise. *Obecná zpráva o činnosti Evropské unie* [online]. Brusel: Úřad pro publikace Evropské unie, 2009 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/generalreport/cs/rg2008cs.pdf>>. ISBN 978-92-79-10126-7.
- Evropská komise. *Obecná zpráva o činnosti Evropské unie* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <<http://europa.eu/generalreport/cs/rg2010cs.pdf>>. ISBN 978-92-79-17479-7.
- EUROSTAT *Panorama of energy: Energy statistics to support EU policies and solutions* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2009 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-GH-09-001/EN/KS-GH-09-001-EN.PDF>. ISBN 978-92-79-11151-8.
- EUROSTAT *Energy, transport and environment indicators* [online]. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011 [cit. 2011-04-19]. Dostupné z WWW: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-DK-10-001/EN/KS-DK-10-001-EN.PDF>. ISBN 978-92-79-16303-6.

Smlouvy:

- Russia and EU. Partnership and Cooperation Agreement. In Official Journal. 1994, L 327, s. 1-58. Dostupný také z WWW:
<http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2003/november/tradoc_114138.pdf>.

Internetové zdroje:

- *President of Russia* [online]. 2008 [cit. 2010-07-26]. Addresses to the Federal Assembly. Dostupné z WWW: http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2008/11/05/2144_type70029type82917type127286_208836.shtml
- *Britské listy* [online]. 2008 [cit. 2010-07-26]. Medveděvova doktrína a americká strategie. Dostupné z WWW: <http://www.blisty.cz/2008/9/5/art42590.html>
- *Export.cz* [online]. 2010 [cit. 2010-07-31]. Členství v mezinárodních organizacích a regionálních uskupeních. Dostupné z WWW: <http://www.export.cz/exportcz/Teritori%C3%A1ln%C3%ADinformaceDB/Detailinformacest%C3%A1tuDB/tabid/91/Default.aspx?GROUP=3&CNTR=29>
- *Rusko-info* [online]. 2008 [cit. 2010-07-31]. Společenství nezávislých států. Dostupné z WWW: <http://www.rusko-info.cz/clanek/spolecenstvi-nezavislych-statu-sns>
- *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2010-08-01]. O OSN. Dostupné z WWW: <http://www.osn.cz/system-osn/o-osn/>
- *APEC* [online]. 2009 [cit. 2010-08-01]. About APEC. Dostupné z WWW: http://www.apec.org/apec/about_apec.html
- *Hlas Ruska* [online]. 2010 [cit. 2010-08-10]. Celní unie získala hranice. Dostupné z WWW: <http://czech.ruvr.ru/2010/07/05/11477980.html>
- *European Commission* [online]. 2009 [cit. 2010-08-05]. Russia. Dostupné z WWW: http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/russia/index_en.htm

- *OECD* [online]. 2010 [cit. 2010-08-06]. Russian Federation - Economic Outlook 87 Country Summary. Dostupné z WWW: http://www.oecd.org/document/51/0,3343,en_2649_34573_45274739_1_1_1_1,00.html

- *IDNES.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-08-06]. Krize v Rusku: chtělo být zachráncem a stalo se také obětí. Dostupné z WWW: http://finance.idnes.cz/krize-v-rusku-chtelo-byt-zachrancem-ale-stalo-se-take-obeti-paq-/inv.asp?c=A081124_205116_inv_hla

- *PATRIA Online* [online]. 2008 [cit. 2010-08-10]. Ruská ekonomika se vymanila z recese. Dostupné z WWW: <http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1597628/ruska-ekonomika-se-vymanila-z-recese-kudrin-ohlasil-konec-snizovani-sazeb.html>

- *Central Intelligence Agency* [online]. 2008 [cit. 2010-08-10]. The world factbook. Russia. Dostupné z WWW: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>

- *RIANOVOSTI* [online]. 2008 [cit. 2010-08-10]. Russia's economy under Vladimir Putin: achievements and failures. Dostupné z WWW: <http://en.rian.ru/analysis/20080301/100381963.html>

- *ČNB* [online]. 2008 [cit. 2010-08-25]. Deset let od propuknutí ruské měnové krize. Dostupné z WWW: http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2008/cl_08_080922.html

- *World Bank* [online]. 2010 [cit. 2010-08-26]. Economic Management and Policy Unit. Dostupné z WWW: http://siteresources.worldbank.org/INTRUSSIANFEDERATION/Resources/305499-1245838520910/rer20macro_eng.pdf

- *Hospodářské noviny* [online]. 2009 [cit. 2010-08-26]. Rusko prožívá špatné časy. Dostupné z WWW: <http://hn.ihned.cz/c1-34572190-rusko-proziva-spatne-casy-vlada-resi-dopady-krize-a-posiluje-vliv>

- *Fact sheet* [online]. 2010 [cit. 2010-08-26]. Přístup Ruska do WTO. Dostupné z WWW: http://www.studentsummit.cz/data/1268764099724FS_WTO_Pristup_Ruska_d_o_WTO.pdf

- *Economic and Technical Cooperation 2010* [online]. 2010. Singapore : APEC Secretariat,, 2010 [cit. 2010-12-27]. Dostupné z WWW: <http://publications.apec.org/publication-detail.php?pub_id=1075>. ISSN 0219-0932.

- *World Bank* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Global Economic Prospect . Dostupné z WWW: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTDEC/EXTDECPROSPECTS/EXTGBLPROSPECTSAPRIL/0,,contentMDK:20370107~menuPK:659160~pagePK:2470434~piPK:4977459~theSitePK:659149,00.html>>.

- *World Bank* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Brazil. Dostupné z WWW: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/LACEXT/BRAZILEXTN/0,,contentMDK:20189430~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:322341,00.html#overview>>.

- *EUROMONITOR* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. BRIC. Dostupné z WWW: <http://www.euromonitor.com/Special_Report_BRIC_becomes_BIC>.

- *Russia's Presidency of the Shanghai Cooperation Organization* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. SCO. Dostupné z WWW: <<http://en.sco2009.ru/>>.

- *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. SCO. Dostupné z WWW: <<http://www.sectsco.org/EN/index.asp>>.

- *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Secretary-General of the Shanghai Cooperation Organisation. Dostupné z WWW: <<http://www.sectsco.org/EN/secretary.asp>>.

- *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Brief introduction to the Shanghai Cooperation Organisation. Dostupné z WWW: <<http://www.secsco.org/EN/brief.asp>>.

- *The Shanghai Cooperation Organisation* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. The Executive Committee of the Regional Counter-Terrorism Structure. Dostupné z WWW: <<http://www.secsco.org/EN/AntiTerrorism.asp>>.

- *APEC* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Member Economies. Dostupné z WWW: <<http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/Member-Economies.aspx>>.

- *APEC* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Achievements and Benefits. Dostupné z WWW: <<http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/Achievements-and-Benefits.aspx>>.

- *APEC* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Mission Statement. Dostupné z WWW: <<http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/Mission-Statement.aspx>>.

- *EUROASIAN HOME* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. EURASIAN ECONOMIC COMMUNITY (EAEC). Dostupné z WWW: <<http://www.eurasianhome.org/xml/t/databases.xml?lang=en&nic=databases&intorg=3&pid=25>>.

- *MPO* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. Světová obchodní organizace. Dostupné z WWW: <<http://www.mpo.cz/dokument7894.html>>.

- *World Trade Organization* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. WTO. Dostupné z WWW: <http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm>.

- *Межгосударственный Статистический комитет Содружества Независимых Государств* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. CIS. Text v ruštině. Dostupné z WWW: <<http://www.cisstat.org/>>.

- *ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ СНГ* [online]. 2010 [cit. 2010-12-30]. CIS. Text v ruštině. Dostupné z WWW: <<http://www.cis.minsk.by/>>.

- *International Monetary Fund* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Data and Statistics. Dostupné z WWW: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weorept.aspx?sy=2007&ey=2012&scsm=1&ssd=1&sort=country&ds=.&br=1&pr1.x=50&pr1.y=6&c=998&s=PPPPC%2CPCPIPCH%2CGGR_NGDP%2CBCA_NGDPD&grp=1&a=1>.
- *UNCTAD* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. About UNCTAD. Dostupné z WWW: <<http://www.unctad.org/Templates/Page.asp?intItemID=1530&lang=1>>.
- *IDNES.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Obama podepsal smlouvu START. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/obama-podepsal-smlouvu-start-vstoupi-v-platnost-jeste-tento-tyden-1fr-/zahranicni.asp?c=A110202_180309_zahranicni_abr>.
- *Eurozpravy.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Rusko ratifikovalo smlouvu START. Dostupné z WWW: <<http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/21860-rusko-ratifikovalo-smlouvu-start-zbyva-podpis-medvedeva/>>.
- *Hlas Ruska* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Zahájení realizace nové smlouvy START. Dostupné z WWW: <<http://czech.ruvr.ru/2011/03/11/47230776.html>>.
- *IHNed.cz* [online]. 2010 [cit. 2011-03-17]. Smlouva START vstupuje v platnost. Dostupné z WWW: <<http://zahranicni.ihned.cz/c1-49788690-smlouva-start-vstupuje-v-platnost-rusko-a-usa-maji-snizit-arzenaly-o-tretinu>>.
- *ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ СНГ* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. О Содружестве Независимых Государств. Dostupné z WWW: <www.cis.minsk.by/page.php?id=174>.
- *UNITED NATIONS* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Activities of the Member States. Dostupné z WWW: <<http://www.un.org/depts/dhl/unms/russianfederation.shtml>>.
- *Britské listy* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Rusko předsedá Radě bezpečnosti. Dostupné z WWW: <<http://blisty.cz/art/53947.html>>.
- *Invest in Russia* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. The APEC-2012 Summit. Dostupné z WWW: <<http://invest.gov.ru/en/apec/>>.

- *Russia beyond the headlines* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Russia, Belarus and Kazakhstan move closer to economic union. Dostupné z WWW: <http://rbth.ru/articles/2010/12/20/russia_belarus_kazakhstan_move_closer_to_economic_union05221.html>.
- *President of Russia* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Meeting of Council of CIS Heads of State. Dostupné z WWW: <<http://eng.kremlin.ru/news/1460>>.
- *President of Ukraine* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Joint statement of CIS leaders following their informal meeting in Yalta. Dostupné z WWW: <<http://www.president.gov.ua/en/news/17625.html>>.
- *I-RU.CZ* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Šanghajska organizace spolupráce (ŠOS). Dostupné z WWW: <[http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1/116-sns/11600-/000-/305-militaria-vpk/14303-sanghajska-organizace-spoluprace-\(sos\)/>](http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1/116-sns/11600-/000-/305-militaria-vpk/14303-sanghajska-organizace-spoluprace-(sos)/>)>.
- *Russia and China report* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Russia and China boost ties. Dostupné z WWW: <http://indrus.in/articles/2010/09/24/russia_and_china_boost_ties04730.html>.
- *President of Russia* [online]. 2010 [cit. 2011-03-21]. Press conference after the meeting of CIS Council of Heads of State. Dostupné z WWW: <<http://eng.kremlin.ru/news/1460>>.
- *EUROSKOP.CZ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Vnější vztahy. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>>.
- *Delegation of the European Union to Russia* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Political framework. Dostupné z WWW: <http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/political_relations/political_framework/index_en.htm>.
- *Delegation of the European Union to Russia* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Chronology. Dostupné z WWW: <http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/chronology/index_en.htm>.

- *Delegation of the European Union to Russia* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Institutional framework. Dostupné z WWW: <http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/political_relations/institutional_framework/index_en.htm>.
- *Regional economic development agency* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Kaliningrad foreign trade statistics. Dostupné z WWW: <http://en.kaliningrad-rda.org/index.php?option=com_content&view=article&id=171&Itemid=24>.
- *European Union external action* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Kaliningrad. Dostupné z WWW: <http://www.eeas.europa.eu/russia/kaliningrad_en.htm>.
- *I-RU.CZ* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Energické diversifikační úsilí EU a Ruska v energetice. Dostupné z WWW: <<http://www.irucz.ru/cz/zpravy/1-/147000000000-evropska-unie/000-/000-/213-analyzy-rozbory/20520-energieke-diversifikacni-usili-eu-a-ruska-v-energetice-highlight-jizni-proud/cz/cz0/cz1/>>.
- *Evropská komise* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Evropská unie v České republice. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/091718_cs.htm>.
- *Schangai Cooperation Organization* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. RUSSIA AND THE SHANGHAI COOPERATION ORGANIZATION. Dostupné z WWW: <http://en.sco2009.ru/docs/sco/rus_sco.html>.
- *Министерство экономического развития* [online]. 2011 [cit. 2011-04-19]. Экономическое сотрудничество со странами Европы. Dostupné z WWW: <<http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/foreignEconomicActivity/cooperation/economicEurope/>>.
- *Global Policy Forum* [online]. 2011 [cit. 2011-04-21]. Changing Patterns in the Use of the Veto in the Security Council. Dostupné z WWW: <<http://www.globalpolicy.org/security-council/tables-and-charts-on-the-security-council-0-82/use-of-the-veto.html>>.

Seznam zkratek

APEC	Asijsko-pacifická ekonomická spolupráce
BRIC	Skupina zemí Brazílie, Rusko, Indie, Čína
CPE	Země s centrálně plánovanou ekonomikou
ČSSR	Československá socialistická republika
EAEC	Euroasijské hospodářské společenství
EU	Evropská unie
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HDP	Hrubý domácí produkt
HNP	Hrubý národní produkt
HVZ	Hospodářsky vyspělé země
IBRD	Investment Bank for Reconstruction and Development
IMF	Mezinárodní měnový fond
NATO	Organizace Severoamerické aliance
NDR	Německá demokratická republika
OBSE	Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OSN	Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy
RZ	Rozvojové země
SNS	Společenství nezávislých států
SOŠ	Šanghajská organizace spolupráce
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SVE	Země střední a východní Evropy
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
USA	Spojené státy americké
USD	Americký dolar
WB	Světová banka
WTO	Světová obchodní organizace
ZTE	Země s transformující se ekonomikou

Seznam grafů, tabulek a obrázků

Seznam obrázků:

Obrázek č. 2.1 Smlouva o omezení jaderných zbraní START	22
Obrázek č. 3.1 BRIC	30
Obrázek č. 3.2 Země EAEC	41
Obrázek č. 3.3 Znak OSN	43
Obrázek č. 4.1 Kaliningrad	75

Seznam grafů:

Graf č. 2.1 Reálný růst HDP v letech 1999 – 2008	23
Graf č. 2.2 Makroekonomické ukazatele Ruské federace	25
Graf č. 2.3 Míra nezaměstnanosti v Rusku (v %)	26
Graf č. 3.1 Reálný růst HDP v BRIC 2003 – 2010 (% změna)	37
Graf č. 3.2 Populační změny v BRIC: 1999 – 2009 a 2009 – 2020 (% změna)	38
Graf č. 4.1 Obchod se zbožím EU-Rusko	60
Graf č. 4.2 Obchod se zbožím dle produktů mezi EU27 a Ruskem za rok 2010	61
Graf č. 4.3 Tok přímých zahraničních investic mezi EU a Ruskem	61
Graf č. 4.4 Podíl jednotlivých paliv na celkové produkci v EU 2008	65
Graf č. 4.5 Podíl jednotlivých paliv na celkové spotřebě v EU 2008	66
Graf č. 4.6 Dovoz ropy do Evropské unie dle země původu	71
Graf č. 4.7 Dovoz zemního plynu do Evropské unie dle země původu	72

Seznam tabulek:

Tabulka č. 2.1 Makroekonomické ukazatele v USA	10
Tabulka č. 2.2 Makroekonomické ukazatele v Japonsku	11
Tabulka č. 2.3 Makroekonomické ukazatele v EU	12
Tabulka č. 2.4 Makroekonomické ukazatele v Rusku	12
Tabulka č. 3.1 Makroekonomické ukazatele v Brazílii	31
Tabulka č. 3.2 Makroekonomické ukazatele v Rusku	33
Tabulka č. 3.3 Makroekonomické ukazatele v Indii	34
Tabulka č. 3.4 Makroekonomické ukazatele v Číně	36
Tabulka č. 4.1 Chronologie Bilaterálních vztahů EU-Rusko	54
Tabulka č. 4.2 Míra závislosti zemí EU na dovozu ropy v %	67
Tabulka č. 4.3 Míra závislosti zemí EU na dovozu zemního plynu v %	68

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou (bakalářskou) práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 29. dubna 2011

Tereza Hanzelová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Horymírova 30

700 30 Ostrava 3